

Dokumentin sisältö

OSA I VÄESTÖN HYVINVOINNIN KEHITYS VALTUUSTOKAUDELLA 2017-2020

....1 Päättävän valtuustokauden arviointi

.....1.1 Hyvinvointia edistävät keskeiset toimenpiteet vuosina 2017-2020

.....1.2 Hyvinvoinnin edistämisen ja palvelujärjestelmän vahvuudet ja kehittämiskohteet

....2 Indikaattorien ja muun tiedon osoittama hyvinvointi

.....2.1 Nostoja indikaattoritiedoista

.....2.2 Muu saatavilla oleva tieto kuntalaisten hyvinvoinnista

OSA II HYVINVOINTISUUNNITELMA VALTUUSTOKAUDELLE 2021-2025

....3 Kuntastrategian painopisteet ja linjaukset

....4 Hyvinvoinnin edistämistä tukevat ohjelmat ja suunnitelmat

Hyvinvointisuunnitelma

OSA III VALTUUSTOKÄSITTELY

Kertomuksen vastuutaho ja laatijat (viranhaltijat, luottamushenkilöt, työryhmät)

OSA I VÄESTÖN HYVINVOINNIN KEHITYS VALTUUSTOKAUDELLA 2017-2020

Johdanto

Kuntalain (410/2015) 1 §:n mukaan kunta pyrkii edistämään asukkaidensa hyvinvointia. Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen on jatkuvaa toimintaa, jota varten on pysyvät, toiminnan edellytyksiä mahdollistavat rakenteet. Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen on oma, itsenäinen toimialue ja taloudellinen tulosalue, mutta vastuu hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen jakaantuu kunnassa kaikkien toimialueiden kesken ja yhteistyö on välttämätöntä. Teknisten- ja ympäristöpalvelujen tehtävänä on turvata terveyttä ja hyvinvointia edistävät elin- ja toimintaympäristöt kuntalaisille. Koulutus- ja sivistyspalvelujen erityisenä tehtävänä on ihmisenä kasvun tukeminen. Kulttuuri- ja kirjastopalvelut, nuoriso- ja liikuntatoimi edistävät omalta osaltaan kuntalaisten terveyttä ja hyvinvointia sekä tukevat yhteisöllisyyttä.

Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen edellyttää lisäksi toimivaa yhteistyötä mm. sosiaali- ja terveystalouden, järjestöjen, seurakunnan, yksityisten toimijoiden ja valtion paikallisviranomaisten kanssa. Yhteistyötä tukee maakunnallinen hyte-rakenne ja seudullisten ryhmien (kuten LAPE-yhteistyöryhmä, hyte-koordinaattorien verkosto, ehkäisevän päihdetyön ja perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisyn verkostot, ravitsemusterveyden edistämisen ryhmä ym.) toiminta. Kunnassa palveluja ja toimintaa tuottavat tahot luovat laajasti mahdollisuuksia osallisuudelle ja yhteisöllisyydelle sekä hyvinvoinnin edistämiseksi. Kuntalaisten tarpeiden ja palautteiden kuuleminen ja niihin vastaaminen ovat tärkeä osa hyte-työtä ja toiminnan kehittämistä.

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen vastuutahona toimii Hartolassa kunnan johtoryhmä. Hyvinvointikoordinaattori toimii hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen asiantuntijana sekä vastaa lakisääteisten suunnitelmien ja raporttien laatimisesta. Suunnitelmissa asetetut tavoitteet ja toimenpiteet huomioidaan osana kunnan toiminnan ja talouden suunnittelua. Kuntalaisten hyvinvointiin vaikuttavassa päätöksenteossa tehdään päätösten vaikutusten ennakkoarviointia (EVA). Moniammatillinen ja poikkihallinnollinen hyvinvointityöryhmä tukee hyvinvoinnin ja terveyden edistävää ja ehkäisevää työtä sekä hyvinvointikertomuksen laatimista. Lisäksi Hartolan kunnassa toimii muun muassa ehkäisevän päihde- ja mielenterveystyön toimielin ja työryhmä, LAPE-ryhmä sekä nuorisolain mukainen moniammatillinen työryhmä. Työryhmät pyrkivät toiminnallaan välittämään ja lisäämään tietoa sekä edistämään kohderyhmiensä hyvinvointia ja terveyttä.

1 Päättävän valtuustokauden arviointi

Päättävän valtuustokauden aikana tehtiin lukuisia toimenpiteitä kuntalaisten hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi. Ohessa on kirjattuna erilaisia toimenpiteitä, miten laajan hyvinvointikertomuksen 2017-2020 suunnitelmassa esitettyihin tavoitteisiin on pyritty vastaamaan. Lisäksi työntekijöitä, luottamushenkilöitä ja eri työryhmiin kuuluvia henkilöitä mm. Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymästä sekä 3. sektorilta pyydettiin arvioimaan kuluneiden vuosien aikana tehtyjä toimenpiteitä ja hyvinvointityötä. Myös TEAviisarin tietoja hyödynnetään arvioinnissa.

Oman osansa muodostaa luonnollisesti indikaattoritietojen tarkastelu, josta nähdään millaisia muutoksia kuntalaisten hyvinvoinnissa ja terveydessä on tapahtunut.

1.1 Hyvinvointia edistävät keskeiset toimenpiteet vuosina 2017-2020

Edellisellä valtuustokaudella laadittuun hyvinvointikertomukseen 2017-2020 asetettuja **yleisiä tavoitteita** olivat hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tekeminen näkyväksi, terveyserojen kaventaminen, kuntalaisten aktiivisuuden ja omatoimisuuden tukeminen, kuntalaisten osallisuuden lisääminen, kuntalaisten näkemysten ja tarpeiden tunteminen kunnassa sekä elinvoimaisuuden lisääminen.

Tavoitteisiin on pystytty vastaamaan suunnitelmassa esitettyin toimenpitein sekä muillakin tavoin. Tukea tavoitteiden toteutumiseen saatiin Kunta hyvinvoinnin edistäjänä -verkostoprojektista 2017-2019, jonka tavoitteina oli tukea kuntien hyvinvointityön kehittämistä, kehittää hyvinvointijohtamista ja hyvinvoinnin edistämisen edellyttämiä rakenteita ja toimintamalleja kunnissa, kehittää kuntien ja tulevien maakuntien yhdyspinnoilla toteutettavaa hyvinvoinnin edistämistä sekä vahvistaa hyvinvoinnin ennakointia. Verkostoprojektin rahoittajina toimivat Suomen Kuntaliitto, sosiaali- ja terveysministeriö sekä valtiovarainministeriö.

Päätösten vaikutusten ennakkoarviointi (EVA) tehtiin Kotisaloon myynnistä, koulurakentamisesta sekä aamu- ja iltapäivätoiminnan järjestämisestä, ja lapsivaikutusten arviointi laajoin kyselyineen urheilukentän tulevaisuudesta. Johtoryhmä

jalkautui torille kesällä 2019 ja 2020. Avoimia kuntalaistilaisuuksia ja kyselyitä on järjestetty runsaasti, esim. pelkästään vuoden 2018 aikana 13 kuntalaistilaisuutta ja 8 kyselyä, ja vuonna 2019 jalkauduttiin seitsemälle kylälle turvallisuussuunnitelman laadinnan yhteydessä. Turvallisuussuunnitelmaan liittyen laadittiin myös kysely ja viestittiin runsaasti. Suunnitelmat ja raportit tekevät osaltaan hyte-työtä näkyväksi, ja ennen kaikkea auttavat toiminnan kehittämässä, jäsentämisessä ja systemaattisuudessa. Tiedotusta ja viestintää on lisätty ja monipuolistettu, ja kunnan kotisivut uudistettiin. Sähköisissä palveluissa avustetaan kuntalaisia kirjastolla ja Nuorten työpajalla, sekä kunnanvirastolla sähköisen asiointipisteen käytössä.

Kuntalaisten aktiivisuutta on edistetty muun muassa monipuoliset liikuntapalvelut turvaavilla hankkeilla Aktiivisemmaksi askel kerrallaan (2015–2017) ja Liikkuen iloa elämään (2018–2020). Hankkeiden avulla on tarjottu liikuntaneuvontapalveluja ja matalan kynnyksen liikuntaryhmiä sekä kehitetty mm. varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria liikunnallisemmaksi. Lisäksi mm. kunnostettiin yleisurheilukenttä, hankittiin uusia monipuolisia laitteita Liikuntamajalle, sekä toteutettiin ulkoilureittejä Kuninkaanpolku-hankkeessa. Myös pyöräilymatkailua on kehitetty yhdessä Sysmän ja paikallisten yhdistysten kanssa. Esteettömyyskartoitusta toteutettiin taajaman alueella julkisten tilojen saavutettavuutta, helppokulkuisuutta ja turvallisuutta painottaen. Hartolan taajama-alueen katujen päällystämistä tehtiin laaja-alaisesti, ja katuverkosto on tällä hetkellä pääosin hyvässä kunnossa. Keskusta-alueen viihtyisyyttä ja turvallisuutta on parannettu monin tavoin, viimeisimpänä puuston harvennusta ja torialueen kehittämistä. Keskustan kehittämisessä on kuntalaisten toiveiden pohjalta panostettu ydinkeskusta-alueen viheralueiden kunnostamiseen ja lisäämiseen. Sataman ja Jääsjärven/Rautaveden kalastusmatkailun kehittämiseen haettiin ja saatiin Leader-avustusta vuonna 2020. Hanke edistää sataman turvallisuutta ja hyödynnettävyyttä, sekä parantaa kuntalaisten ulkoilumahdollisuuksia. Hankkeessa on huomioitu laajasti liikuntarajoitteisten pääsy luontokohteisiin.

Terveelliseen ravitsemukseen ja ruokailuun liittyviä asioita opetellaan ja edistetään eri yksiköissä. Varhaiskasvatuksen arjessa opetellaan rauhoittumaan ruokapöytään ja harjoitellaan pöytätapoja. Eri makuja ja uusia ruokia opetellaan maistamaan, myös ruokailuhetkistä erillisillä maisteluilla. Lapset opettelevat hahmottamaan määrän, jonka jaksavat syödä, joten hävikkiä ei juurikaan tule. Lisäksi lapset ovat mm. kylväneet herneitä ja saavat maistella kasvattamiaan herneenversoja. Yhtenäiskoululla toimii ruokaraati, joka kehittää kouluruokailua yhdessä oppilaiden, koulun henkilökunnan ja palveluntuottajan välillä. Raati arvioi keittiön toimintaa säännöllisesti sekä lisää ruokailijoiden vaikuttamismahdollisuuksia. Se edistää ruoka- ja tapakulttuuria, arvioi ja maistelee uusia ruokalajeja ja pohtii ruokahävikin vähentämistä. Ruokaraadissa on kattavasti jäseniä, mm. oppilaskunnan edustajat jokaiselta luokka-asteelta. Nuorten työpajalla edistetään ravitsemusterveyttä osana nuorten arjenhallinnan ja elämänhallinnan tukemista, osana terveiden elämäntapojen kokonaisuutta. Terveistä elämäntavoista keskustellaan mm. nuoren alkukartoituksessa ja seurantakeskustelujen yhteydessä. Ravitsemuksellisesti terveellisiin elämäntapoihin ohjataan laittamalla pajalla yhdessä monipuolista ruokaa. Aiemmin nuoret kävivät ostamassa itse lounasta, pääasiassa eineksiä ja energiajuomia, nyt on tietoisesti aloitettu lounasruuan valmistaminen päivittäin ja lisätty budjettiin rahaa elintarvikehankintoja varten. Myös kaupan ylijäämäruokaa hyödynnetään ruuan valmistuksessa. Ravintosuosituksia pyritään noudattamaan ruuanvalmistuksessa. Nuorten energiajuomien, makeisten ja einesruokien käyttö on vähentynyt, kun tarjolla on päivittäin itse valmistettua ruokaa.

Yhdistysyhteistyötä on kehitetty monipuolisesti ja osallistuttu Yhteinen Päijät-Häme -hankkeeseen (2017–2020). Kuntaan nimettiin yhdistysyhteyshenkilöt (vuoden 2020 lopulla 1), ja yhdistysiltoja on järjestetty kahdesti vuodessa. Yhdistysten kanssa yhdessä on mm. kehitetty avustuskäytäntöjä ja -lomakkeita, laadittu yhdistysyhteistyön vuosikello sekä järjestetty järjestötapahtumia.

Ehkäisevän työn toimintaa ja rakenteita tarkasteltiin ja kuntaan laadittiin ehkäisevän työn toimintasuunnitelma 2018–2021. Suunnitelmassa tehdään näkyväksi rakenteissa tehtävää ehkäisevää työtä, sekä kuvataan tavoitteita ja toimenpiteitä, joilla ehkäistään päihdehaittoja, rahapelaamisen aiheuttamia haittoja sekä perhe- ja lähisuhdeväkivaltaa ja edistetään mielenterveyttä.

Kunnanviraston asiointipistettä kehitettiin, ja muiden palvelujen lisäksi kuntalaisten käytettävissä on videoyhteys Kelan asiantuntijoihin, sosiaaliohjaus Polkuun ja ikäihmisten asiakasohjaus Siiriin. Asiointipisteen avajaiset järjestettiin keväällä 2019 ja siitä tehtiin lehtijuttu, ja loppuvuodesta mainostettiin Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymän sähköisiä palveluja kotisivuilla ja facebookissa.

Terveyserojen kaventamisessa myös sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut ovat merkittävässä roolissa. Terveysaseman vastaanottopalveluista on tullut erittäin paljon positiivista palautetta. Suun terveyden palvelut olivat hyvällä tasolla mutta heikentyivät hetkellisesti keväällä 2020, tilanne kuitenkin kohentui taas syksyllä 2020. Päihdehoitajan palvelujen saatavuuden oli kuluneen valtuustokauden aikana isojakin ongelmia, tilanne kuitenkin parantui merkittävästi loppuvuonna 2020. Päihdehoitajan palvelut ovat saatavilla myös alle 18-vuotiaille. Psykiatrisen sairaanhoitajan vastaanotolle pääsyyn on vaadittu helmikuusta 2020 lähtien diagnoosi, minkä koetaan heikentävän perustason mielenterveyspalveluiden kynnyskenttä

saatavuutta ja mielenterveysongelmien ehkäisyä. Sosiaalihuollon palvelut etääntyivät kunnasta valtuustokauden alkupuolella, ja tästä oltiin aktiivisesti yhteydessä Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymään sekä järjestettiin yhteinen työpaja sosiaalihuollon henkilöstön kanssa. Tilanne parantui nuorten aikuisten ja työikäisten kohdalla huomattavasti vuonna 2020 sekä henkilöstöresurssin että yhteistyön osalta, ja ohjautuvuus palvelutarvearviointiin on erittäin hyvää. Perusopetuksessa yhteistyö sosiaalihuollon kanssa nähdään kuitenkin edelleen heikkona. Psykologin palvelun saatavuudessa on ollut ongelmia. Koulupsykologin palveluissa oli myös haasteita, mutta saatiin järjestettyä toimiviksi vuonna 2020. Varhaiskasvatuksessa pienten lasten /perheiden osalta psykologipalveluja ei valitettavasti ole vielä (vuoden 2020 lopulla) Hartolassa tarjolla. Puheterapian saatavuudessa on ongelmia, ja arviointikäynnit toteutetaan Lahdessa, minne osa perheistä ei lähde. Myös toimintaterapeutin palvelujen saatavuudessa on ongelmia.

Yhtenä yleisenä tavoitteena oli myös kunnan elinvoimaisuuden kehittäminen, jota on tehty mm. Kuningaskunnan elämiskonseptit -hankkeessa 1.1.2018-29.2.2020. Hankkeen tavoitteena oli rakentaa Hartolan seudun pk-yritysten ja toimijoiden yhteistyönä uusia, elämyksellisiä palvelu- ja markkinointikonsepteja, jotka houkuttelevat lisää asiakkaita alueelle. Samalla kehitettiin ja profiloitiin Hartolaa elämyksellisenä matkailun, vapaa-ajan ja oppimisen alueena sekä lisättiin Hartolan tunnettuutta matkailukohteena ja elämysten kuningaskuntana. Osana hanketta luotiin Hartolan kunnan matkailustrategia 2020-2025.

Lapsia, nuoria ja perheitä koskevia tavoitteita olivat lapsiperheiden lähipalvelujen saatavuuden turvaaminen, lapsia ja nuoria kuullaan heitä koskevassa päätöksenteossa, alle kouluikäisten lasten tasapainoisen oppimisen, kasvun ja kehityksen edistäminen ja tukeminen varhaiskasvatuksessa, kouluikäisten lasten ja nuorten tasapainoisen oppimisen, kasvun ja kehityksen edistäminen ja tukeminen perusopetuksessa, varmistetaan oppilaiden jatko-opintojen ja ammatinvalinnan kannalta tarpeellisten tietojen ja taitojen saavuttaminen koulussa, tarjotaan nuorille työelämäkokemuksia, nuorille tarjolla mielekästä tekemistä, nuorten tupakointi, alkoholin ja huumeiden käyttö vähentyvät, maahanmuuttajien hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen sekä syrjäytymisen ehkäisy ja nuorten hyvinvoinnin kokonaisvaltainen tukeminen.

Oppilaskunnan toiminta on aktiivista, lapsiparlamentti perustettiin kunnanvaltuuston päätöksellä vuonna 2019, ja nuorisovaltuuston edustajat osallistuvat sivistys- ja hyvinvointilautakunnan sekä teknisen lautakunnan kokouksiin. Lasten ja nuorten kuulemiseen on järjestetty tilaisuuksia ja kyselyjä (mm. urheilukenttään, koulurakentamiseen ja harrastuksiin liittyen).

Lasten kesätoimintaa laajennettiin vuonna 2019 Hartolan MLL:n ja kunnan yhteistyöllä, siten että toiminta kesti 6 viikkoa. Lapsiparkkitoimintaa käynnistettiin syksyllä 2019 neljän yhdistysten ja kunnan yhteistyönä kerran kuukaudessa lauantaina. Toiminnasta saatiin hyviä kokemuksia, mutta se jouduttiin laittamaan katkolle koronavirusepidemian takia.

Valtakunnallinen Lapsi- ja perhepalvelujen muutosohjelma (LAPE) 2016-2018 ulottui vahvasti myös Päijät-Hämeeseen ja Hartolaan, jossa perustettiin oma LAPE-ryhmä ja syvennettiin maakunnallista yhteistyötä. LAPE-ohjelman päättyessä kunnan LAPE-ryhmä ja maakunnallinen LAPE-yhteistyö ovat jääneet elämään, ja töitä tehdään aktiivisesti monella saralla lapsiperheiden hyvinvoinnin ja palvelujen kehittämisen suhteen. LAPE-ryhmän ajankohtaiskatsaus lähetetään puolivuositain luottamusmiehille tiedoksi.

Varhaiskasvatukseen ja perusopetukseen perustettiin vakinainen perhe- ja koulukuraattorin toimi. Lasten parissa työskentelevät ammattilaiset ovat osallistuneet erilaisiin näyttöön perustuviin koulutuksiin ja ohjelmiin osaamisen lisäämiseksi ja työn tueksi. Tällaisia ovat olleet muun muassa Lapset puheeksi -menetelmä, Papilio -ohjelma sekä Hyvää mieltä -koulutus. Lapsiperheiden parissa toimiville järjestettiin myönteisen tunnistamisen koulutus sekä työpaja sosiaalihuollon työntekijöiden kanssa. Myös vuoden kestäneeseen LAPE-akatemia -valmennuskokonaisuuteen osallistuttiin.

Hartola osallistui pilottikuntana perhekeskustoimintamallin kehittämiseen Päijät-Hämeessä. Perhekeskustoiminnan ydinajatuksena on lapsiperheiden parissa työskentelevien ja kolmannen sektorin verkostoituminen ja yhteistyö niin vahvasti, että lapsi tai perhe saa tarvitsemansa avun jo yhdellä yhteydenotolla. Pilotin teemana Hartolan osalta olivat sähköiset ja jalkautuvat palvelut, ja sen myötä kokeiltiin esimerkiksi sähköistä konsultaatiota perheneuvolaan ja Sihtiin (nuorten mielenterveyspalveluiden matalan kynnyksen arviointiyksikkö). Varhaiskasvatuksen ja perheneuvolan välinen videoyhteys on todettu toimivaksi ja tarpeelliseksi.

Yhtenäiskoulun sisäilmaongelmat nousivat vahvasti esiin valtuustokaudella. Korjaavia toimenpiteitä tehtiin aktiivisesti, mutta ne eivät yksistään riittäneet ratkaisuksi. Koulurakentamisesta tehtiin vaikutusten ennakkoarviointi (EVA), ja vuonna 2019 päätettiin rakentaa osittain uusi koulurakennus. Rakennustyöt ovat käynnissä ja valmistuvat vuonna 2021.

Varhaiskasvatus:

Alle kouluikäisen lapsen tasapainoisen oppimisen, kasvun ja kehityksen edistäminen ja tukeminen: Pysyvä, pätevän, hyvinvoiva henkilöstö, jonka osaamista kehitetään jatkuvasti koulutusten ja oman työn reflektoinnin kautta.

Lapsen edun mukaiset laadukkaat varhaiskasvatuspalvelut: vakituisen henkilöstön lisäksi hankerahalla on palkattu varhaiskasvatuksen lastenhoitaja, jotta saadaan kehitettyä 3-5-vuotiaiden ryhmän pienryhmätoimintaa. Hartolassa käy varhaiskasvatuksen erityisopettaja (2 pv / kk). Korona- rahalla on lisäksi palkattu toinen varhaiskasvatuksen erityisopettaja 1.8.2020-31.7.2021 (2 pv / kk) tukemaan lasten kehitystä korona- kriisin seurausten lieventämiseksi ja pienryhmätoiminnan kehittämistä.

Varhaiskasvatuksen kehittäminen: Mun päiväkot- hanke, Lape- työhön liittyvät Lapset puheeksi- koulutus ja kuraattorityö esiopetuksessa. Häätäensiapukoulutus. Näkyväksi-hanke käynnistyi v. 2019. Hankkeessa mukana Onnimannin henkilöstö, mutta koko varhaiskasvatus saa hyödyntää materiaaleja. Varhaiskasvatuksen johtaja on mukana Näkyväksi-hankkeeseen liittyvässä kehittäjäryhmässä. Nepsy-koulutus Vantun henkilöstölle ja kotona työskentelevälle perhepäivähoitajalle keväällä 2020. Seudullinen lääkehoitosuunnitelma on otettu käyttöön varhaiskasvatuksessa syksyllä 2020. Viisikkokuntien yhteinen koulutus syksyisin. Turvakymppi- koulutus koko henkilöstölle 2020.

Yhteistyö huoltajien kanssa: päivittäiset kohtaamiset, reissuvihko, lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan / esiopetuksen oppimissuunnitelmaan liittyvät palaverit, perheiden illat, liikuntailtapäivät, puhelin, esikoululaisten huoltajien suuntaan Wilma.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin liikunnallistaminen: henkilöstölle on järjestetty koulutusta: Liikuntaleikkikoulunohjaaja- koulutus (2pv) ja Havainnosta liikkeeksi – lasten motoristen taitojen havainnointi (3h). Vantusta (1) ja Onnimannista (1) henkilöstön jäsentä kuuluu Liikkuva varhaiskasvatus – verkostoon, joka kokoontuu säännöllisesti. Lasten liikkumisen lisäämiseksi varhaiskasvatuksen arjessa on hyödynnetty llo kasvaa liikkuen -hankkeen materiaaleja, Liikkuen iloa elämään- hankerahoilla ostettu paljon uusia liikuntavälineitä, ja liikunta ja istumisen vähentäminen on sisällytetty kaikkeen toimintaan. Esikoululaisten liikkumista on seurattu Reima Go -mittareilla v. 2019 syksystä lähtien. Mittarit ovat innostaneet lapsia liikkumaan ja mittaustulosten perusteella pystytään tarvittaessa lisäämään liikkumisen määrää, sekä vaikuttamaan liikkumisen tehoon.

Lasten kuntoutus- / oppilashuoltopalavereissa on ohjattu lapsia palveluiden piiriin ja saatu heille monenlaista apua ja tukea oppimiseen tai muihin kehityksen haasteisiin.

Maakunnallisessa kyselyssä nousi esiin lasten halukkuus toimia enemmän digitaalisissa (oppimis)ympäristöissä. Lukulumo-sovellus, Ekapeli esikoululaisilla ovat vastanneet lasten tarpeisiin.

Perusopetus / lapset ja nuoret:

Kouluikäisten lasten ja nuorten tasapainoisen oppimisen, kasvun ja kehityksen edistäminen ja tukeminen perusopetuksessa:

Oppimista ja oppilaiden hyvinvointia on tuettu monin tavoin sivistystoimen, koulun johdon, opetushenkilöstön ja oppilashuollon yhteispanostuksella. Kouluterveydenhuollon laajojen terveystarkastuksien, Kouluterveyskyselyn ja Kiva-koulu kyselyn avulla on saatu arvokasta tietoa oppilaiden koulutyön ja hyvinvoinnin tueksi. Samalla syrjäytymisen ja kiusaamisen ehkäisyyn on päästy aidosti puuttumaan. Monikulttuurisuutta ja suvaitsevaisuutta on lisätty mm. maahanmuuttokoordinaattorin työn avulla.

Erilaisten arviointien yhteenvedoissa todetut haasteet ja kehittämis ehdotukset ovat toimineet vuosittain koulun lukuvuosisuunnitelmassa koulutyön keskeisten painopisteiden ja tavoitteiden pohjana. Niiden toteutumista on myös arvioitu lukuvuoden päätteeksi.

Koulu on saanut avustusta vuosina 2017-2020 mm. esi- ja perusopetuksen tasa-arvoa edistäviin toimenpiteisiin ja erityisopetuksen laadun kehittämiseen ja koulun kerhotoiminnan tukemiseen sekä viimeisimpänä 2020 esi- ja perusopetuksen koronaviruksen aiheuttamien poikkeusolojen vaikutusten tasoittamiseen.

Oppilashuoltotyö on ollut merkittävässä roolissa lapsen ja nuoren oppimisen, kasvun ja kehityksen edistämässä. Vuodesta 2018 oppilashuollon ohjausryhmä on liitetty osaksi kunnan Lape-ryhmää. Koulukohtainen yhteisöllinen oppilashuoltoryhmä on kokoontunut kerran kuukaudessa, ja yksilökohtaisten, moniammatillisten oppilashuoltoryhmien merkitys on lisääntynyt korona- aikana entisestään.

Oppilaskunta on edistänyt oppilaiden keskinäistä vuorovaikutusta ja yhteistyötä sekä parantanut oppilaiden asemaa ja

viihtyvyyttä koulussa esim. erilaisten teemapäivien, liikuntaturnausten, Liikkuva-koulu tempausten ja taksvärkkipäivien muodossa.

Liikkuva-koulu- hanke on toteutettu avustuksin vuosina 2017-2019 ja koulun omana toimintana vuodesta 2020 alkaen. Toiminnassa on panostettu välituntiliikkumiseen ja hankittu ulko- ja sisävarastoihin oppilaita innostavia liikuntavälineitä. Koulutetut oppilasvälikäriohjaajat ovat järjestäneet välituntitoimintaa ja leikkejä oppilaille ulkona ja liikuntahallissa. Myös toiminnallisia oppitunteja on lisätty. Luokkiin on hankittu välineitä oppituntien toiminnallistamiseen. Lisäksi henkilökuntaa on koulutettu toiminnallisen oppimisen järjestämiseen.

Koulun kerhotoiminnan avustuksilla on lukuvuosina 2017-2020 järjestetty monenlaisia maksuttomia, oppilaita aktivoivia kerhoja kuten sisäpeli-, tanssi- sirkus- ja suunnistuserhoja.

Aamu- ja iltapäivätoimintaa on järjestetty kunnan omana toimintana koulunkäynninohjaajien vetämänä aamuisin klo 7-9 ja iltapäivisin klo 13-17. Välipala on tarjottu klo 14. Toiminnassa on tuettu lapsen kasvua ja kehitystä sekä myös perhettä ja koulua niiden kasvatustehtävässä.

Vanhempaintoimikunta on merkittävästi edesauttanut kodin ja koulun yhteistyön kehittämistä ja huolehtinut osaltaan koululaisten hyvinvoinnista. Toimikunnalla on ollut myös tärkeä rooli lausuntojen antajana. Toimikunta on rahoittanut oppilaiden tutustumiskohteita, konsertteja, liikuntapäiviä, esityksiä ja ovat näin osaltaan lisänneet oppilaiden fyysistä, henkistä ja sosiaalista hyvinvointia.

Varmistetaan oppilaiden jatko-opintojen ja ammatinvalinnan kannalta tarpeellisten tietojen ja taitojen saavuttaminen koulussa:

Oppilaanohjauksen ja vuosina 2016-18 aikuisten perusopetuksen opinto-ohjauksen sekä työelämätaitojen tehtävät yhdessä muiden oppiaineiden kanssa ovat selkeyttäneet opiskeltavien oppiaineiden merkitystä jatko-opintojen ja työelämän kannalta. Samalla ne ovat laajentaneet oppilaiden ja opiskelijoiden käsityksiä työelämästä, työtehtävistä, yrittäjyydestä ja tulevaisuuden osaamistarpeista.

Vuosiluokilla 8 ja 9 sekä aikuisten perusopetuksessa jatko-opintosuunnitelmia ja niihin liittyviä pohdintoja on lisätty niin oppilaiden, opiskelijoiden kuin huoltajien kanssa. Jatko-opintopohdintojen tueksi on järjestetty mm. oppilaitosvierailuja, tutustumiskäyntejä sekä asiantuntijoiden vierailuja koulussa.

Tarjotaan nuorille työelämäkokemuksia:

Työelämään tutustuminen eli TET on toteutunut säännöllisesti vuosiluokilla 7.-9., sekä aikuisten perusopetuksessa lukuvuosina 2016-17 ja 2017-18. Oppimisympäristöinä ovat toimineet kotiseudun ja lähiseudun yritykset ja muut yhteistyötahot. Työelämään tutustumisella on merkittävä osuus oppilaan jatko-opintoja ja uravalintaa varten. Lisäksi hartolalaisilla nuorilla on ollut mahdollisuus tutustua paikallisiin yrityksiin hakeutumalla kesätöihin kolmeksi viikoksi kesätyöpassilla. Kesätyöpassi on toteutettu Hartolan kunnan ja Hartolan Lions Clubin rahoituksen turvin, ja vuosittain on työllistynyt viitisenkymmentä nuorta.

Maahanmuuttajien hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen:

Perusopetukseen valmistavaan opetukseen osallistui lukuvuonna 2016-2017 yhteensä 20 maahanmuuttajan nuorta. Opetuksen tavoitteena on ollut edistää opetukseen osallistuvan oppilaan suomen kielen taitoa, tasapainoista kehitystä ja kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan sekä antaa tarvittavia valmiuksia perusopetukseen siirtymistä varten. Valmistavan opetuksen päättävästä Kamu-ryhmästä suurin osa siirtyi aikuisten perusopetukseen ja osa 8. luokalle. Aikuisten perusopetuksen opintoja järjestettiin lukuvuosina 2016-17 ja 2017-18. Aikuisten perusopetuksen opiskelijat saivat perusopetuksen päättötodistuksen jouluna 2018, ja neljä nuorta päätti perusopetuksen keväällä 2019.

Nuorille tarjolla mielekästä tekemistä ja kokemuksia:

Nuortentalo Nurkka29, joka aikaisemmin tunnettiin Nuokkuna, on tarjonnut päihteettömiä vapaa-ajanviettomahdollisuuksia 8-20-vuotiaille lapsille ja nuorille. Toiminta on ollut laajasti osallistujakunnan mielipiteitä kuunnellen, mm. erilaisia teemailtoja, workshoppeja, laneja, retkiä ja nuokkuiltoja.

Erilaisten hankkeiden avulla toimintaan on saatu laaja-alaisuutta ja työntekijöitä (etsivä nuorisotyö, nuorten työpaja). Päijänne Leaderin rahoittama Hartolan, Sysmän ja Joutsan kuntien OSAAN! yhteistyöhanke onnistui hienosti tavoitteissaan edistää nuorten työmarkkinavalmiuksia, lisätä elämänhallintaa ja tukea nuorten osallisuutta. Harrastamisen Suomen malli oli pitkään

työn alla ja loppuvuodesta 2020 haettiin ja saatiin rahoitusta AVI:lta toiminnan pilotointivaiheeseen keväälle 2021. Avustuksen turvin järjestetään monipuolista harrastustoimintaa koulupäivien yhteyteen.

Erilaisilla toimijoilla (seurat ja järjestöt) on ollut merkittävä rooli lasten ja nuorten harrastustoiminnan järjestämisessä. Lasten ja nuorten liikkumista ja liikuttamista tuettiin parantamalla liikuntatilojen saavutettavuutta. Merkittävänä toimenpiteenä voidaan pitää sitä, että hartolalaisten alle 18-vuotiaille tarkoitettujen ohjattujen liikuntaryhmien osalta ei ole peritty käyttömaksuja 1.1.2020 alkaen.

Lasten ja nuorten hyvinvointia tarkasteltaessa on mainittava myös kulttuurihyvinvointia lisäävät toimenpiteet eri tahojen yhteistyön mahdollistamana. Päijät-Hämeen alueella toimiva Lastenkulttuurikeskus Efekt on tuottanut vierailuesityksiään yhtenäiskoululle ja päiväkotiin, lapset ja nuoret ovat vierailleet Itä-Hämeen Museossa ja Maila Talvio -salongissa ja kahdeksasluokkalaiset ovat olleet osallisina valtakunnallisessa Taidetestaajat-hankkeessa. Hartolassa merkillepantavaa on se, että taidetta on sijoitettu rohkeasti myös nuorisotiloille kuin päiväkotiinkin.

Nuorten tupakointi, alkoholin ja huumeiden käyttö vähentyvät:

Vuoden 2019 kouluterveyskyselyn tulokset poikkesivat Hartolassa muusta maasta ja muusta Päijät-Hämeestä positiivisesti alkoholiin ja nuuskaan liittyvissä asioissa, ja negatiivisesti erityisesti huumeisiin ja tupakointiin liittyvissä teemoissa. Tulokset otettiin vakavasti ja niihin reagoitiin nopeasti usein tavoin, mm. turvallisuussuunnitelman yhteydessä.

Kunnan ehkäisevässä päihdetyössä on keskitytty nuorten parissa työskentelevien kouluttamiseen ja tietoisuuden lisäämiseen. Keskeisessä roolissa on ollut myös yhteistyö alueellisen HUUMA (Huumeeton maakunta) hankkeen kanssa. HUUMA:n kautta saatu mm. tietoa, toimintamalleja, webinaareja ja kunnan ehkäisevän päihdetyön koordinaattori on osallistunut hankkeen palvelumuotoilutyöryhmään. Ehkäisevä päihdetyö käsittää myös tiiviin yhteistyön ehkäisevän päihde- ja mielenterveystyön alueellisen seutukoordinaatioryhmän kanssa, mm. säännölliset kokoukset, tiedon ja osaamisen jakaminen ja ehkäisevän työn toteuttamisen toimintamalleja ja työkaluja. Päijät-Hämeen ehkäisevän työn (ehkäisevä päihdetyö, edistävä mielenterveystyö, pelihaittojen sekä perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisy) seutukoordinaation tavoitteena on tarjota asiantuntijatukea alueen toimijoille ehkäisevän työn toteuttamisessa ja kehittämisessä. Tavoitteena on myös välittää ajankohtaista tietoa ja osaamista toimijoiden käyttöön, tukea alueen sisäistä ja toimijoiden välistä verkostoitumista sekä toimia asiantuntijana eri foorumeissa.

Konkreettisia toimia on tehty nuorten päihteiden käytön ennaltaehkäisyssä ja käyttöön vaikuttamisessa, tärkein konkreettinen toimintamalli on ollut puheeksi ottamisen tueksi järjestetyt koulutukset, mm. Hämeen huumepoliisin sekä Päijät-Hämeen ehkäisevän työn seutukoordinaatiotyön kautta. Koulutuksia on järjestetty lasten ja nuorten parissa työskenteleville. Idea toiminnassa on ollut se, että päihde-epäilyt otetaan puheeksi, ohjataan tarvittaessa hoitoon ja tilannetta seurataan. Esimerkiksi 18–29-vuotiaiden palvelussa (kuntouttava työtoiminta, työkokeilu tai muu koulutus sopimus) ohjaus tarvittaessa päihdehoitajalle ja sosiaaliohjaajalle.

Muita konkreettisia toimia ovat ehkäisevässä työssä olleet mielekkään, terveellisiä elämäntapoja tukevan toiminnan järjestäminen nuorille. Etsivä nuorisotyöntekijä on osallistunut Hartolan yhtenäiskoulun ja Itä-Hämeen Opiston lukion arkeen mm. järjestämällä välituntitoimintaa. Syksyllä 2019 järjestettiin avoin keskustelufoorumi osana turvallisuussuunnitelmaa, jossa keskusteltiin nuorten päihteiden käytöstä ja siihen liittyvistä ilmiöistä, haettiin yhdessä ratkaisuja tilanteeseen.

Lisäksi on ollut suoraan nuorille suunnattuja koulutuksia, mm., hubu-koulutukset, juteltaisko-koulutukset ja nuuska-agentti koulutukset.

Nuorten työpajalle laadittiin päihdeohjelma vuonna 2019, ja se käydään läpi aina jokaisen nuoren kanssa, joka aloittaa pajalla. Tarvittaessa ongelmista keskustellaan ja esim. huumeiden käytöstä ohjataan seuloihin ja päihdehoitajalle.

Muita konkreettisia toimia on esimerkiksi ehkäisevän työn tiedon jakaminen sosiaalisessa mediassa ja kunnan nettisivuilla (päihdepuhelin, kriisipuhelin, infoa EHYT ry:n tapahtumista, teemoista ja koulutuksista sekä valtakunnallisista ehkäisevän työn kampanjoista). Myös tukipalveluiden näkyvyyttä on lisätty.

Työikäisiä koskevia tavoitteita olivat työttömien tukeminen ja työllisyyden lisääminen sekä terveyserojen kaventuminen.

Työikäisiä koskeviin tavoitteisiin ovat vastanneet lähinnä useat hankkeet.

Pienten kuntien työkkäri -hankkeen (1.8.2017-30.9.2019) avulla kehitettiin työllisyydenhoitoa pienten reunakuntien

yhteistyönä. Mukana olivat Hartolan lisäksi, Joutsa, Pertunmaa ja Sysmä. Kohderyhmänä olivat erityisesti heikossa työmarkkina-asemassa olevat nuoret, ikääntyneet ja osatyökykyiset.

Työttömän työllistymisvalmiuksia parannettiin työvalmennuksen keinoin (1-6kk). Alkuhaastattelun avulla työttömän elämäntilanne huomioitiin ja haettiin henkilökohtaisesti vaihtoehtoja työllistymisen polulle. Hankkeen toimenpiteissä oli koko alueelta 270 työtöntä, joista pidempiaikaisten toimenpiteiden piirissä oli 177. Näistä alle 30-vuotiaita työttömiä oli 19 (Hartola 11) ja yli 54-vuotiaita pitkäaikaistyöttömiä 54 (Hartola 15).

Toimenpiteisiin kuului myös työn etsintä alueelta ja työnantajien aktivointi heikossa työmarkkina-asemassa olevien työllistämiseen. Yhteistyötä tehtiin noin sadan yrityksen kanssa ja 47:n eri työnantajan kanssa tehtiin sopimus tuella työllistämiseen (Hartola 19).

Yrittäjäkoulutuksen (21 osallistujaa, joista Hartolasta 12) ja yritysneuvonnan avulla kannustettiin ja ohjattiin työttömiä yrittäjäksi ja avustettiin yrityksiä sukupolvenvaihdoksissa. Yrittäjyyden aloitti 20hlö hankkeen toimenpiteissä olleista (Hartola 9) ja hanke oli mukana viidessä toteutuneessa omistajavaihdoksessa (Hartola 1).

Myös lyhytkestoisia työllistymistä edistäviä koulutuksia järjestettiin (kortti- ja työnhakukoulutukset).

Pienten kuntien elinvoimaa -hankkeessa (1.2.2020-12.2021) kehitetään koulutuksen ja yhteistyön avulla reunakuntien työvoiman saatavuutta, työllistymistä ja alueen elinvoimaisuutta.

Tavoitteena on kehittää ja pilotoida ylimaakunnallinen koulutusyhteistyömalli hoiva-alan työvoimapulaan. Mallia voidaan toteuttaa myös muille toimialoille alueella. Hartolan kunnan hallinnoimassa hankkeessa ovat mukana Joutsa, Pertunmaa ja Sysmä, sekä aiesopimuksella Salpaus ja Gradia.

Vuoden 2020 aikana koulutusyhteistyömalli valmisteltiin oppilaitosten, alueen yksityisten, julkisten ja 3.sektorin työnantajien, kuntien sekä kolmen maakunnan TE-hallintojen yhteistyönä. Koulutushaku saatiin käyntiin syksyllä ja koulutukseen haki 40 henkilöä, joista 28 valikoitui soveltuvuusarvioinnin jälkeen lähellä toteutettavaan lähihoitajakoulutukseen. Kaksivuotinen koulutus käynnistyy tammikuussa 2021 ja palauttaa tutkintoon johtavan koulutuksen alueelle.

Lisäksi hankkeen tavoitteena on madaltaa kynnystä työnantajan ja työntekijän kohtaamiseen, sekä edistää sukupolvenvaihdoksia ja yrittäjyyttä alueella. Työkaluksi tähän luotiin syksyllä -20 Nelinvoimaa.fi palvelu. Palvelun avulla markkinoidaan työpaikkojen ja työmahdollisuuksien kautta alueen kuntien tarjoamia mahdollisuuksia myös alueen ulkopuolelle.

Tukirinki-hanke 2020-2021

Hartola on mukana Jyräkölä Setlementin hallinnoimassa Tukirinki-hankkeessa, joka on Hämeen TE-toimiston, Heinolan, Hartolan, ja Sysmän kuntien yhteishanke vuosille 2020-2021.

Hankkeen tarkoituksena on tukea osatyökykyisten, pitkäaikaistyöttömien, maahanmuuttajien ja nuorten työllistymistä. Te-toimistosta ohjautuville asiakkaille rakennetaan soveltuva työllistymisen polku avoimille työmarkkinoille tai opiskelujen pariin. Tarvittaessa polku voi johtaa myös muiden palvelujen piiriin. Työllistymisen tueksi asiakas osallistuu työkokeilu- ja/tai palkkatukityöjaksoille. Jakson aikana asiakas voi osallistua työhaun koulutukseen, tarvittavien korttikoulutusten suorittamiseen tai hänen osaamisensa tehdään näkyväksi erilaisten osaamistodistusten avulla.

Tukirinki-hanke tekee tiivistä yhteistyötä kuntien työllisyysenhoidon sekä TE-palvelujen kanssa.

Liikunnalla tukea työelämään LITTI2 on maakunnallinen työllistämishanke. Hankkeen hallinnoijana toimii Päijät-Hämeen Liikunta ja Urheilu ry. Toiminnan tavoitteena on edistää nuorten ja pitkäaikaistyöttömien työllistymistä avoimille työmarkkinoille. Myös yrittäjyys ja kevytyrittäjyys ovat mahdollisuuksia työllistymiselle. LITTI2 työllistää henkilöitä urheiluseuroihin, muihin yhdistyksiin ja yrityksiin. Hanke edistää työllistettyjen ammattitaidon ja työkyvyn kehittymistä koulutuksella ja liikuntaneuvonnalla, sekä etsii aktiivisesti työllistetyille työpaikkaa avoimilta työmarkkinoilta.

TKT - Työkuntoisena ja -kykyisenä Työelämään -hankkeen (2020-2022) tavoitteena on vastata valtakunnallisten ja alueellisten strategioiden ja toimenpideohjelmien painopistealueisiin. Hankkeen tavoitteena on päijät-hämläisten työttömien terveyden ja liikunnallisen elämäntavan edistäminen, sekä työllistymisvalmiuksien parantaminen vaikuttamalla työkuuntoon ja -kykyyn. Nuorten työpaja Signaaliin ja Hartolan toimintakeskukselle on räätälöity oma yhteinen ryhmä, jossa käydään keskeisiä hyvinvointiin vaikuttavia osa-alueita läpi. Käytössä on mm. kykyviisari.

Työllisyyskoordinaattori-kokeilu, vuoden mittainen elokuusta 2020 alkaen. Työllisyyskoordinaattori on 50 % työllisyysenhoidossa ja 50 % teknisessä toimessa. Tehtävään kuuluu tavata pitkäaikaistyöttömiä ja ohjata heitä eteenpäin esim. työmarkkinoille,

työkokeiluun tai opiskeluun. Työllisyyskoordinaattorilla on myös asiakastapaamisten perusteella tuntemus Hartolan työttömien tilanteesta siten, että yritysten tarpeeseen voidaan osoittaa siihen sopivia henkilöitä. Yksi osa tehtävää on verkostoitua muiden alueen työllisyystoimijoiden kanssa ja yhteistyön kautta edesauttaa työllistymismahdollisuuksia.

Terveyserojen kaventumiseen pyrki osaltaan vaikuttamaan valtakunnallinen Vaikuttavaa elintapaohjausta sosiaali- ja terveydenhuoltoon poikkialhinnollisesti - VESOTE-hanke 2017–2018, joka myös Päijät-Hämeessä toteutui Päijät-Hämeen Liikunta ja Urheilu ry:n koordinoimana. Hankkeessa mm. kehitettiin sote-ammattilaisten elintapaohjauksen osaamista, rakennettiin ja vahvistettiin hoito- ja palveluketjuja sekä luotiin yhteistyöverkostoja. Hankkeen lopullisena päämääränä oli, että suomalaiset lisäävät liikkumista, vähentävät istumista, syövät monipuolisesti ja terveellisesti sekä nukkuvat paremmin.

Hartolasta tuli savuton kunta kunnanvaltuuston päätöksellä vuonna 2019, ja samalla päivitettiin myös kunnan päihdeohjelma. Myös yrityksille järjestettiin pienimuotoinen kampanja päihdeohjelmien merkityksestä ja niiden päivittämisestä ehkäisevän työn viikolla vuonna 2019.

Ikääntynyttä väestöä koskevia tavoitteita olivat Ikääntyvien toimintakyvyn ja kotona asumisen tukeminen, ikäihmisten palvelujen järjestäminen lähipalveluina sekä ikääntyvien hyvinvointisuunnitelman laatiminen valtuustokaudelle 2017–2020.

Ikääntyvien hyvinvointisuunnitelma 2018–2020 laadittiin monitoimijaisena yhteistyönä, ja suunnitelmaan sisällytettiin kattavasti toimenpiteitä ikäihmisten hyvinvoinnin ja toimintakyvyn tukemiseksi. Ikääntyvien hyvinvointisuunnitelmassa mainittujen ja raportoitavien toimenpiteiden lisäksi on tehty mm. seuraavaa.

Vuonna 2018 käynnistettiin asiointiavustaja-kokeilu ja Juttutupa-toiminta. Juttutupa vastaa osaltaan tarpeeseen, joka syntyi Olkkari-toiminnan ja Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymän järjestämän avoimen päivätoiminnan loppuessa. Hartolan kuntaan ostettiin sähköavusteinen riksapyörä, ja Kotisaloon rakennettiin grillikatos, missä on järjestetty erilaisia tapahtumia ja virkistystoimintaa. Hartolan Yhtenäiskoululla toteutettiin vuonna 2019 elijäämääräruokailu -kokeilu neljänä päivänä viikossa yli 65-vuotiaille. Kokeilu oli oikein onnistunut, mutta koronavirusepidemian takia toiminnasta jouduttiin toistaiseksi luopumaan vuoden 2020 alussa. Ikäihmisten kaatumisten ehkäisyksi yli 65-vuotiaille jaetaan talvikaudella 2020–2021 maksutta liukuesteet kenkiin. Menekki on ollut suurta, heti marraskuussa kolmannes Hartolan ikäihmisistä oli hakenut itselleen liukuesteet.

Vuosina 2018–2019 valmisteltiin Kotisaloon myyntiä yksityiselle toimijalle, ja vuoden 2019 päätteeksi Kotisalo myytiin Attendolle. Kaupan yhtenä keskeisenä tavoitteena oli turvata tehostetun palveluasumisen ja välimuotoisen asumisen paikat hartolalaisille jatkossakin omalla paikkakunnalla.

Koronaviruspandemia

Yksi merkittävä asia, jota vuosien 2017–2020 suunnitelmaa laatiessa ei osattu ottaa huomioon, on alkuvuonna 2020 leviämään lähtenyt koronaviruspandemia. Suomeen julistettiin maaliskuussa poikkeusolot, ja 70 vuotta täyttäneille asetettiin erityisrajoitus pysyä karanteeninomaisissa oloissa. Perusopetus siirtyi etäopetukseen pienimpiä koululaisia lukuun ottamatta, ja monet toiminnot, kuten harrastukset, joutuivat tauolle. Koronaviruksen aiheuttama covid-19-tauti on erityisen vaarallinen ikäihmisille ja riskiryhmiin kuuluville, ja rajoitusten ja suositusten tarkoituksena on suojata erityisesti haavoittuvassa asemassa olevia. Kunnassa organisoitiin nopeasti vapaaehtoisten ja kunnan työntekijöiden järjestämä asiointiapu ikäihmisille ja sairastuneille sekä karanteenissa oleville. Lisäksi soitettiin jokaiselle 70 vuotta täyttäneelle hartolalaiselle, tiedustellen heidän hyvinvointiaan sekä mahdollista palvelujen ja avun tarvetta. Tiedotusta on tehty runsaasti, myös poikkeusolojen päättymisen jälkeen kesäkuusta 2020 eteenpäin tiedotusta on tehty ajantasaisesti niin kotisivuilla ja facebookissa kuin Lähilehdessä ja satunnaisemmin Itä-Häme -lehdessä.

1.2 Hyvinvoinnin edistämisen ja palvelujärjestelmän vahvuudet ja kehittämiskohteet

Päättävän valtuustokauden hyvinvointityön arviointi -kysely

Alkuvuonna 2021 työntekijöitä, luottamushenkilöitä ja eri työryhmiin kuuluvia henkilöitä mm. Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymästä sekä 3. sektorilta pyydettiin arvioimaan kuluneiden vuosien aikana tehtyjä toimenpiteitä ja hyvinvointityötä. Kyselyyn vastasi 16 eri toimialojen työntekijää ja 14 luottamushenkilöä. Vastaajista 21 otti kantaa suunnitelman tavoitteiden ja toimenpiteiden toteutumiseen suunnitellusti. Enemmistön (15 vastaajaa) mielestä suunnitelma toteutui melko hyvin, joidenkin mielestä erittäin hyvin (4 vastaajaa) ja muutaman mielestä erittäin huonosti (2 vastaajaa). Tehdyt toimenpiteet olivat oikeanlaisia suhteessa

tavoitteisiin, kuntalaisten hyvinvointiin ja kunnan talouteen lähes kaikkien mielestä. Muutama vastaus oli hieman varovaisempi ("ehkä", "luultavasti"), ja ainoastaan yksi vastaajista oli eri mieltä.

Parhaiten mieleen jääneinä asioina mainittiin mm. varhaiskasvatukseen ja perusopetukseen liittyvät asiat, bussikatokset, liikuntaneuvonta ja -ryhmät sekä muut liikuntaan liittyvät asiat, koronapandemian vuoksi tehdyt ratkaisut, koulutukset ja pienten kuntien työkkäri -hanke. Isoimpina onnistumisina nähtiin hankeavustukset, hankintasopimukset, monenlaiset liikuntaan liittyvät panostukset kunnassa, pienten kuntien työkkäri -hanke, etsivä nuorisotyö, koronan hoito, asiointiavustus ja koulukiusaamisen vähentyminen. Pieleen menneitä tai uupuvia asioita osasi kirjata vain kolme vastaajista. Yksi huomio tuli liian moneen asiaan keskittymisenä yhtä aikaa, toinen oli toive hyvinvointikertomusten tiivistämisestä ja kolmas sosiaalitoimen hitaasta tарттumisesta lasten ja nuorten kouluelämän ulkopuolisiin ongelmiin.

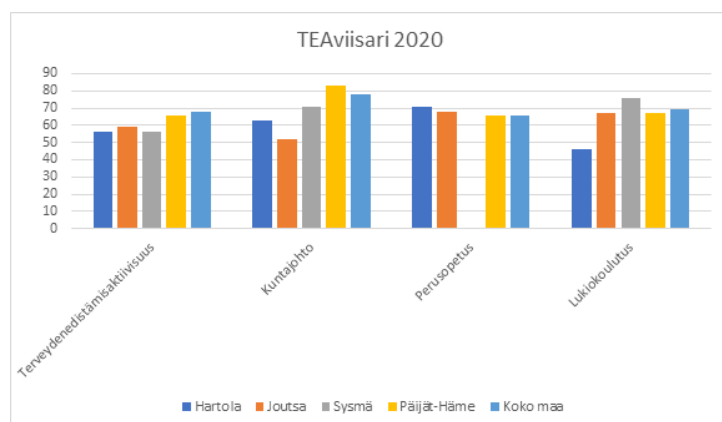
Vastaajilta löytyi runsaasti asioita, mihin pitäisi panostaa vuosina 2021-2025. Ajatuksia tuli monipuolisesti liittyen mm. yksilöllisempään hyvinvoinnin edistämiseen, turvallisuuden tunteeseen, keskustan elävöittämiseen ja tekniseen parantamiseen, kaikkien väestöryhmien tasapuoliseen huomioimiseen, henkisen hyvinvoinnin edistämiseen, kunnan monipuoliseen markkinointiin ja elävöittämiseen eri keinoin ja tapahtumin, työpaikkojen saamiseen, sosiaalitoimen vahvempaan otteeseen, Liikkuva koulu -hankkeen jatkamiseen ja aamu- ja iltapäivätoiminnan järjestämiseen liittyen. Toisaalta yksi vastaajista myös painotti, että realismia on oltava ja vähäiset resurssit kohdennettava oikein.

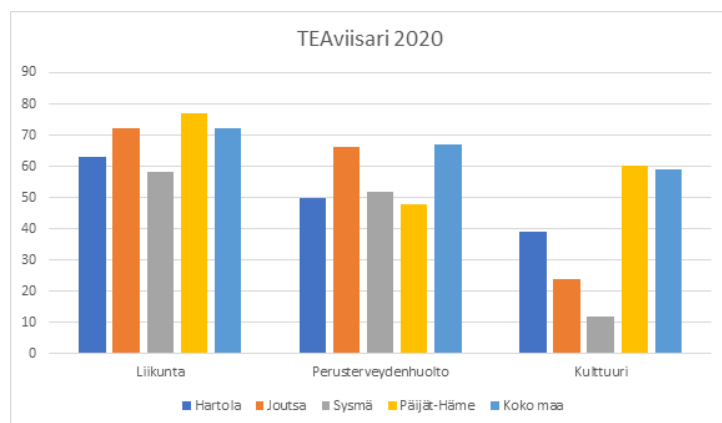
TEAvisari kuvaa kunnan toimintaa asukkaidensa terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi, eli terveydenedistämiseksi. TEAvisari -työväline tukee kuntien, alueiden ja koulujen terveydenedistämistoiminnan suunnittelua ja johtamista.

Tuloksia tarkasteltaessa on huomioitava, että eri aihealueiden tiedonkeruuta toteutetaan eri vuosina, esimerkiksi kuntajohdon tiedot ovat keväältä 2019; tiedot eivät siis ole täysin ajantasaisia ja kehittämistä on tehty monella saralla. Monesta kohdasta on saatu 0 pistettä, mistä nyt tulisi joko enemmän tai jopa täydet 100 pistettä. Tällaisia ovat esim. uupunut paikallinen turvallisuussuunnitelma, kirjattuja tavoitteita ja toimenpiteitä ravitsemusterveyden edistämiseksi sekä kuntalaisten osallistuminen palvelujen ja toiminnan ideointiin ja suunnitteluun. Lisäksi kuntajohdon osalta TEAvisarin tuloksia heikensi osittain virheellisesti erityisesti voimavarat (38 pistettä Hartolassa, 79 pistettä Päijät-Hämeessä), joilla tarkoitettiin yleisavustuksia ja avustuksia yhteisöille. Yhteisöjen avustuksia on TEAvisarin tiedonkeruun mukaan jaettu 36 euroa/asukas vuonna 2017, mikä antaa Hartolalle 0 pistettä laskentapisteytyksen johdosta; kyselyyn vastatessa ei tiedetty, että yhteisöjen avustuksissa otetaan huomioon myös kunnan osuudet työmarkkinatuen rahoitusmenoihin (Työmarkkinatuen kuntaosuus), jotka Kansaneläkelaitos laskuttaa kunnilta.

Hartolan kunnan pistemäärä terveydenedistämiseksi olikin vuonna 2020 hieman Päijät-Hämeen keskitasoa alempana (56 vs. 66 pistettä). Parannettavaa oli kuntajohdon (63 vs. 83 pistettä), lukiokoulutuksen (46 vs. 67 pistettä), liikunnan (63 vs 77 pistettä) ja kulttuurin (39 vs 60 pistettä) suhteen. Perusopetus ja perusterveydenhuollon palvelut olivat Päijät-Hämeen keskitasoa.

Lisää yksityiskohtaisempaa tietoa TEAvisarin tuloksista ja mittareista löytyy osoitteesta www.teaviisari.fi.

Nostoja

Vahvuudet

- aktiivinen ja monipuolinen hanketoiminta, millä saatu huomattavia lisäresursseja kuntaan
- liikunta- ja harrastusmahdollisuudet erinomaiset
- oppilashuollon toiminta ja resurssit
- nuorisotoiminta ja resurssit

Kehittämiskohteet

- yhteistyön vahvistaminen sote-palveluiden kanssa erityisesti yhdyspinnoilla tapahtuvassa työssä
- koronasta aiheutuneiden haittojen tunnistaminen ja niihin puuttuminen lasten ja nuorten kohdalla
- ikäihmisten osallisuuden vahvistaminen koronapandemian jälkeisessä tilanteessa
- viestinnän ja osallistamisen laajentaminen ja monipuolistaminen

2 Indikaattorien ja muun tiedon osoittama hyvinvointi

Indikaattoritiedon tulkinta sähköisessä työvälineessä

Kohdassa muutos (%) on pidemmän aikavälin muutos, useimmissa vuodesta 2014 vuoteen 2019 (näihin vuosilukuihin ei pysty itse vaikuttamaan). Kohdassa suunta näytetään vain kolmen viimeisen vuoden tiedot. Tästä syystä muutos voi näyttää punaista, vaikka suunta näyttäisi positiiviselta (kts. esim. pitkäaikaistyöttömät). Muutos voi olla harmaa, jos muutoksen merkitys on neutraali, ja harmaalla nuolella kuvattu, jolloin muutoksen suuruus on ollut alle 5 %.

Joitakin viime vuosien tilastotietoja Hartolasta ei ole saatavilla, pienistä ikäryhmistä tai palvelun vähäisestä käytöstä johtuen. Tämä näkyy erityisesti kouluterveyskyselyn kohdalla. Tämä voidaan tulkita positiivisesti; esimerkiksi tosi humalassa vähintään kuukausittain olevien tai päivittäin nuuskaavien määrä on viime vuosien kyselyissä ollut niin vähäinen, ettei sitä voida julkisesti raportoida. Viimeisimmät julkaistut tiedot niistä ovat vuodelta 2013.

Indikaattoritiedon jälkeen esitellään muuta täydentävää tietoa, jota kuntalaisten hyvinvoinnista on saatavilla, sekä yhteenveto.

Tilastojen tulkinnasta

Tilastojen tulkinta ei ole aina helppoa, se voi vaatia taustatyötä, eikä anna koskaan koko kuvaa tilanteesta. Esimerkiksi palvelujen käyttö ei monestikaan ole luotettava mittari kuvaamaan palvelun tarvetta ja kuntalaisten hyvinvointia, koska se voi kuvastaa myös konkreettisia muutoksia palvelujen saatavuudessa ja palvelurakenteessa. Ei voida esimerkiksi sanoa, että lastensuojelun avohuollon asiakkaiden määrän vähentyminen olisi yksinomaan positiivinen asia. Pidemmällä aikavälillä tarkasteltuna nähdään, että vuonna 2014 lastensuojelun avohuollon asiakkaina oli 12,5 % 0-17-vuotiaista ja vuonna 2019 enää 3,9 %. Se voi toki kertoa lapsiperheiden arjen muuttuneen helpommaksi ja lasten ja nuorten haasteiden vähentyneen, mutta toisaalta se voi olla merkki myös siitä, että palvelua on heikommin saatavilla, palveluun ohjautuvuus ei toimi tai tilalle on

tullut raskaampia palveluja.

Koulutuksen ulkopuolelle jääneiden määrä näkyy tilastoissa maahanmuuttajanuorten takia suurena vuosina 2017 ja 2018. Tilastoissa ei oltu pystytty ottamaan huomioon aikuisten perusopetusta, minkä takia näyttää siltä, että suhteettoman suuri osuus kyseisen ikäryhmän nuorista olisi ollut koulutuksen ulkopuolella tai syrjäytymisriskissä. Näinhän ei kuitenkaan ollut.

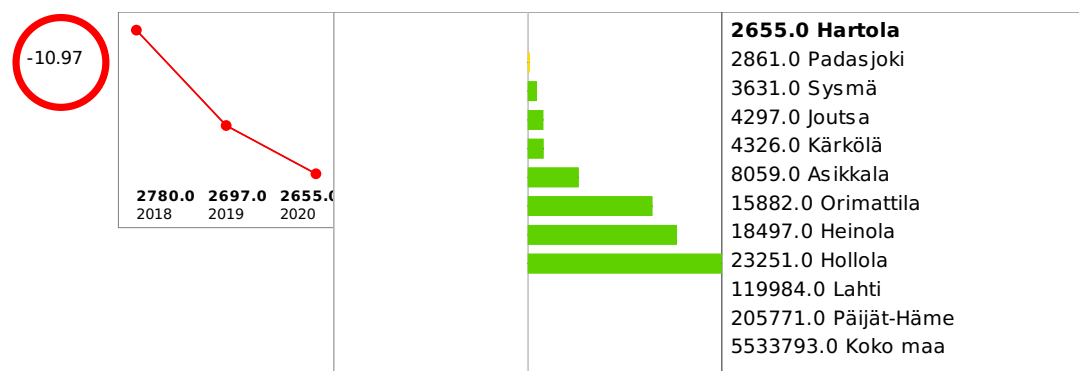
Muutenkin pienessä kunnassa vuosittaiset vaihtelut prosenttiosuoksissa voivat olla suuria, koska vastaavan ikäisen väestön määrä jää pieneksi. Lisäksi tilastoja tarkastellaan usein vähintään vuoden tai kahdenkin viiveellä. Sen takia myös kyselyistä saatava ajantasainen tieto ja erityisesti kokemustieto ovat merkittävässä roolissa tarkastellessa ajankohtaisia ilmiöitä kuntalaisten hyvinvointiin liittyvissä asioissa.

Päijät-Hämeen yhteiset indikaattorit

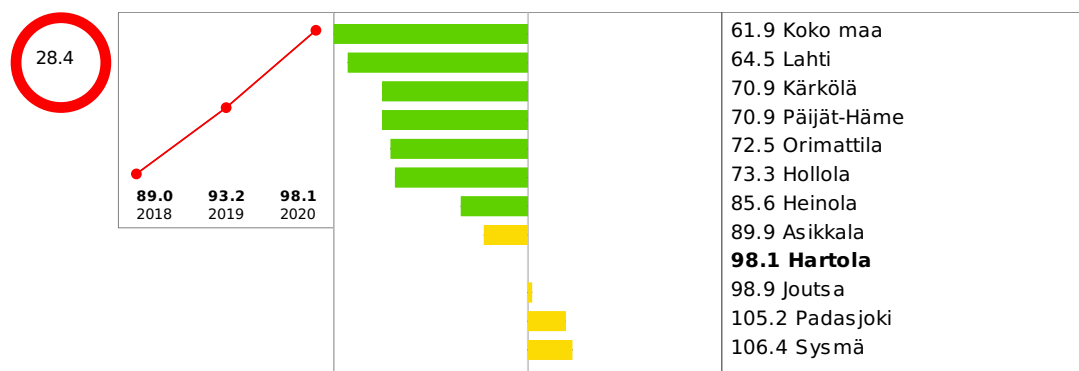
Talous ja Elinvoima

Elinvoima

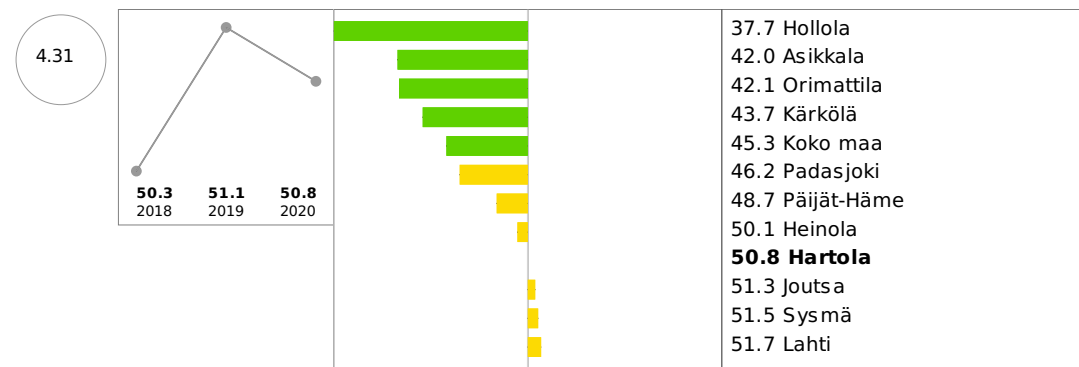
Väestö 31.12.

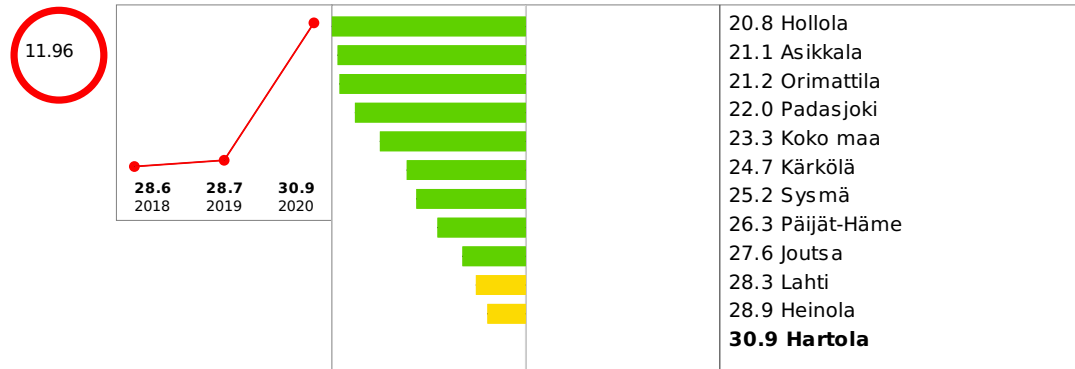
Huoltosuhde, demografinen

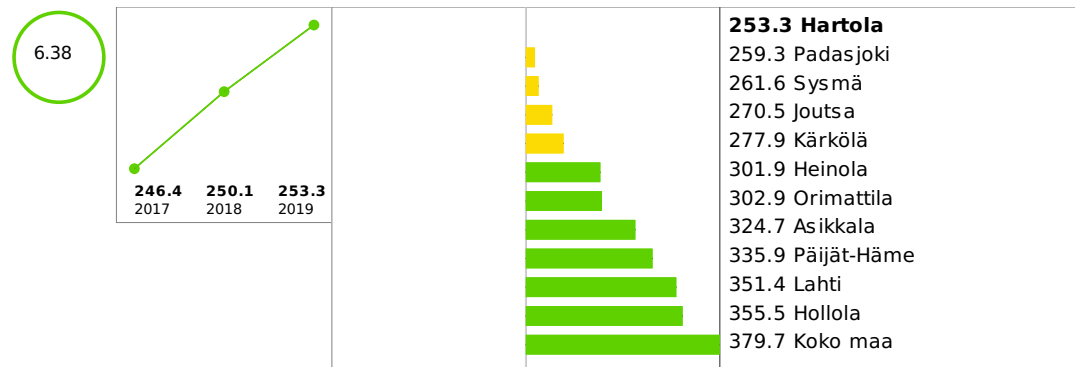
Yhden hengen asuntokunnat, % asuntokunnista

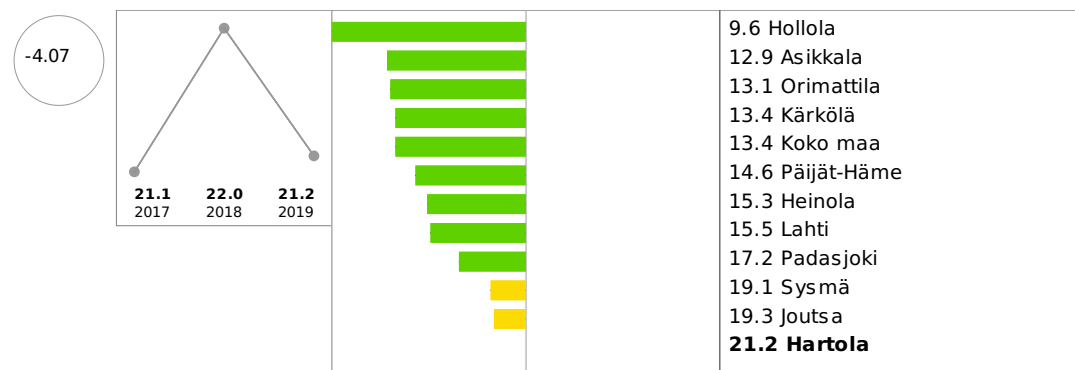
Yhden vanhemman perheet, % lapsiperheistä

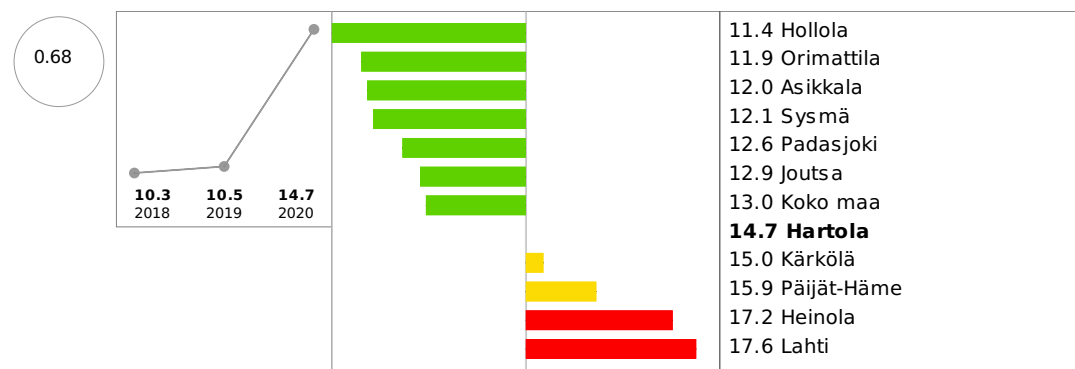
Koulutustasomittain

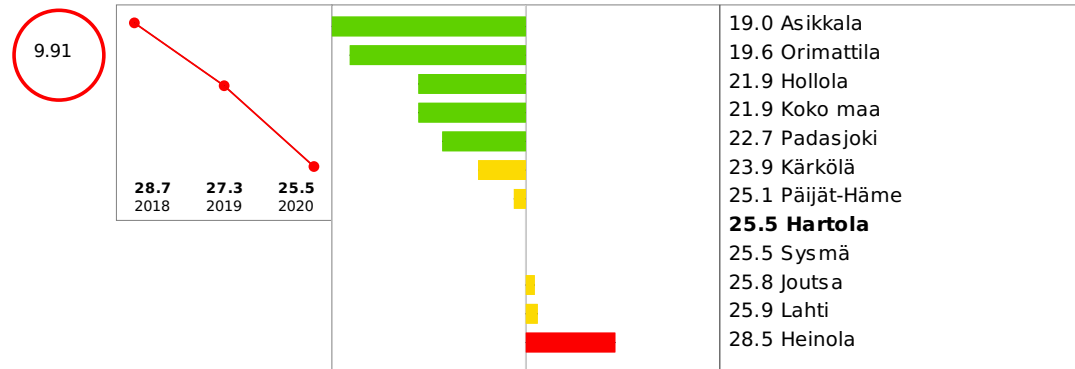
Kunnan yleinen pienituloisuusaste

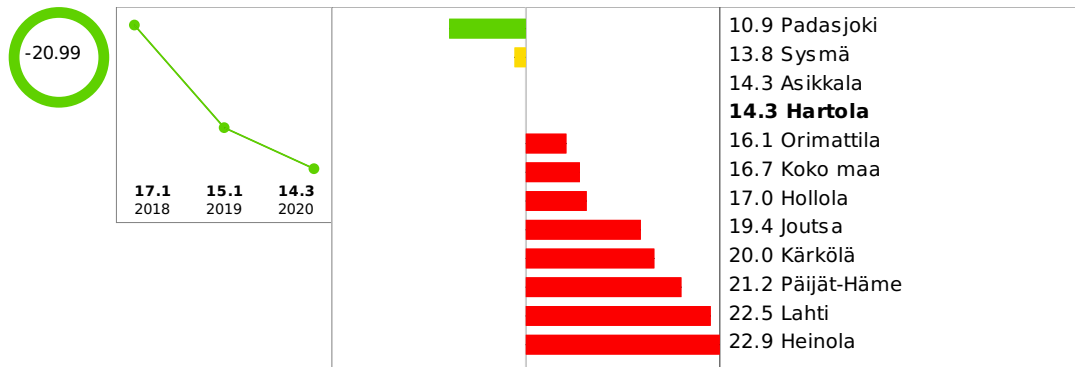
Työttömät, % työvoimasta

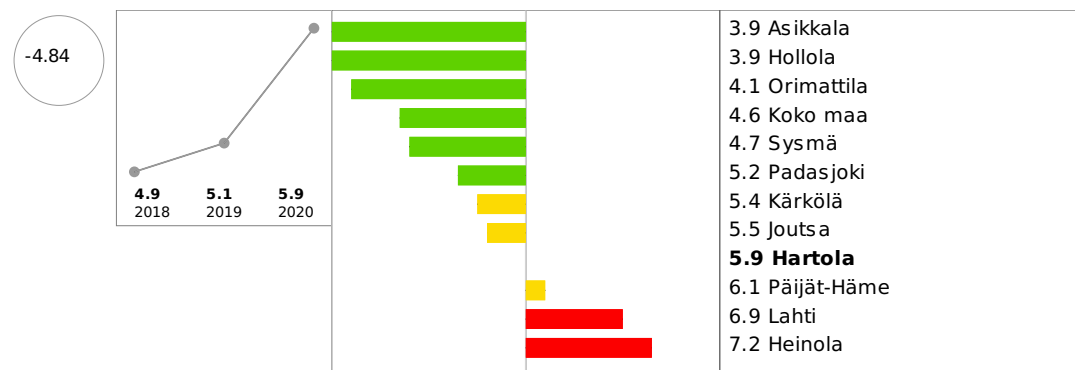
Pitkäaikaistyöttömät, % työttömistä

Nuorisotyöttömät, % 18 - 24-vuotiaasta työvoimasta

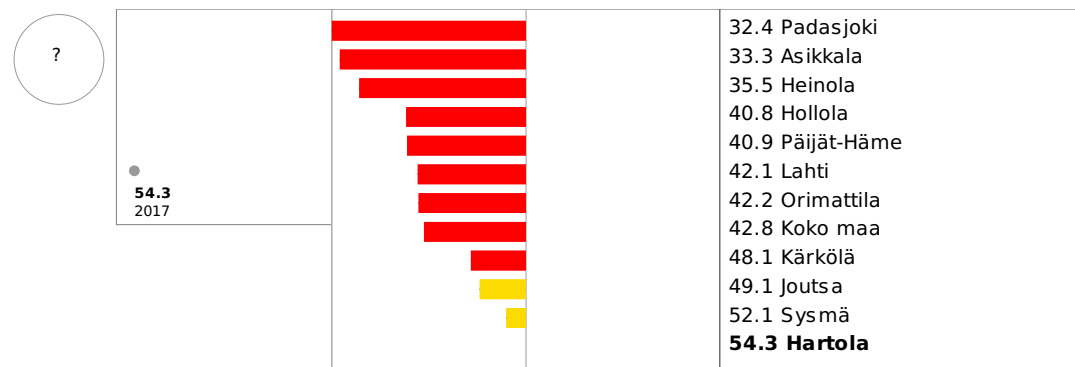
Vaikeasti työllistyvät (rakennetyöttömyys), % 15 - 64-vuotiaista

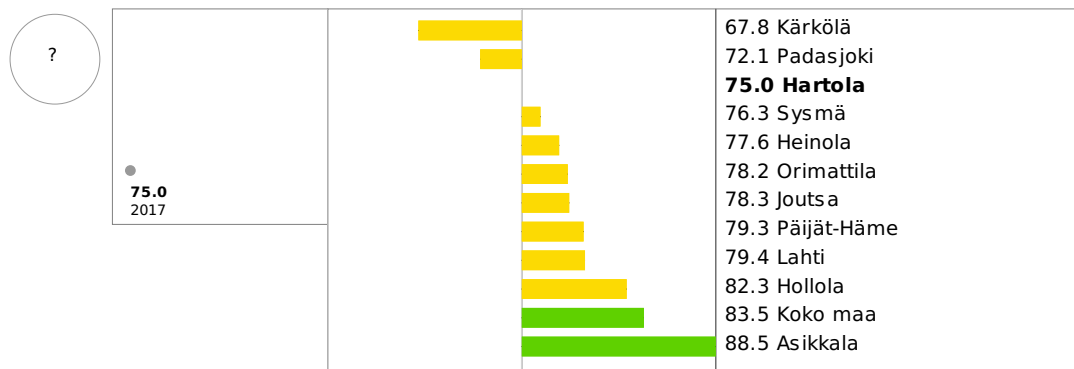
Lapset, varhaisnuoret ja lapsiperheet

Hyvinvointi

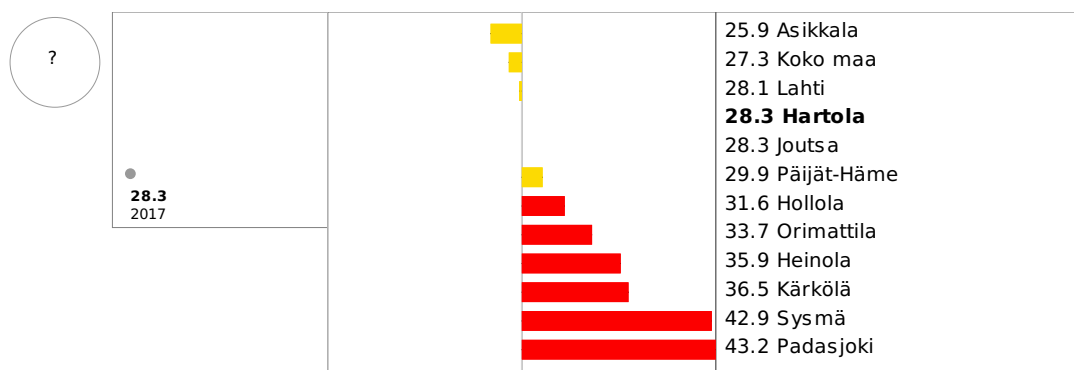
Vähintään tunnin päivässä liikkuvat, % 4. ja 5. luokan oppilaista (2017-)

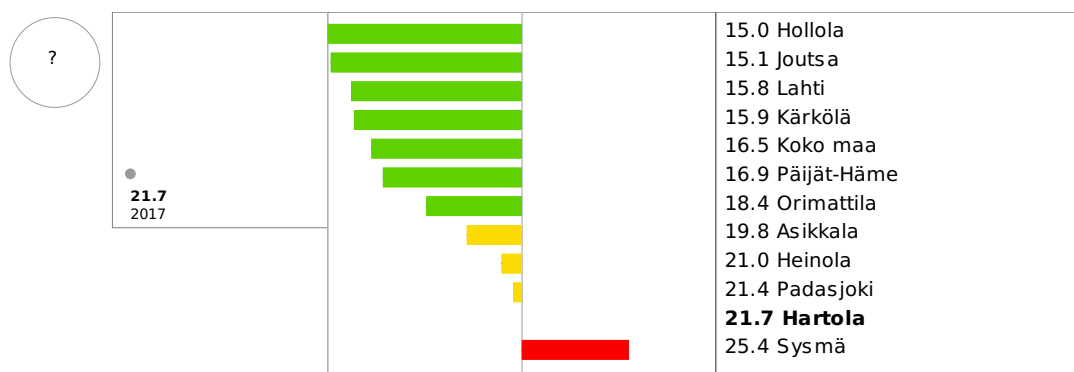
Viettää aikaa harrastuksen parissa vähintään kerran viikossa, % 4. ja 5. luokan oppilaista (2017)

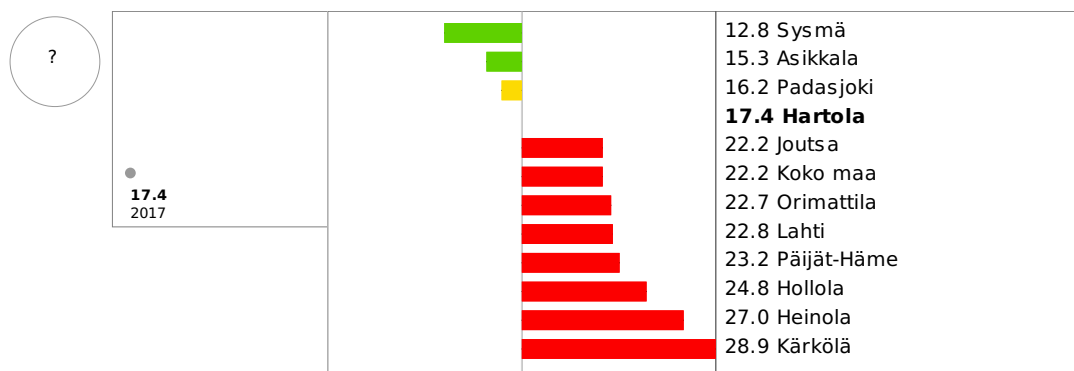
Ei syö aamupalaa joka arkiamu, % 4. ja 5. luokan oppilaista (2017-)

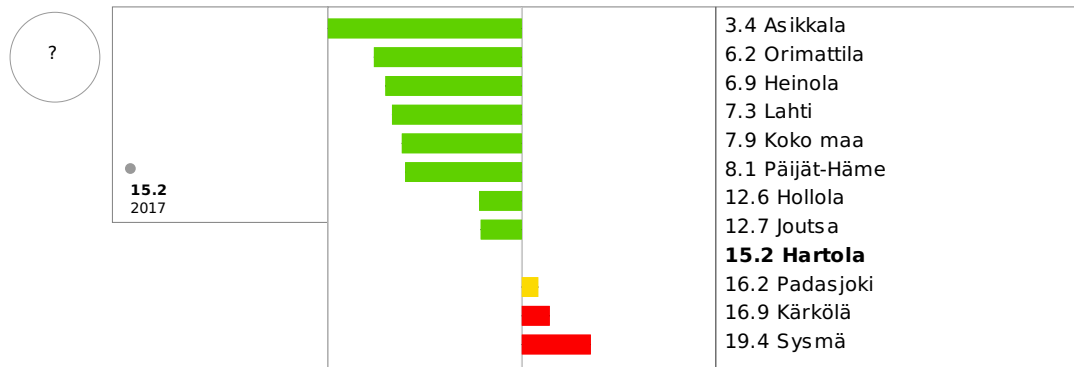
Ei syö hedelmiä, marjoja ja kasviksia joka päivä, % 4. ja 5. luokan oppilaista (2017)

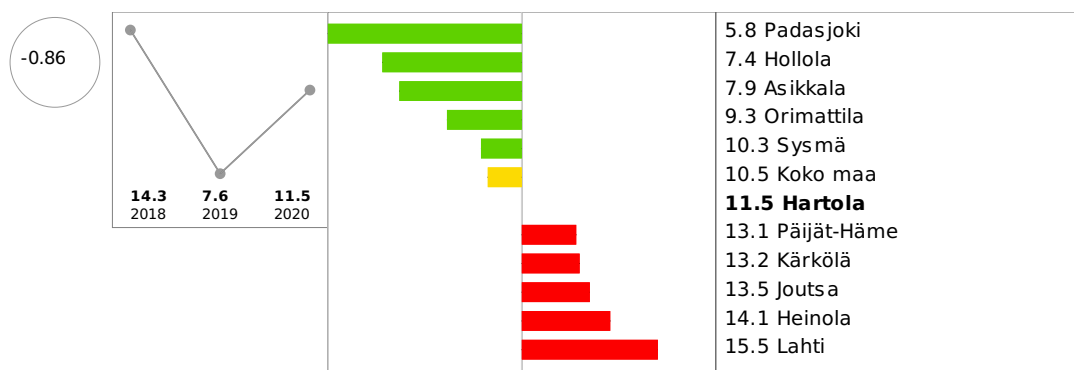
Mielialaan liittyviä ongelmia kahden viime viikon aikana, % 4. ja 5. luokan oppilaista (2017-)

Koulukiusattuna vähintään kerran viikossa, % 4. ja 5. luokan oppilaista (2017-)

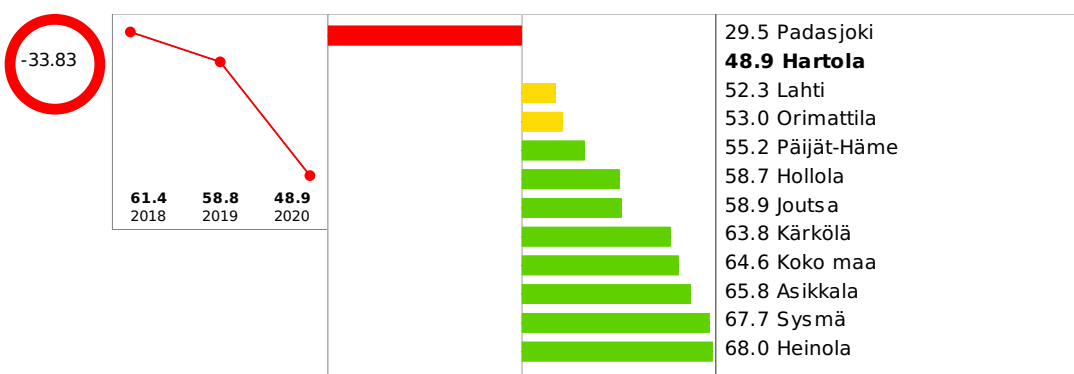

Toimeentulotukea saaneet lapsiperheet, % lapsiperheistä

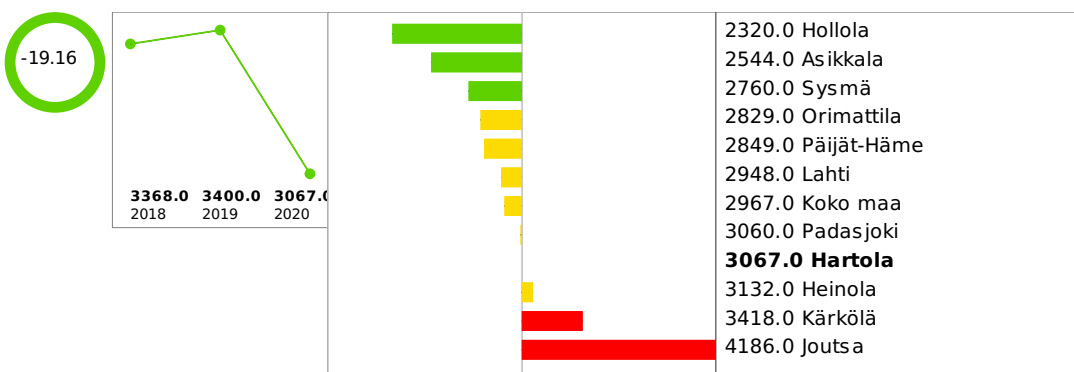

Kunnan palvelut

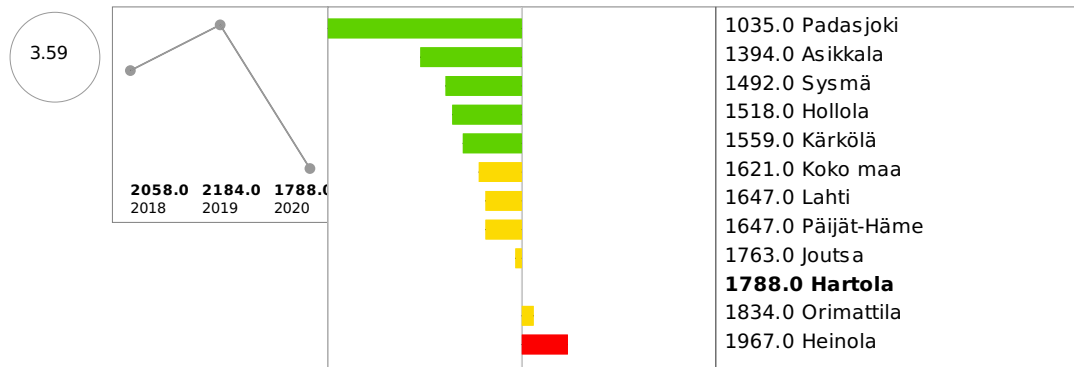
Kokoaikaiseen varhaiskasvatukseen 31.12. osallistuneet 3 - 5-vuotiaat, % vastaavanikäisestä väestöstä, kunnan kustantamat palvelut

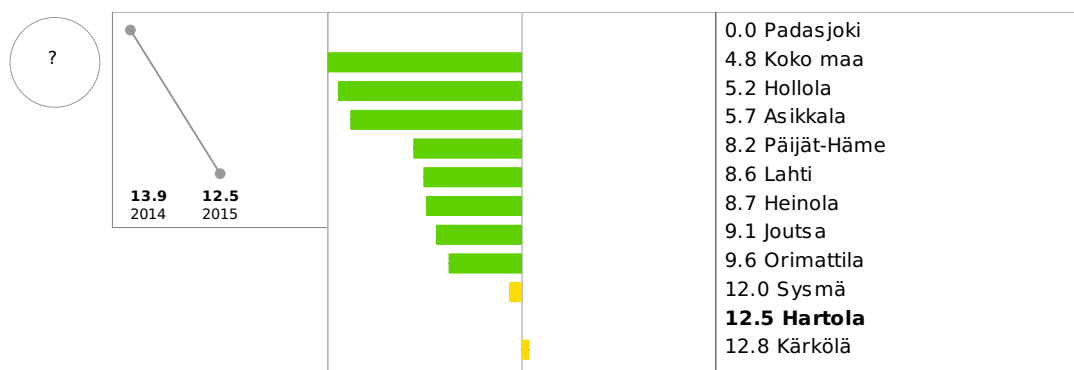
Perusterveydenhuollon lastenneuvolan käynnit yhteensä / 1 000 0 - 7-vuotiasta

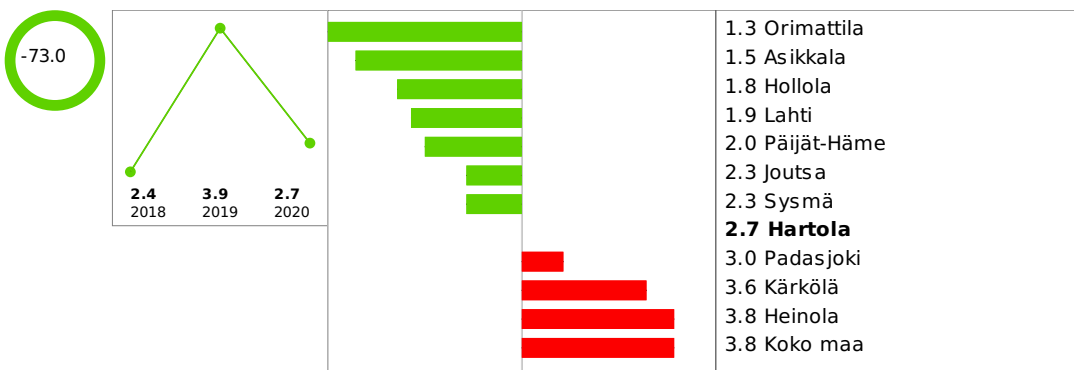
Perusterveydenhuollon kouluterveydenhuollon käynnit / 1 000 7 - 18-vuotiaista

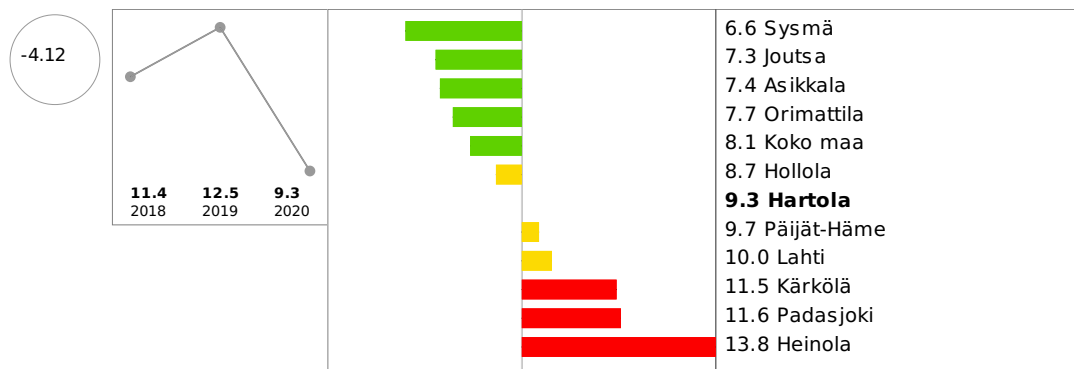
Mielenterveyden häiriöihin sairaalahoitoa saaneet 0 - 17-vuotiaat / 1 000 vastaavanikäistä (vuosi 2018 ennakkotieto)

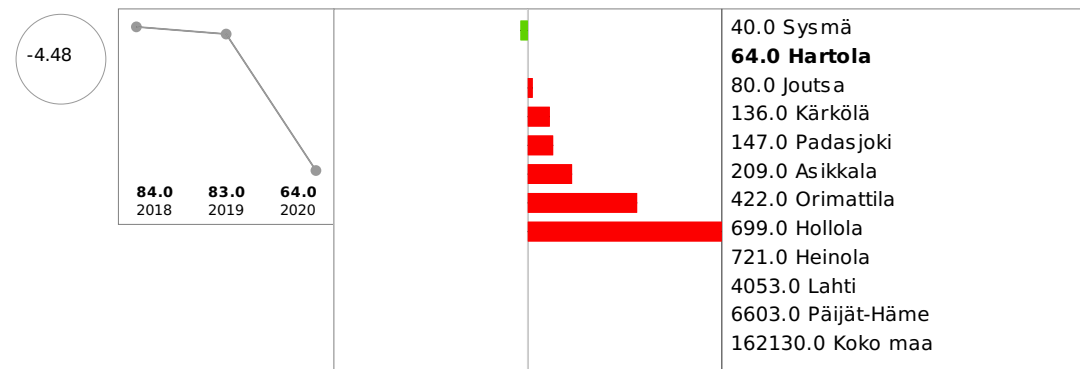
Lastensuojelun avohuollon asiakkaat, 0 - 17-vuotiaat vuoden aikana, % vastaavanikäisestä väestöstä (THL)

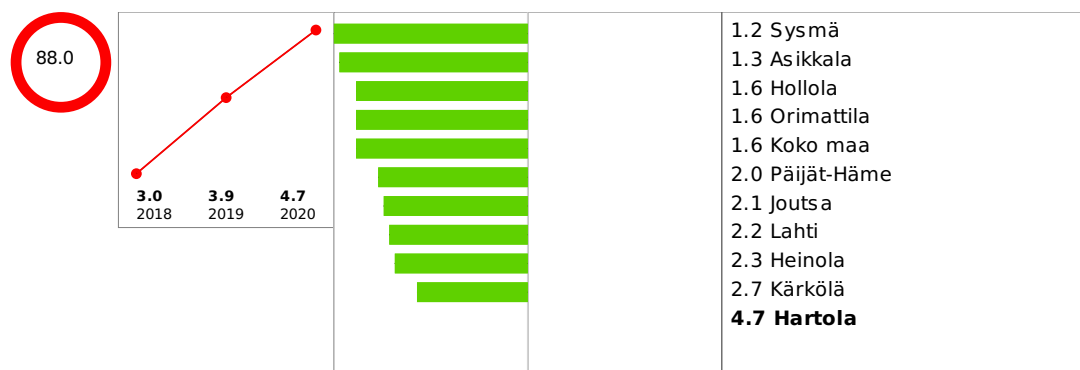
0 - 17-vuotiaat lapset, joista on tehty lastensuojeluilmoitus, % vastaavanikäisestä väestöstä (THL)

Lastensuojeluilmoitusten lukumäärä (THL)

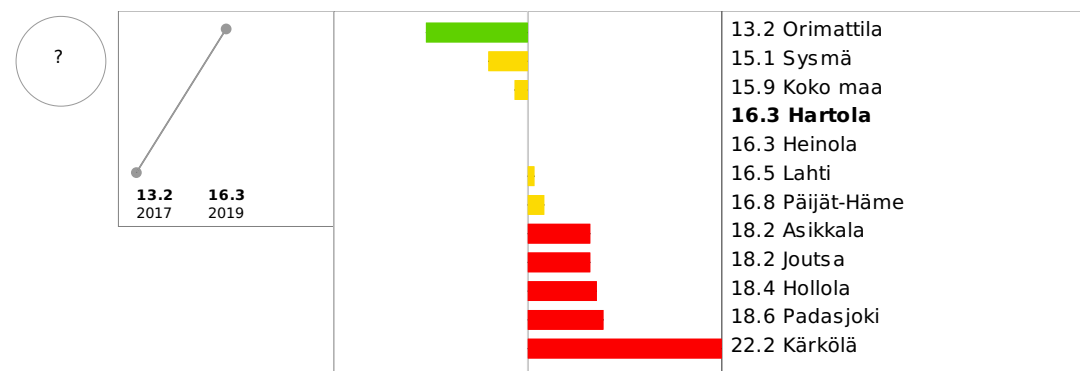
Kodin ulkopuolelle sijoitetut 0 - 17-vuotiaat, % vastaavanikäisestä väestöstä (THL)

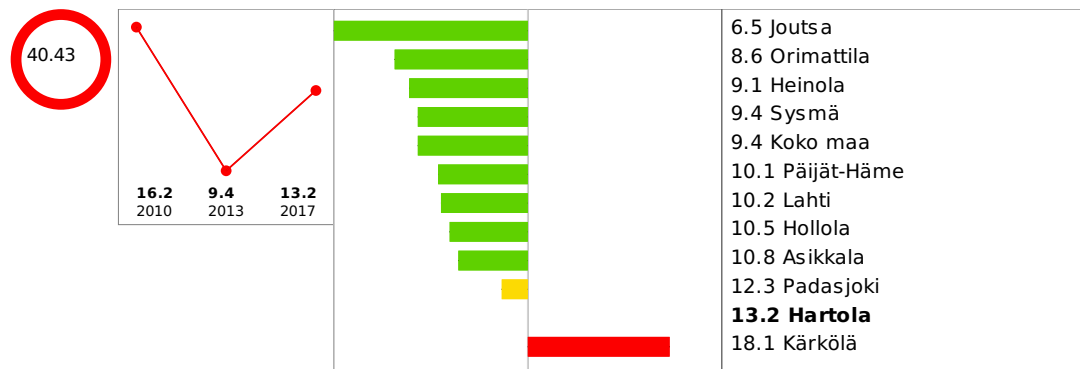
Nuoret ja nuoret aikuiset

Hyvinvointi

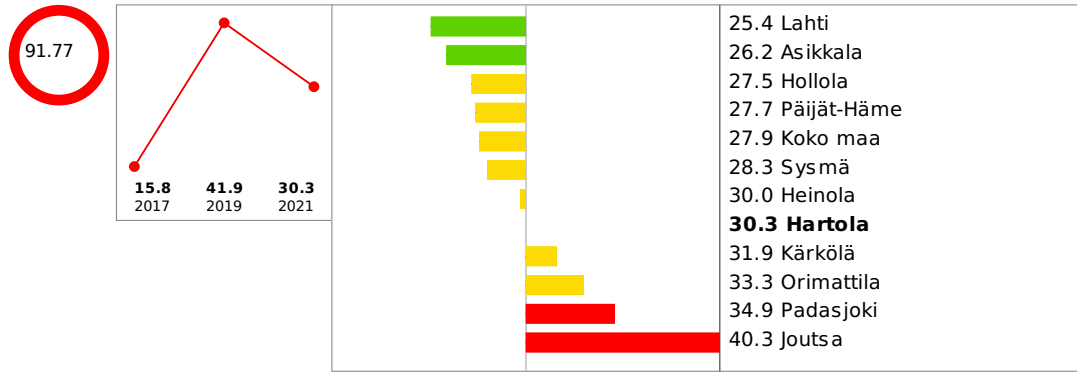
Tuntee itsensä yksinäiseksi, % 8. ja 9. luokan oppilaista (2017-)

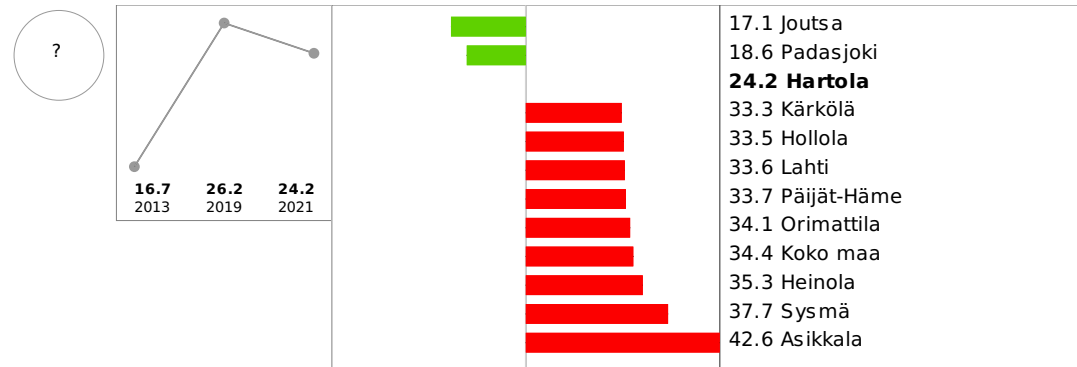
Ei yhtään läheistä ystävää, % 8. ja 9. luokan oppilaista

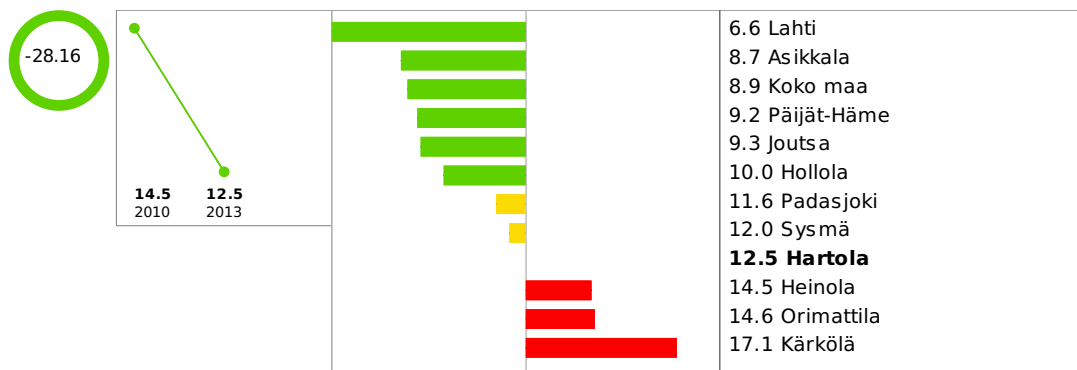
Harrastaa hengästyttävää liikuntaa vapaa-ajalla korkeintaan 1 h viikossa, % 8. ja 9. luokan oppilaista

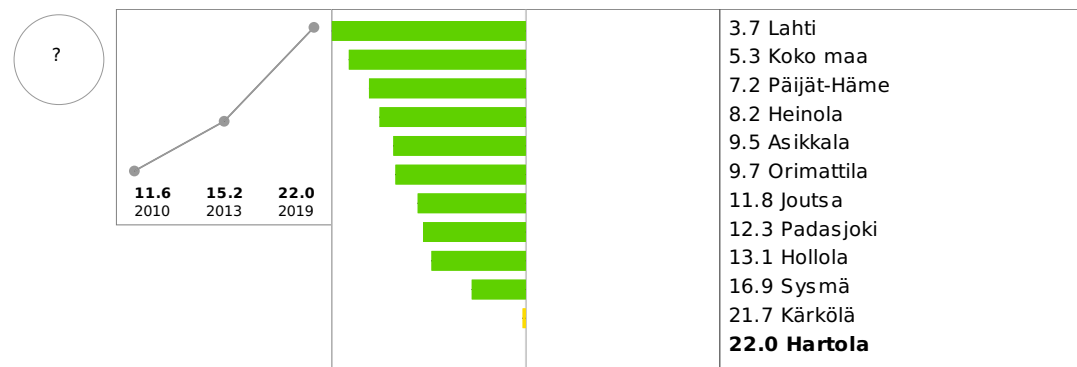
Ei syö koululounasta päivittäin, % 8. ja 9. luokan oppilaista

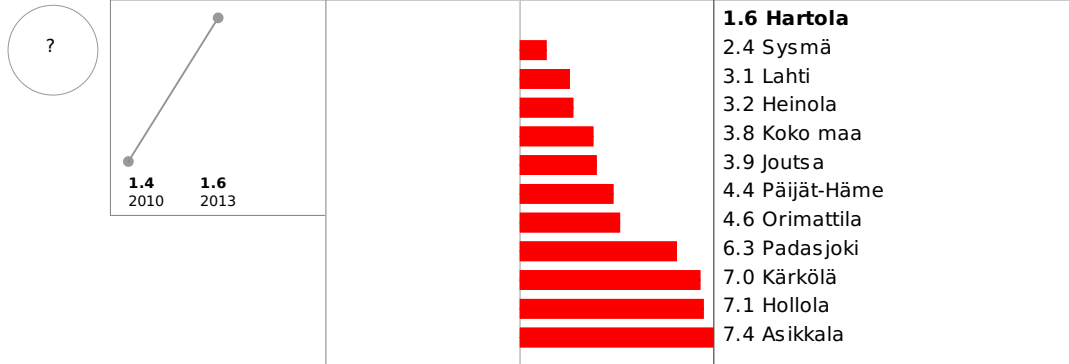
Tosi humalassa vähintään kerran kuukaudessa, % 8. ja 9. luokan oppilaista

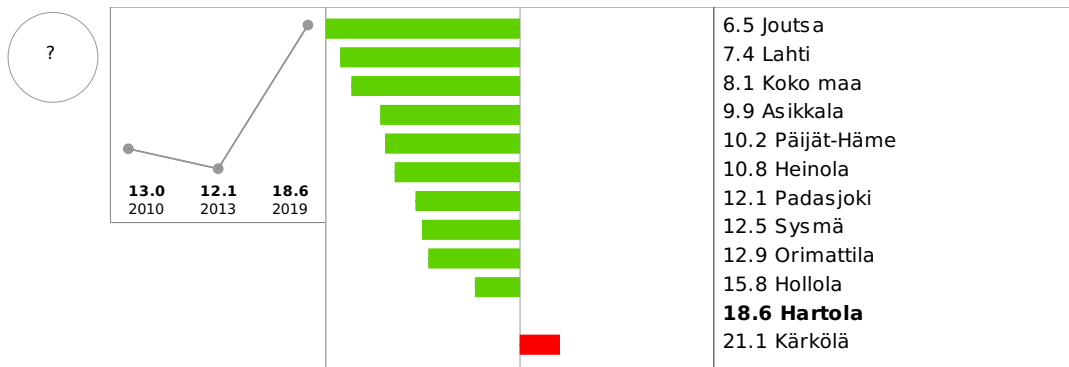
Tupakoi päivittäin, % 8. ja 9. luokan oppilaista

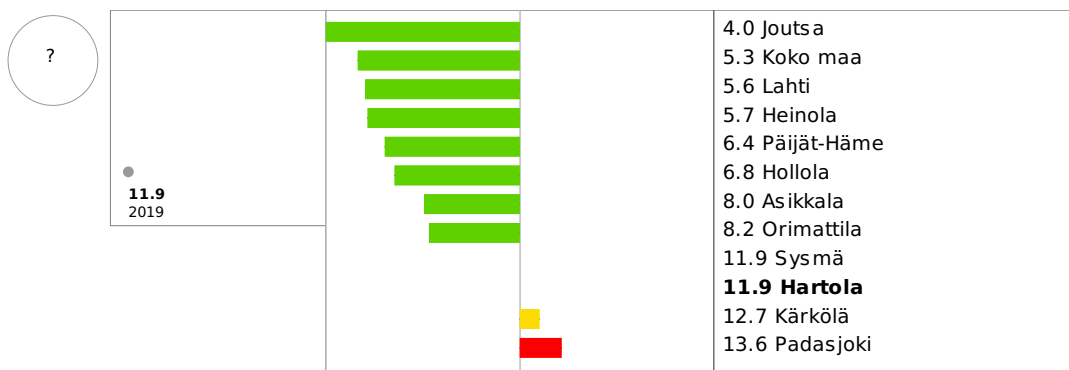
Nuuskaa päivittäin, % 8. ja 9. luokan oppilaista

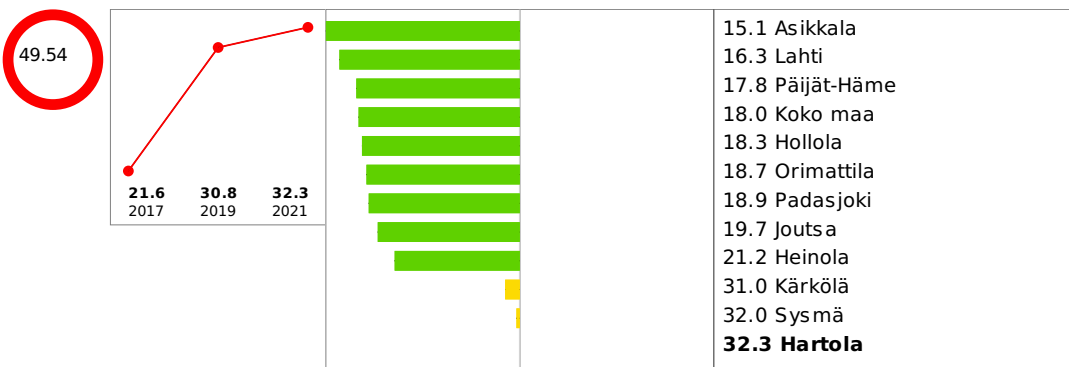
Kokeillut laittomia huumeita ainakin kerran, % 8. ja 9. luokan oppilaista

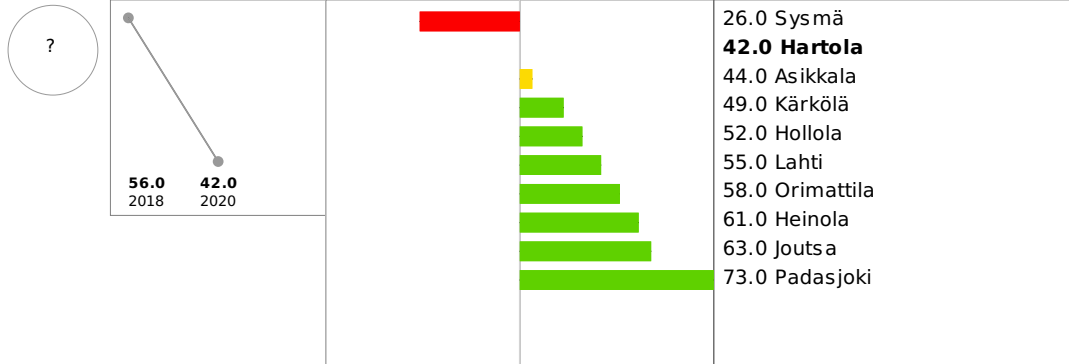
Vanhemman liiallinen alkoholinkäyttö aiheuttanut haittaa, % 8. ja 9. luokan oppilaista (2017-)

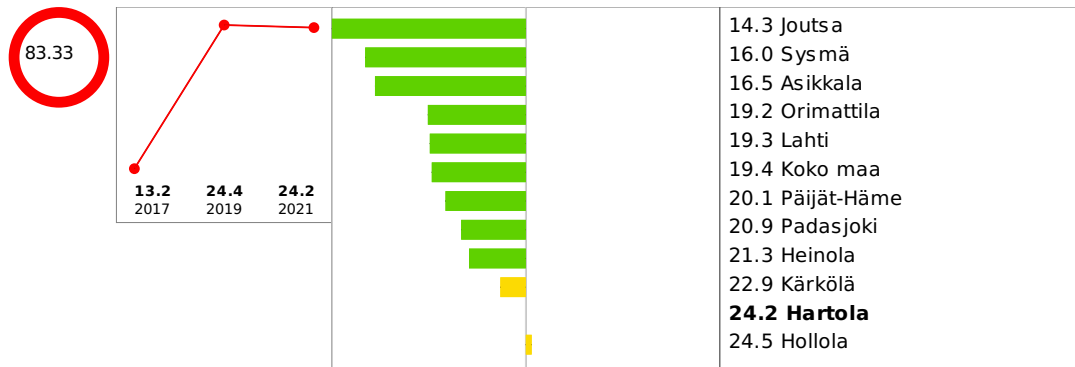
Ylipaino, % 8. ja 9. luokan oppilaista

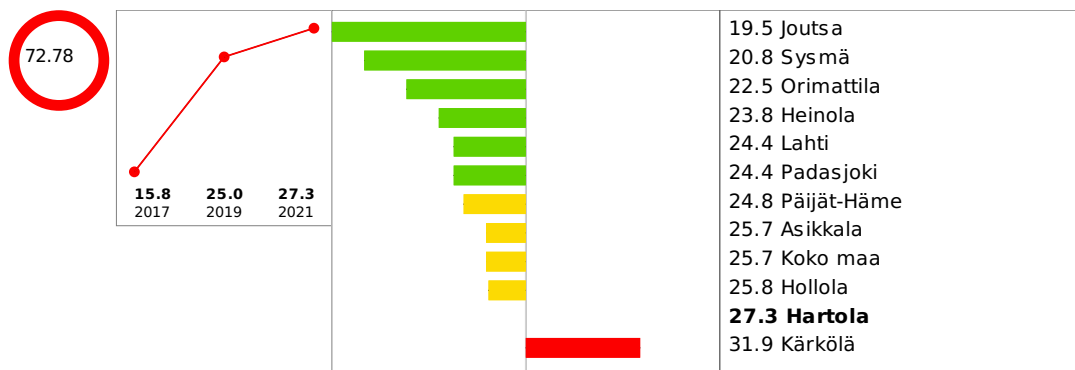
Ylipaino, skaalattu HYTE-indikaattori

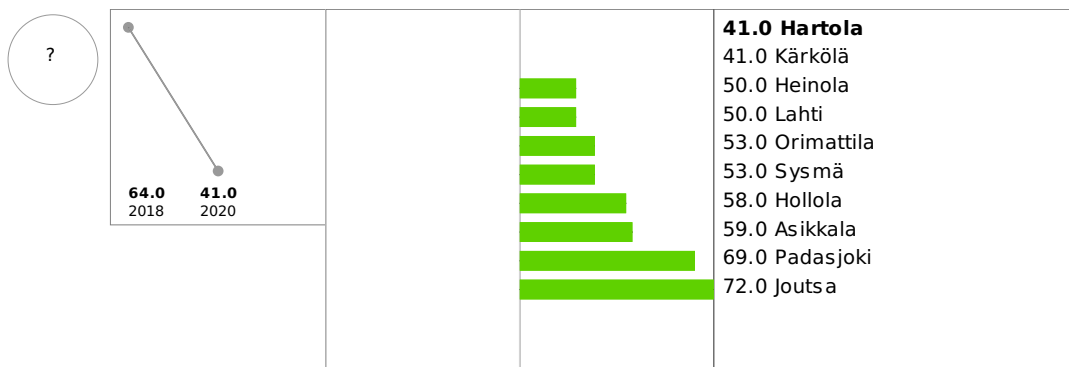
Kohtalainen tai vaikea ahdistuneisuus, % 8. ja 9. luokan oppilaista

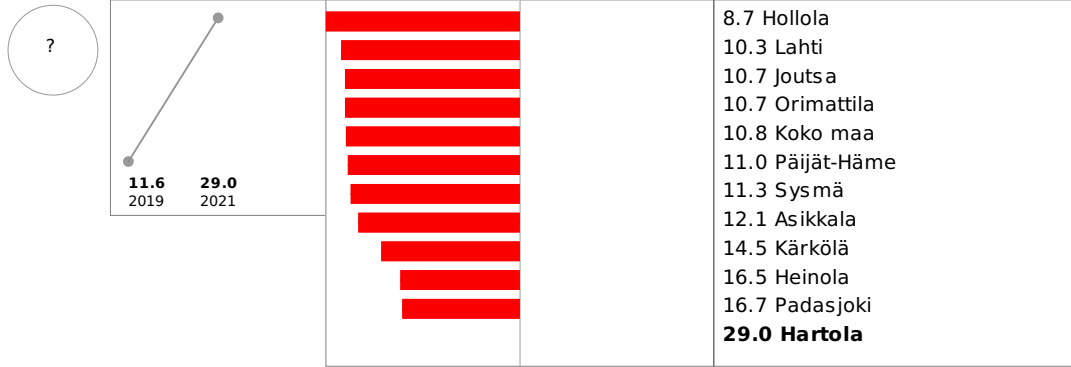
Kokee terveydentilansa kesinkertaiseksi tai huonoksi, % 8. ja 9. luokan oppilaista

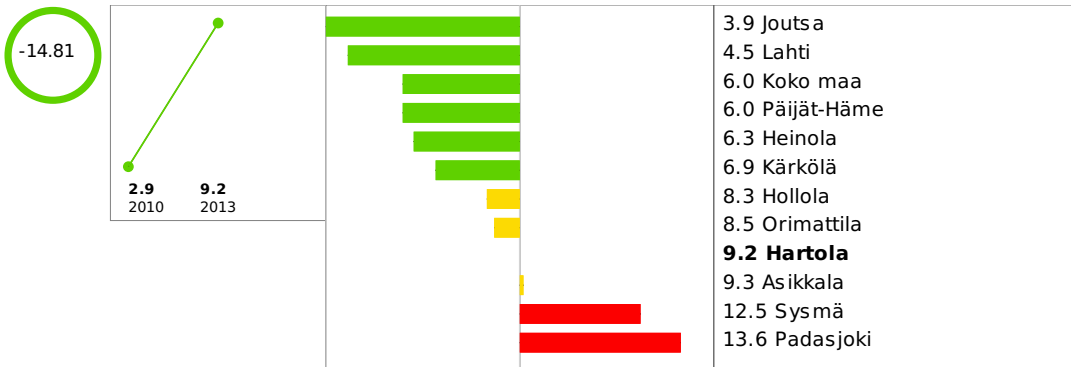
Kokee terveydentilansa kesinkertaiseksi tai huonoksi, skaalattu HYTE-indikaattori

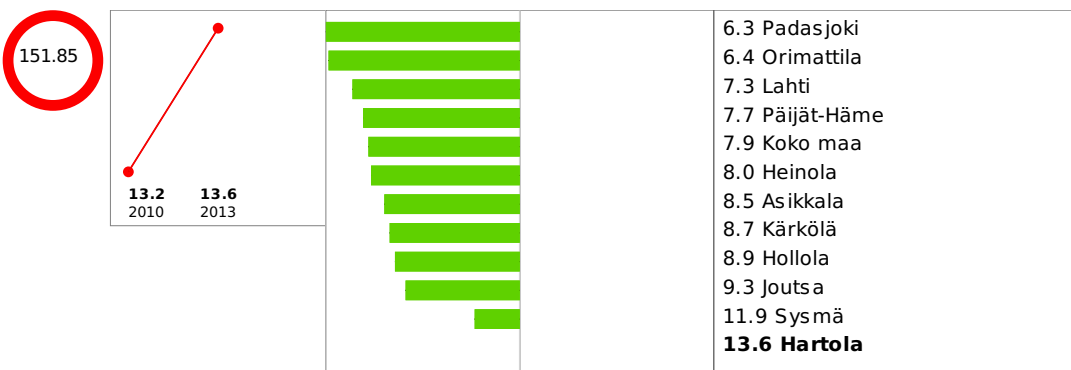
Hyvät vaikutusmahdollisuudet koulussa, % 8. ja 9. luokan oppilaista (2017-)

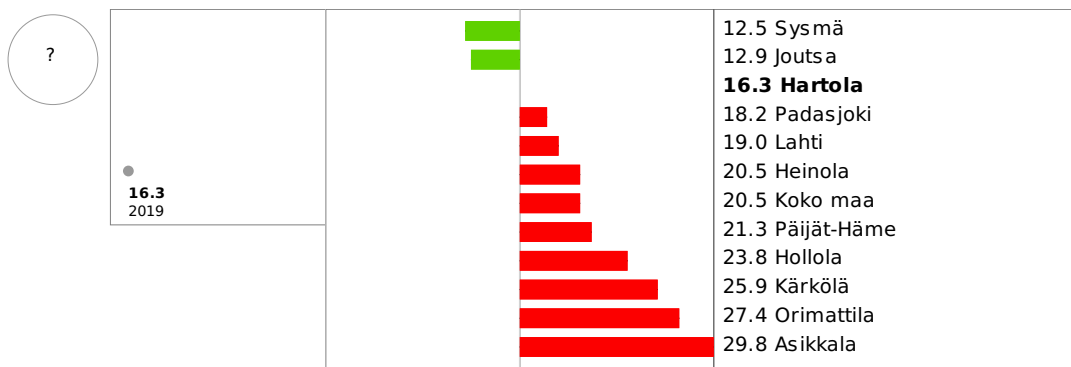
Koulukiusattuna vähintään kerran viikossa, % 8. ja 9. luokan oppilaista

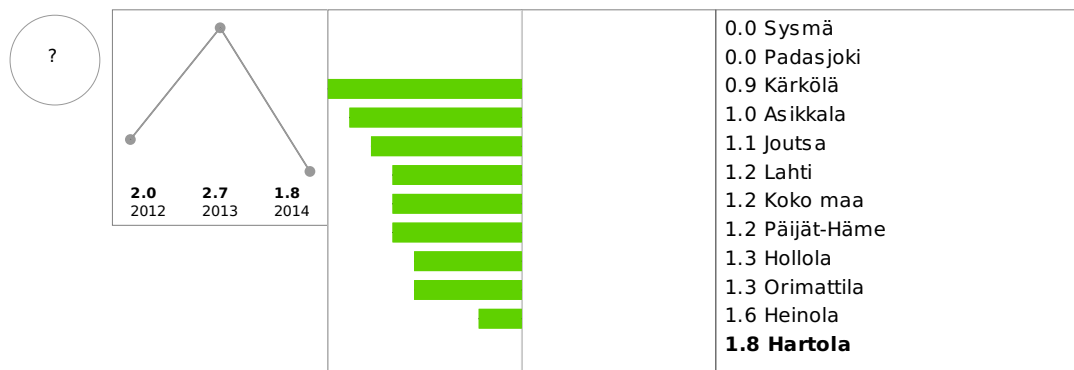
Keskusteluvaikeuksia vanhempien kanssa, % 8. ja 9. luokan oppilaista

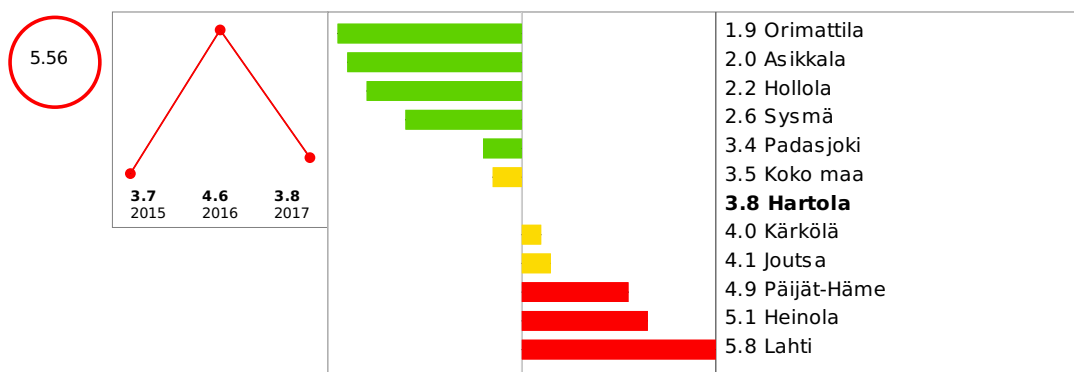
Oppilaitoksen fyysiset työolot häirinneet opiskelua, % 8. ja 9. luokan oppilaista (2017-)

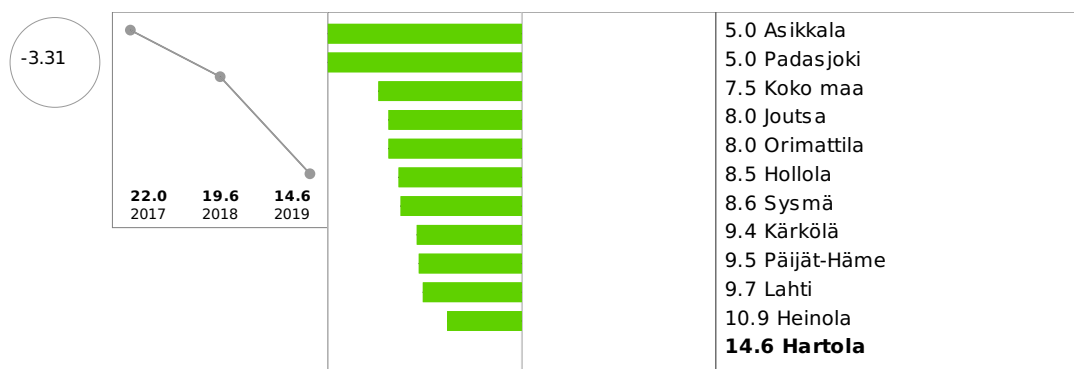
Mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöiden vuoksi työkyvyttömyyseläkettä saavat 16 - 24-vuotiaat, % vastaavanikäisestä väestöstä

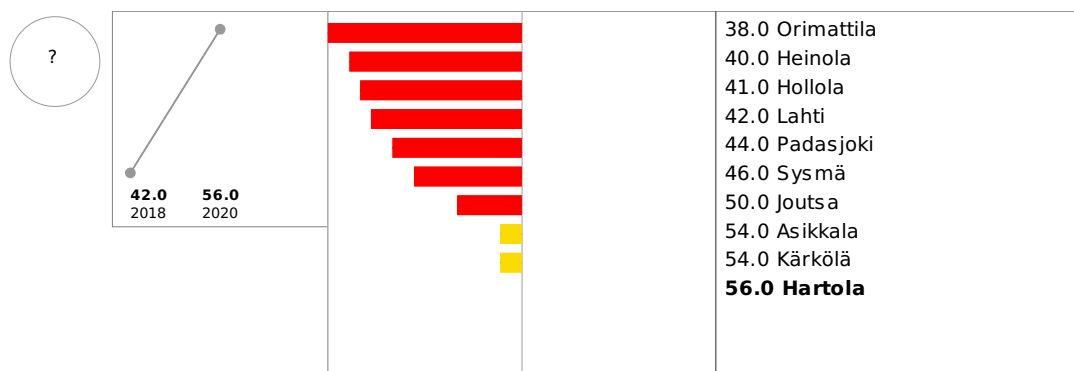
Toimeentulotukea pitkäaikaisesti saaneet 18 - 24-vuotiaat, % vastaavanikäisestä väestöstä

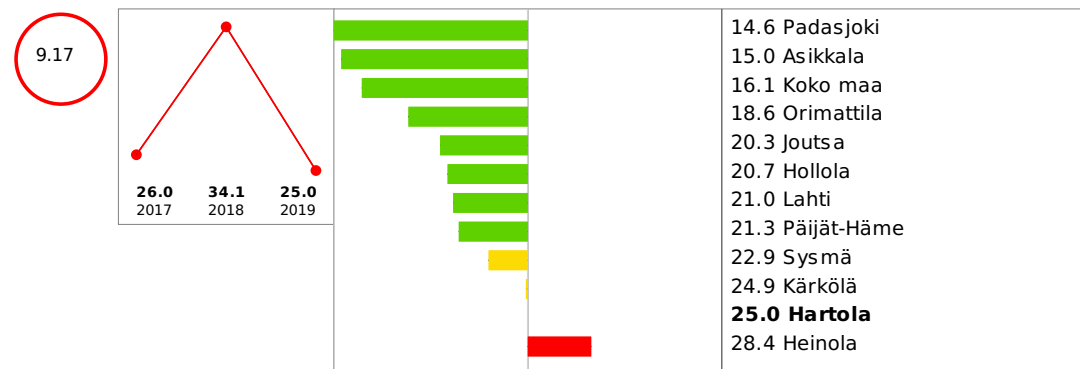
Koulutuksen ulkopuolelle jääneet 17 - 24-vuotiaat, % vastaavanikäisestä väestöstä

Koulutuksen ulkopuolelle jääneet 17 - 24-vuotiaat, skaalattu HYTE-indikaattori

Syrjäytymisriskissä (ei työssä, ei opiskele, ei ole varusmiespalvelussa) olevat 18 - 24-vuotiaat, % vastaavanikäisistä

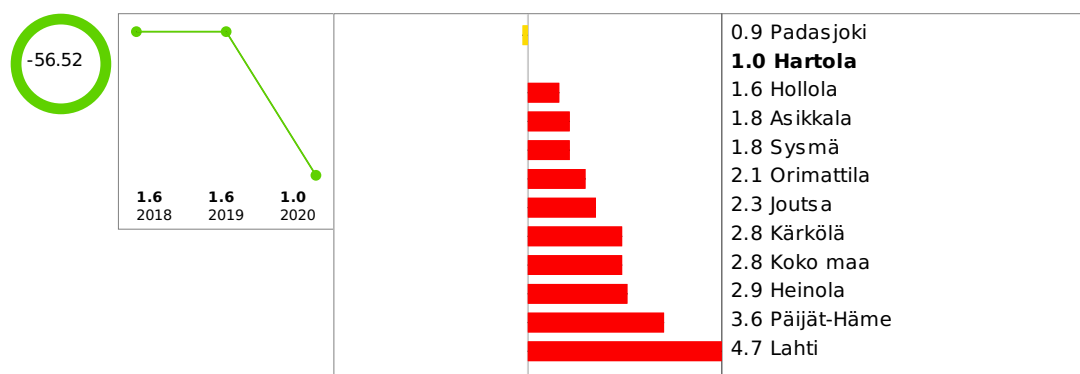

Kunnan palvelut

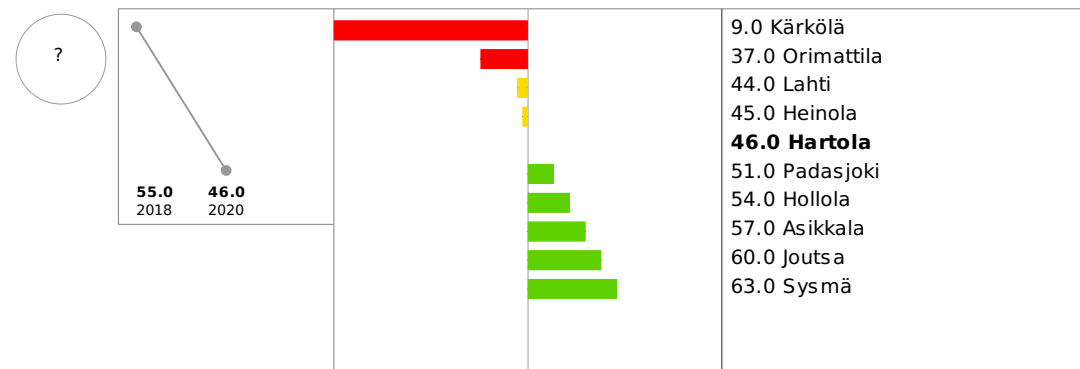
Työikäiset

Hyvinvointi

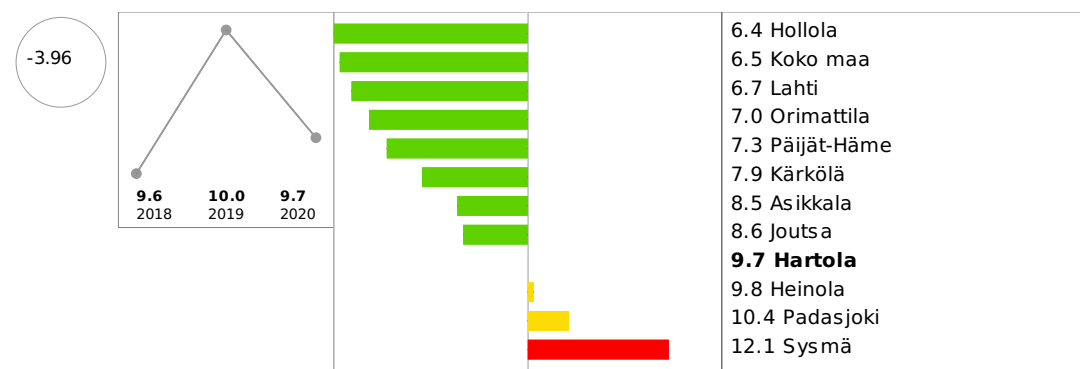
Toimeentulotukea pitkäaikaisesti saaneet 25 - 64-vuotiaat, % vastaavanikäisestä väestöstä

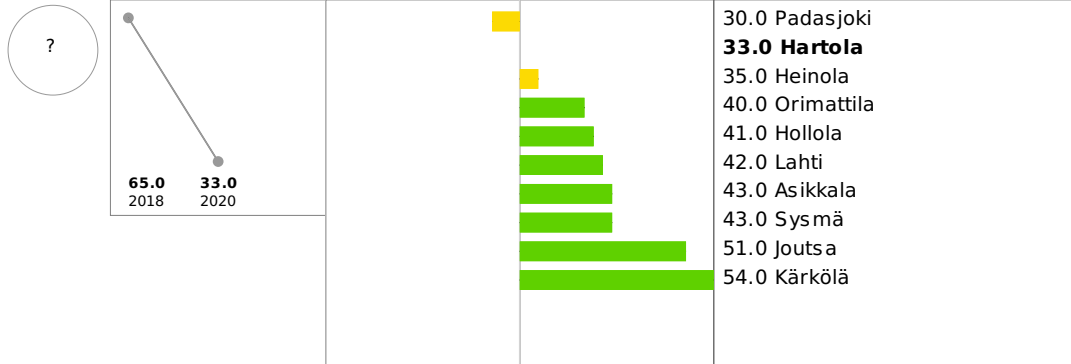
Toimeentulotukea pitkäaikaisesti saaneet 25 - 64-vuotiaat, skaalattu HYTE-indikaattori

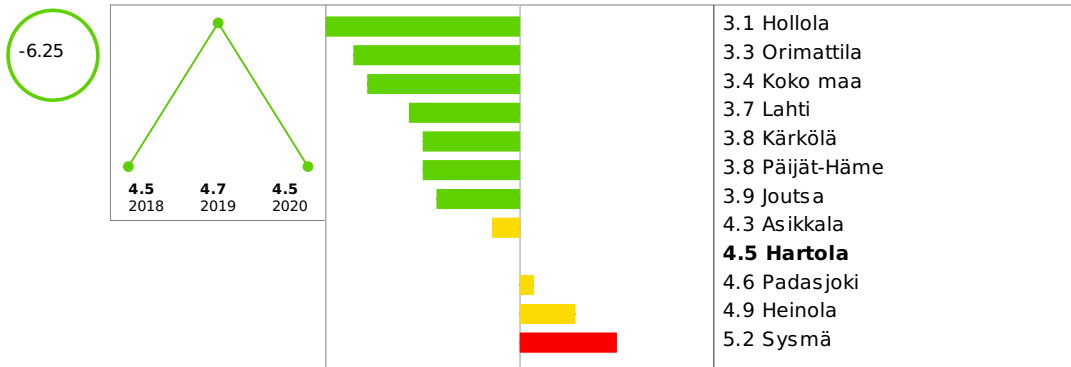
Työkyvyttömyyseläkettä saavat 25 - 64-vuotiaat, % vastaavanikäisestä väestöstä

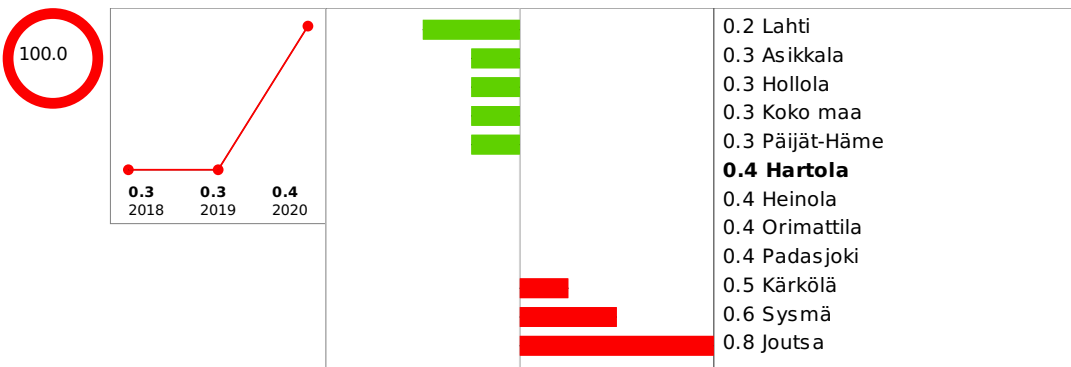
Työkyvyttömyyseläkettä saavat 25 - 64-vuotiaat, skaalattu HYTE-indikaattori

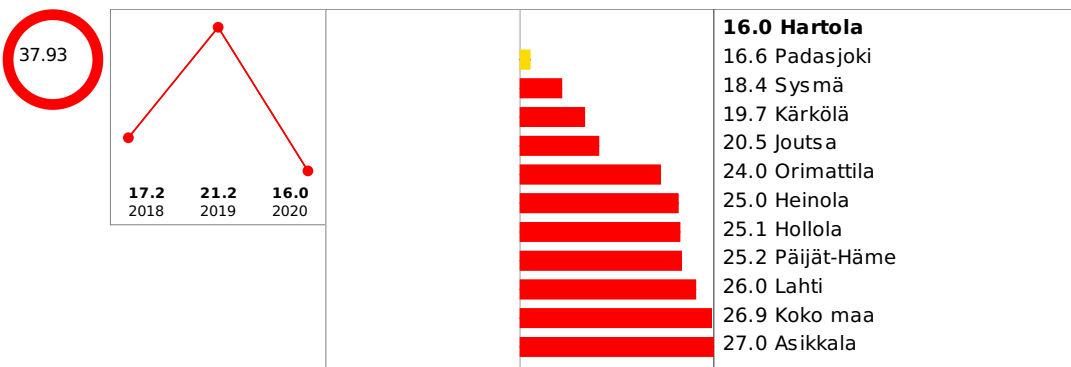
Mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöiden vuoksi työkyvyttömyyseläkettä saavat 25 - 64-vuotiaat, % vastaavanikäisestä väestöstä

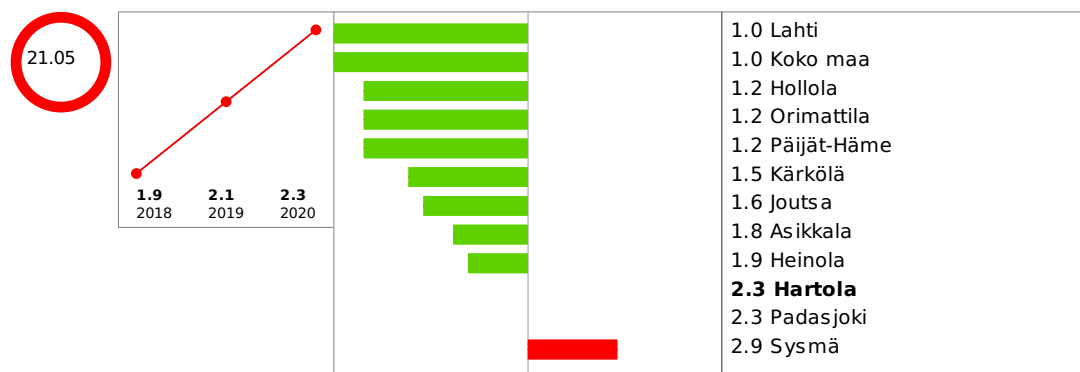
Verenkiertoelinten sairauksien vuoksi työkyvyttömyyseläkettä saavat, % 16 - 64-vuotiaista

Mielenterveysperusteisesti sairauspäivärahaa saaneet 25 - 64-vuotiaat / 1 000 vastaavanikäistä

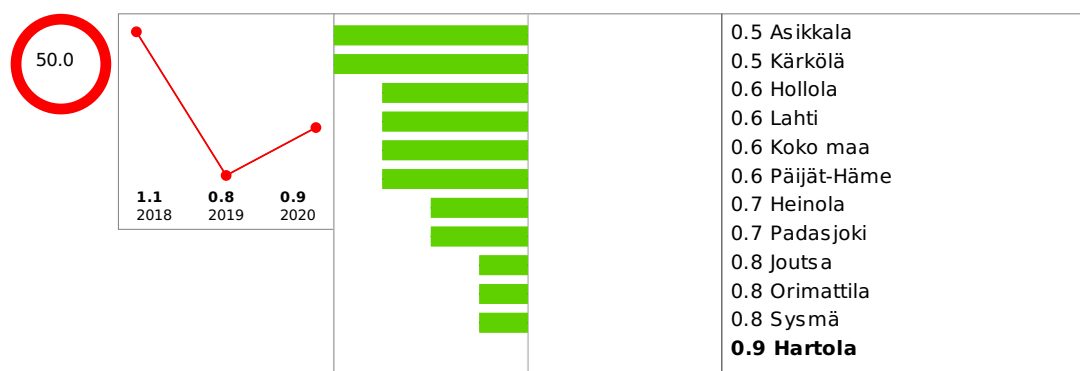
Tuki- ja liikuntaelinten- sekä sidekudosten sairauksien vuoksi työkyvyttömyyseläkettä saavat, % 16 - 64-vuotiaista

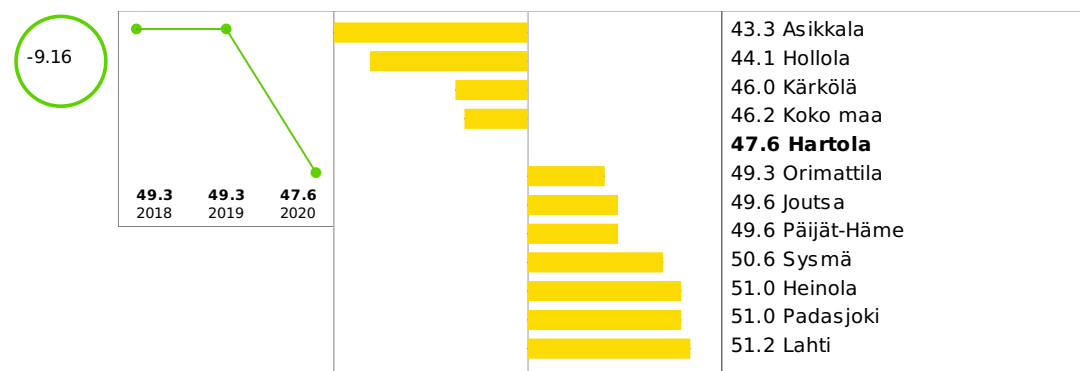
Ikääntyneet

Hyvinvointi

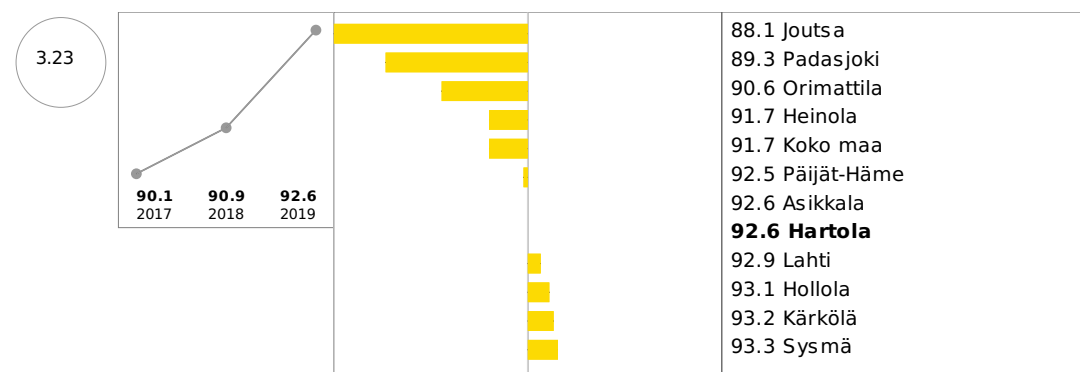
Lonkkamurtumat 65 vuotta täyttäneillä, % vastaavanikäisestä väestöstä (vuosi 2018 ennakkotieto)

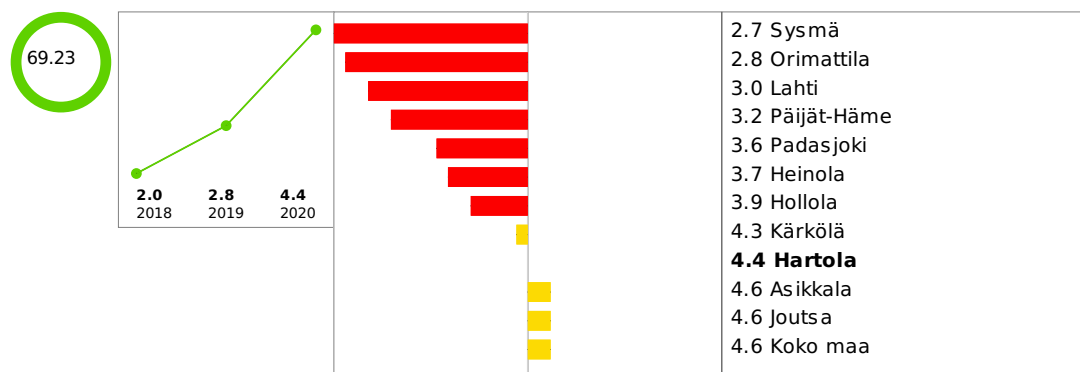
Yksinasuvat 75 vuotta täyttäneet, % vastaavanikäisestä asuntoväestöstä

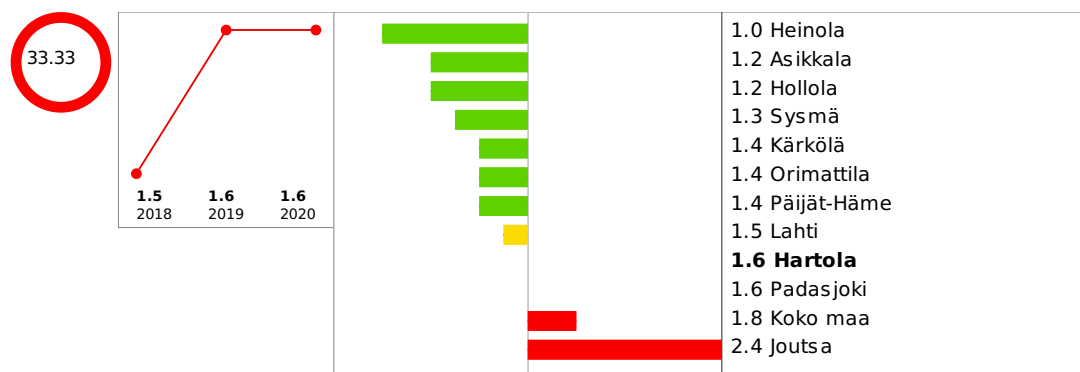
Kotona asuvat 75 vuotta täyttäneet, % vastaavanikäisestä väestöstä

Omaishoidon tuen 75 vuotta täyttäneet hoidettavat vuoden aikana, % vastaavanikäisestä väestöstä

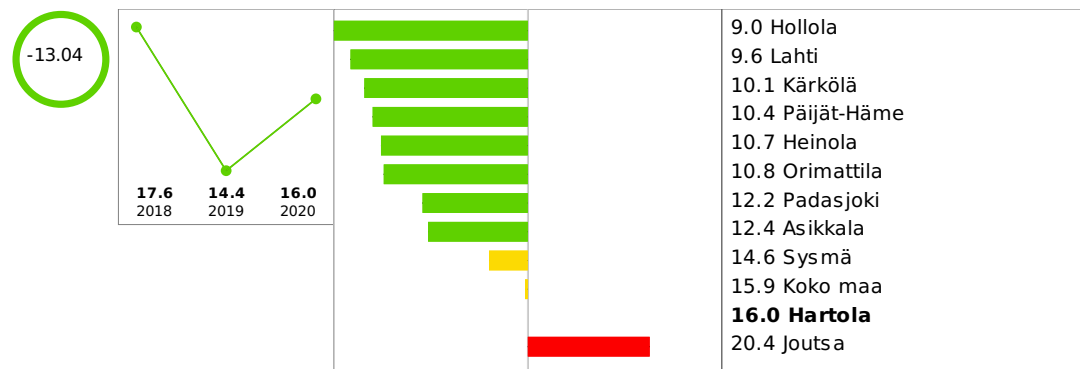

Täyttä kansaneläkettä saaneet 65 vuotta täyttäneet, % vastaavanikäisestä väestöstä

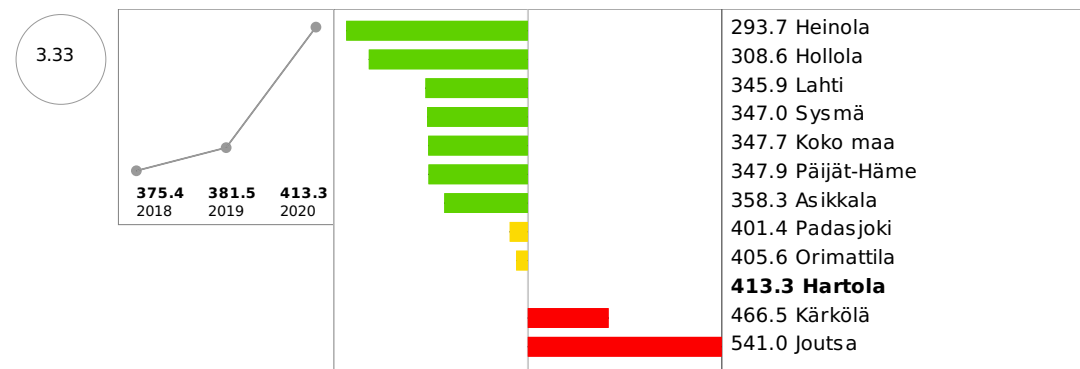

Kunnan palvelut

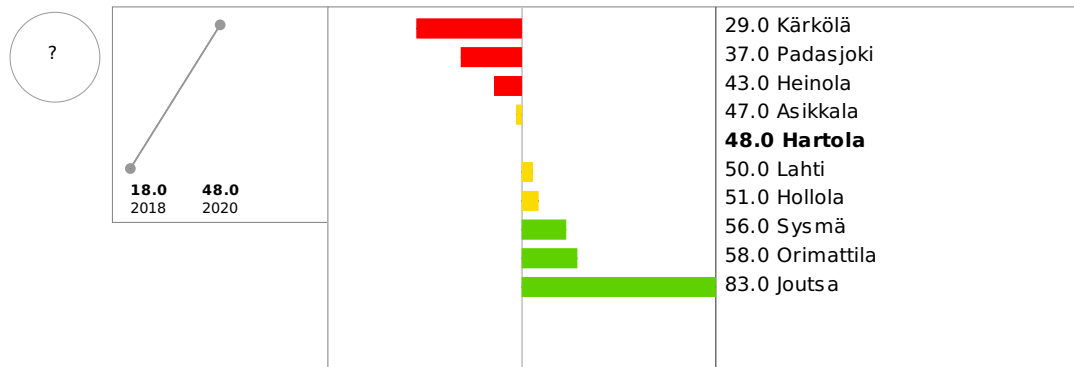
Säännöllisen kotihoidon piirissä olleet 75 vuotta täyttäneet asiakkaat, % vastaavanikäisestä väestöstä

Kaatumisiin ja putoamisiin liittyvät hoitojaksot 65 vuotta täyttäneillä / 10 000 vastaavanikäistä (vuosi 2018 ennakkotieto)

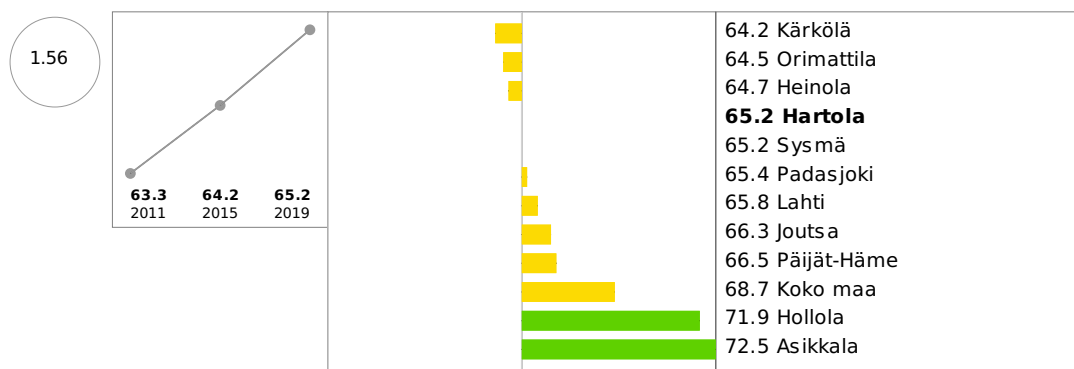
Kaatumisiin ja putoamisiin liittyvät hoitajaksot 65 vuotta täyttäneillä, skaalattu HYTE-indikaattori

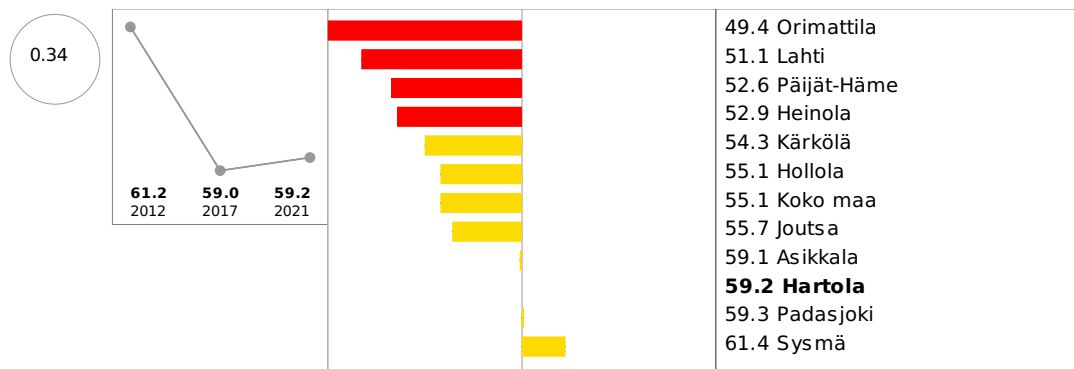
Kaikki ikäryhmät

Hyvinvointi

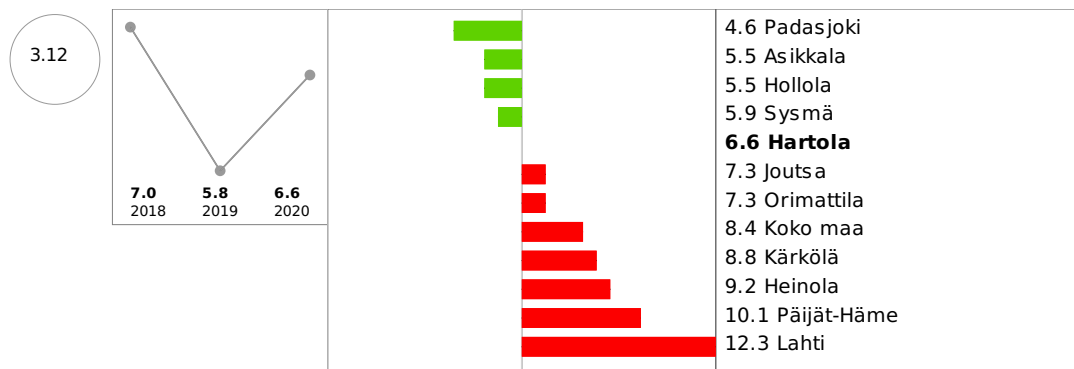
Äänestysaktiivisuus eduskuntavaaleissa

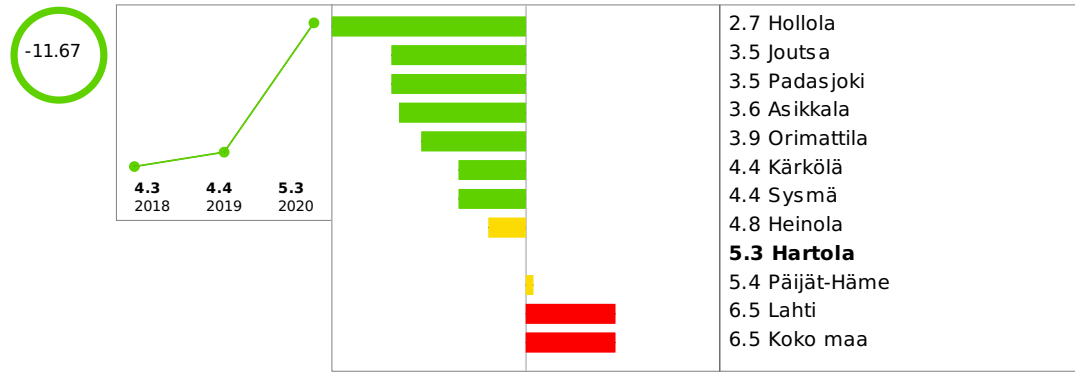
Äänestysaktiivisuus kuntavaaleissa, %

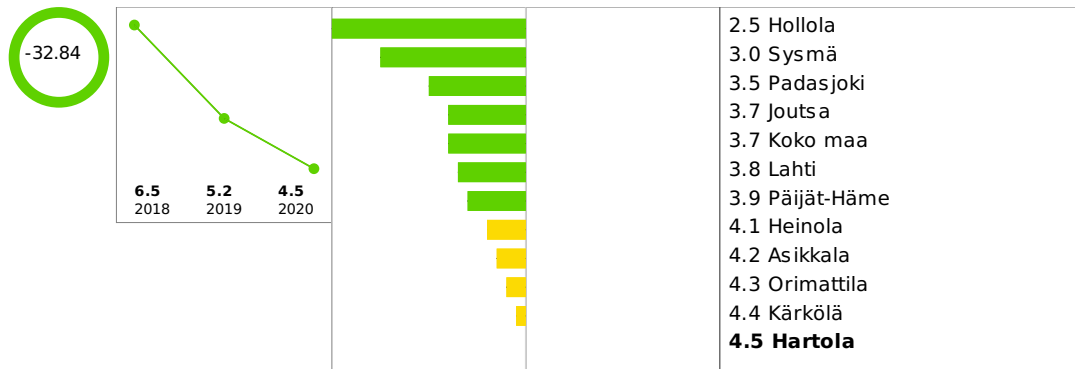
Toimeentulotukea saaneissa kotitalouksissa asuvat henkilöt, % asukkaista

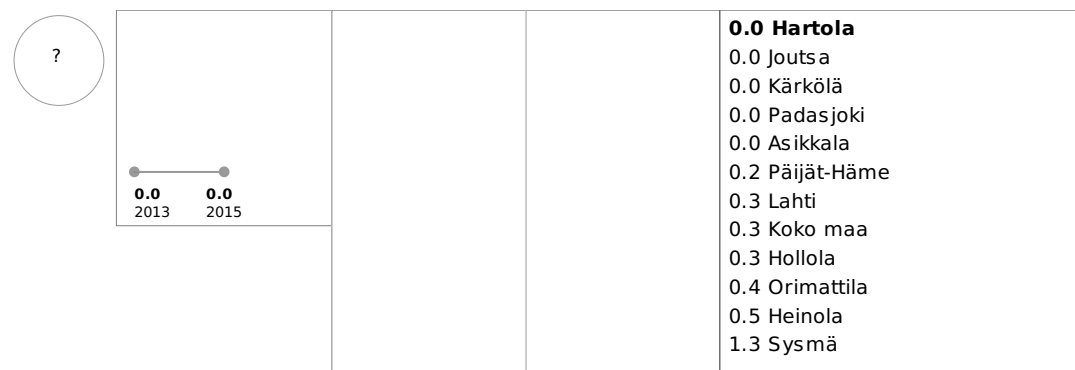
Poliisin tietoon tulleet henkeen ja terveyteen kohdistuneet rikokset / 1 000 asukasta

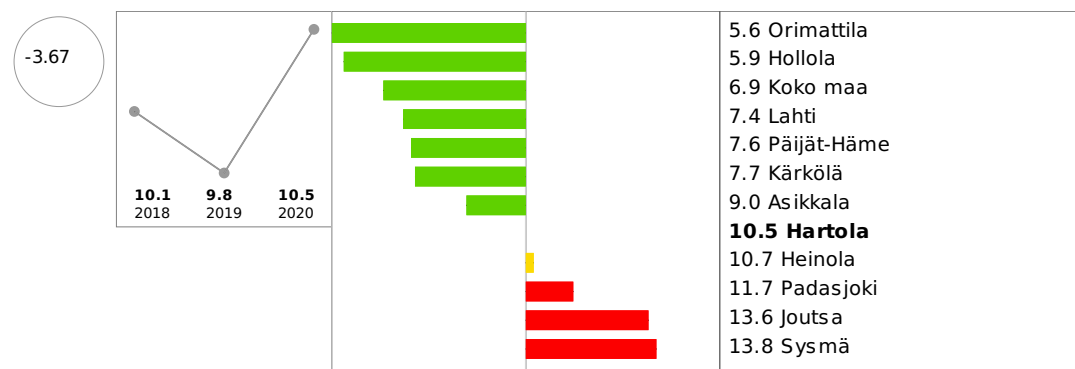
Poliisin tietoon tulleet rattijuopumustapaukset / 1 000 asukasta

Poliisin tietoon tulleet törkeät huumausainerikokset / 1 000 asukasta

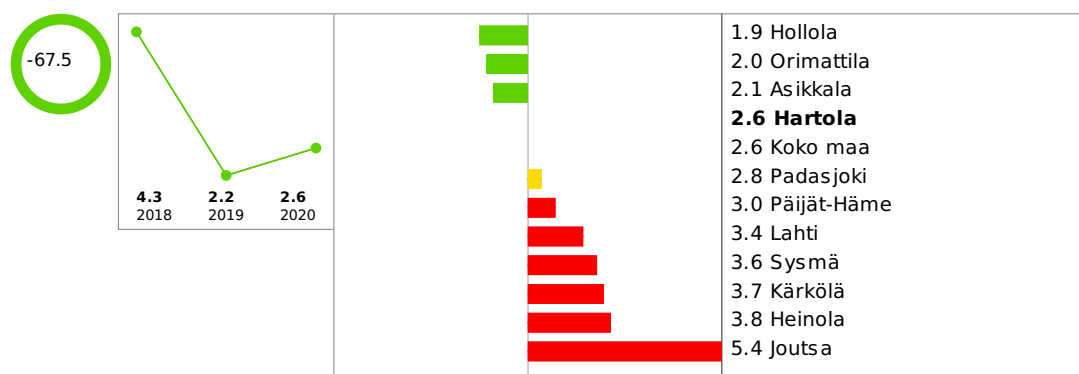

Alkoholijuomien myynti asukasta kohti 100 %:n alkoholina, litraa

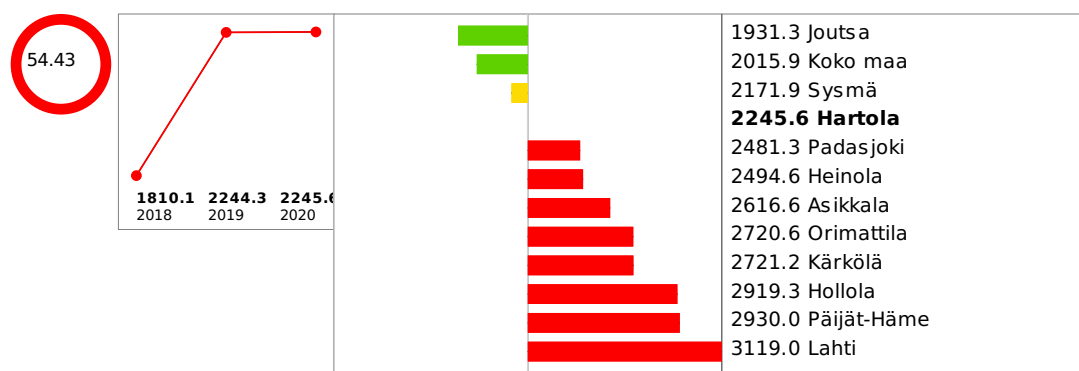

Kunnan palvelut

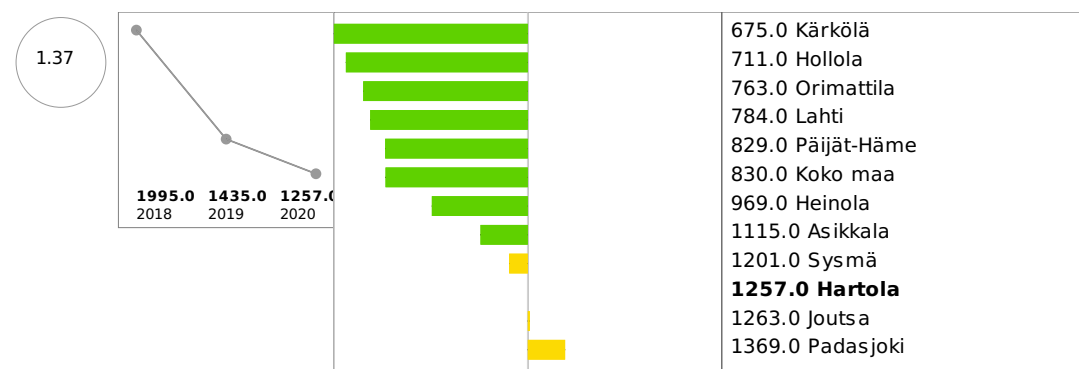
Päihteiden vuoksi sairaaloiden ja terveyskeskusten vuodeosastoilla hoidetut potilaat / 1 000 asukasta (vuosi 2018 ennakkotieto)

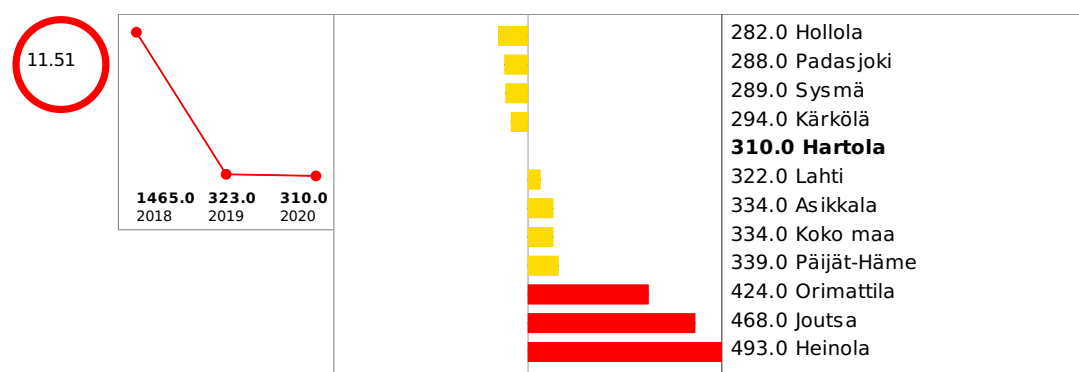
Erikoissairaanhoidon avohoitokäynnit / 1 000 asukasta (vuosi 2018 ennakkotieto)

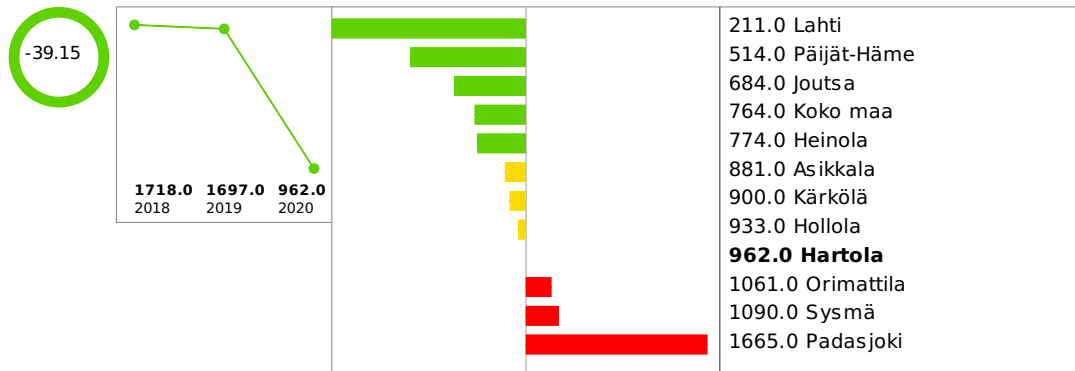
Perusterveydenhuollon avohoidon kaikki lääkärikäynnit / 1 000 asukasta

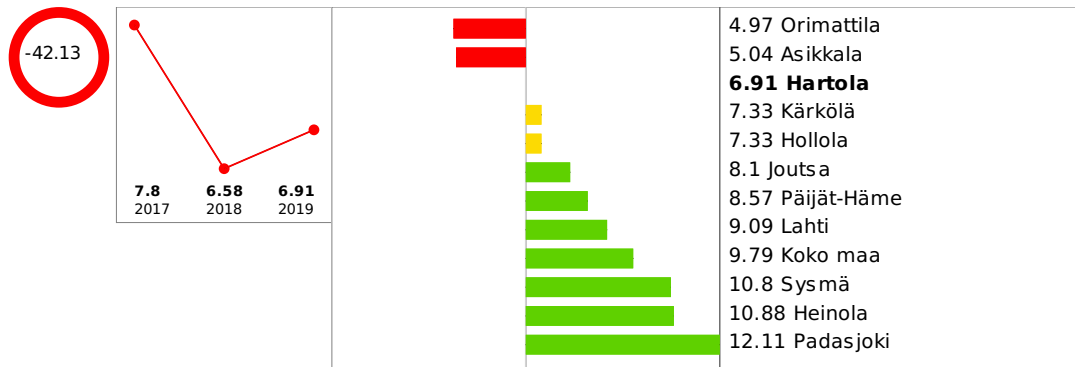
Perusterveydenhuollon muut avohoitokäynnit (muu ammattiryhmä kuin lääkäri) / 1 000 asukasta

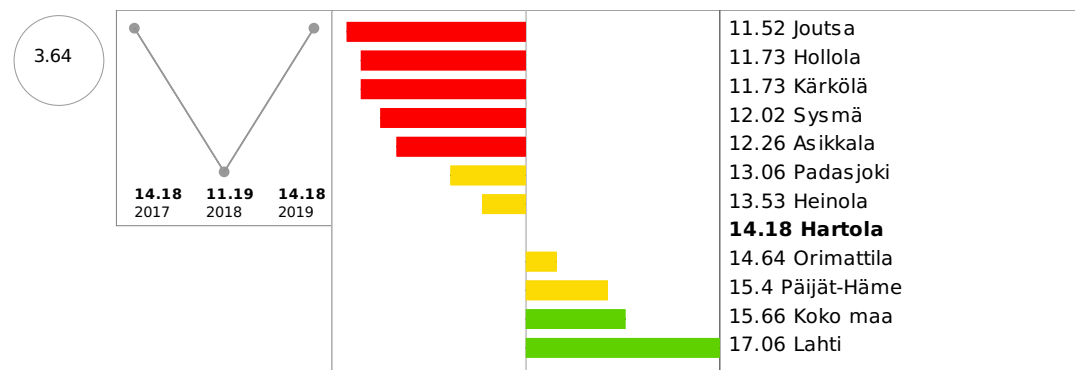
Suun terveydenhuollon käynnit terveystieteissä yhteensä / 1 000 asukasta

Kirjasto, fyysiset käynnit / asukasluku

Kirjasto, kokonaislainaus / asukasluku

2.1 Nostoja indikaattoritiedoista

Ilonaiheet

- toimeentulotukea pitkäaikaisesti saaneita 25-64-vuotiaita yli puolet vähemmän kuin Päijät-Hämeessä keskimäärin
- toimeentulotukea saaneissa kotitalouksissa asuvia henkilöitä lähes puolet vähemmän kuin Päijät-Hämeessä keskimäärin
- toimeentulotukea saaneiden lapsiperheiden osuus vähentynyt, ja on melkein puolet vähemmän kuin Päijät-Hämeessä keskimäärin
- työttömiä hieman vähemmän ja nuorisotyöttömiä selvästi vähemmän kuin Päijät-Hämeessä keskimäärin
- mielenterveysperusteisesti sairauspäivärahaa saaneita selvästi vähemmän kuin Päijät-Hämeessä keskimäärin
- päihteiden vuoksi sairaaloiden ja terveyskeskusten vuodeosastoilla hoidettujen potilaiden määrä vähentynyt ja on selvästi vähemmän kuin Päijät-Hämeessä keskimäärin
- lonkkamurtumien määrä 65 vuotta täyttäneillä seurantajaksolla vähentynyt selvästi, samoin kaatumisiin ja putoamisiin liittyvät hoitojaksot
- poliisin tietoon tulleita kaikkia huumausainerikoksia oli seurantajaksolla alhaisin määrä vuoden 2012 jälkeen. Poliisin tietoon tulleita henkeen ja terveyteen kohdistuvia rikoksia ja poliisin tietoon tulleita omaisuusrikoksia oli hieman vähemmän kuin Päijät-Hämeessä ja koko maassa keskimäärin.

Huolenaiheet

- väestö vähenee ja ikääntyy, huoltosuhte kasvaa
- kunnan yleinen pienituloisuusaste suurin Päijät-Hämeessä
- eniten yhden vanhemman perheitä Päijät-Hämeessä
- työkyvyttömyyseläkettä saavia enemmän kuin Päijät-Hämeessä keskimäärin
- kodin ulkopuolelle sijoitettuja 0-17-vuotiaita, ja huostassa tai kiireellisesti sijoitettuja 0-17-vuotiaita lähes puolet enemmän kuin Päijät-Hämeessä keskimäärin, osuudet ovat kasvaneet
- omaishoidon tukea saavien määrä selvästi pienempi kuin Päijät-Hämeessä keskimäärin
- poliisin tietoon tulleiden rattijuopumustapausten määrä vähentynyt seurantajaksolla, mutta on yhä selvästi korkeampi kuin Päijät-Hämeessä keskimäärin

2.2 Muu saatavilla oleva tieto kuntalaisten hyvinvoinnista

Päihteet, päihdetilannekysely ja työntekijöiden tuntuma nykytilanteesta

Vuoden 2019 kouluterveyskyselyn tulokset poikkesivat Hartolassa muusta maasta ja muusta Päijät-Hämeestä positiivisesti alkoholiin ja nuuskaan liittyvissä asioissa, ja negatiivisesti erityisesti huumeisiin ja tupakointiin liittyvissä teemoissa. Asenteet alkoholin käyttöä ja nuuskaamista kohtaan olivat tiukentuneet tai se hyväksyttiin harvemmin kuin muualla maassa. Tupakkakokeilujen ja päivittäin tupakoivien määrä oli kuitenkin kasvanut (vastanneista 8. ja 9. luokkalaisista 22 % tupakoi), ja huumeita oli kokeillut 18,6 % nuorista, mikä oli selvästi enemmän kuin muualla maassa ja vuonna 2017. Kouluterveyskysely toteutetaan seuraavan kerran keväällä 2021, ja tulokset siitä saadaan syksyllä.

Päijät-Hämeen kuntien yhteinen päihdetilannekysely toteutettiin ensimmäistä kertaa vuonna 2019, seuraavan kerran vuonna 2021. Päihdetilannekyselyn tulokset ovat melko hyvin yhteneväisiä vuoden 2019 kouluterveyskyselyn vastausten kanssa. Huolestuttavaa oli, että vain 60,2 % vastaajista oli sitä mieltä, että alaikäisten kannabiskokeiluihin ja käyttöön pitäisi puuttua nykyistä enemmän, ja asenne tuntui olevan jopa hieman sallivampi kuin tupakan ja alkoholin kohdalla. Kolmannes oli havainnut alkoholin ja tupakan välittämistä alaikäisille, ja 15,7 % huumausaineiden välittämistä.

Lukuisia toimenpiteitä on tehty nuorten päihteiden käytön vähentämiseksi, ja loppuvuonna 2020 tilanne nuorten päihteiden

käytön osalta on vaikuttanut nuorten parissa toimivien työntekijöiden kertomana varsin rauhalliselta, erityistä huolta ei ole noussut päihteiden osalta. Mm. koululla näyttäisi tupakan käyttö vähentyneen eikä kannabikseen liittyen ole noussut huolta esiin. Alkoholin käyttö on melko vakio, satunnaista käyttöä sekä ongelmakäyttöä esiintyy nuorilla aikuisilla. Helpoin ongelmiin on puuttua silloin, kun nuori on jossakin palvelussa, kuten nuorten työpajalla tai muussa ohjatussa palvelussa.

Liikuntakysely 2019

Joulukuussa 2019 toteutettuun liikuntakyselyyn vastasi loppuun asti 66 ihmistä. Vastaajista 18 liikkui päivittäin ja 3 ei harrastanut lainkaan liikuntaa. 1-2 kertaa viikossa liikkui 14 vastaajaa, 3-4 kertaa viikossa 27 vastaajaa ja 5-6 kertaa viikossa 12 vastaajaa.

Liikuntapalveluista ja -mahdollisuuksista eniten oli hyödynnetty kunnan tarjoamia liikuntapaikkoja ja -palveluita (53 vastaajaa), kevyen liikenteen väyliä (47 vastaajaa), kansalaisopiston tarjoamia liikuntamahdollisuuksia (27 vastaajaa) sekä kunnan tarjoamia ohjattuja liikuntapalveluja (25 vastaajaa). Lisäksi moni oli hyödyntänyt kunnan tarjoamia liikuntaneuvontapalveluja (15 vastaajaa) ja urheiluseurojen järjestämiä liikuntapalveluja (14 vastaajaa). Liikunnan harrastamista lisää tai mahdollistaa useimpien mielestä liikunta- tai ulkoilupaikan sijainti lähellä kotia (52 vastaajaa), liikunta- tai ulkoilupaikan edullinen käyttömaksu tai maksuttomuus (43 vastaajaa), liikuntapaikan hyvä kunto (40 vastaajaa) sekä liikunta- ja ulkoilupaikkojen monipuolisuus (35 vastaajaa). Lisäksi liikunnan harrastamista lisää ja mahdollistaa monen mielestä liikuntapaikkojen joustavat aukioloajat (29 vastaajaa), kunnan tarjoama liikuntaneuvontapalvelu (28 vastaajaa), muiden liikkujien tapaaminen liikuntapaikoilla (21 vastaajaa), liikuntapaikan henkilökunnan ystävällisyys ja sujuva palvelu (19 vastaajaa), sekä liikunta- ja ulkoilupaikkojen esteettömyys (8 vastaajaa).

Liikuntapaikkoja oli listattu valmiiksi 30, kun kysyttiin mitkä liikuntapaikat koetaan tärkeimmiksi. Yli puolet vastaajista koki tärkeimmiksi kävely-/ulkoilureitit (46 vastaajaa), kuntosalit (42 vastaajaa), kunto- ja pururadat (36 vastaajaa) sekä hiihtoladut (36 vastaajaa). Muita monien tärkeäksi kokemia liikuntamahdollisuuksia olivat liikuntahalli (28 vastaajaa) ja liikuntasalit (18 vastaajaa), pyöräilyreitit (24 vastaajaa), uimarannat (21 vastaajaa) ja uima-allas (19 vastaajaa), yleisurheilukenttä (17 vastaajaa), lähiliikuntapaikat (13 vastaajaa), leikkipuistot (13 vastaajaa), tanssilavat (13 vastaajaa), luistelukentät ja -kaukalo (12 vastaajaa), keilahalli (11 vastaajaa), frisbeegolfrata (10 vastaajaa) sekä laskettelurinteet (10 vastaajaa). Myös muut liikuntapaikat saivat ääniä.

Vastaajista 29 kirjoitti kehittämissuhteita liikunta- ja ulkoilupalveluihin liittyen. Moni vastauksista liittyi ulkoilureittien kehittämiseen, kuten opasteiden parantamiseen ja talvikunnossapitoon, sekä luonnossa liikkumisen mahdollisuuksiin.

Kouluterveyskysely 2019

Kouluterveyskyselyn 2019 ilonaiheet ja huolenaiheet, 8. ja 9. luokkalaiset

Ilonaiheet	Huolenaiheet
• Yhä useampi harjaa hampaat kaksi kertaa päivässä • Hartolalaiset nuoret syövät aamupalan ja koululounaan useammin kuin muualla maassa • Hartolalaiset nuoret nukkuvat arkisin yli 8 tuntia useammin kuin muualla maassa • Lähes kaikki harrastavat jotakin vähintään yhtenä päivänä viikossa • Asenteet alkoholin käyttöä ja nuuskaamista kohtaan ovat tiukentuneet tai se hyväksytään harvemmin kuin muualla maassa • Yhä useampi pitää koulunkäynnistä • Muuhun maahan verrattuna useampi kokee, että koulussa on mahdollisuus keskustella aikuisen kanssa mieltä painavista asioista • Nuoret ovat muuta maata tyytyväisempiä terveystarkastuksiin	• 19 % nuorista kokee, että asuinalueella järjestetään kiinnostavaa vapaa-ajan ohjelmaa (2017 46%) • 16% tuntee itsensä yksinäiseksi (2017 13%) • 25% kokee terveydentilansa keskimääräiseksi tai huonoksi (2017 16%) • 24% kokee kohtalaista tai vaikeaa ahdistuneisuutta (2017 13%) • 39% on ollut sukupuoliyhdynnässä vähintään kerran (2017 13%) • 32% on ylipainoisia (2017 22%) • Tupakkakokeilujen ja päivittäin tupakoivien määrä on kasvanut • Huumeita on kokeillut 18,6 % nuorista, mikä on selvästi enemmän kuin muualla maassa • Vaikeudet koulunkäynnissä ovat yleistyneet • Vanhemman liiallinen alkoholin käyttö aiheuttanut haittaa useammalle muuhun maahan verrattuna

Oppilaiden vähäisestä määrästä johtuen 4. ja 5. luokkalaisten kouluterveyskyselyn 2019 tulokset eivät ole julkisesti saatavilla. Tästä johtuen myöskään prosenttiosuuksia ei ilmoiteta tulosten käsittelyssä. Ilonaiheet ja huolenaiheet on valittu vuoden 2019 kyselyn vastauksista vertaamalla niitä vuoden 2017 kyselyn vastauksiin sekä koko maan keskiarvoon.

Ilonaiheet	Huolenaiheet
- Suurin osa tyytyväisiä elämäänsä - Oppituntien sisällön suunnitteluun kokivat osallistuneensa hyvin, useampi kuin edellisessä kyselyssä tai koko maassa - suurin osa harrasti jotain vähintään yhtenä päivänä viikossa - taiteen ja kulttuurin harrastaminen vähintään yhtenä päivänä viikossa oli yleisempää kuin koko maassa - Lähes kaikilla oli vähintään yksi hyvä kaveri - Koetusta terveydentilasta ei noussut juurikaan huolenaiheita - Suurin osa söi aamupalan joka arkipäivä, samalla hieman parannusta edellisestä kyselystä - Suurin osa oppilaista vastasi, ettei ole osallistunut muiden oppilaiden kiusaamiseen	- Elämäänsä erittäin tyytyväisten osuus oli laskenut selvästi edellisestä kyselystä, ja oli selvästi alle maan keskitason - Niin moni ei kokenut olevansa tärkeä osa luokkayhteisöä kuin aiemmassa kyselyssä tai koko maassa, ja harvempi oli osallistunut koulun asioiden tai koulun tapahtumien suunnitteluun - Vähintään tunnin päivässä liikkuvien määrä oli romahtanut edellisestä kyselystä, ja oli puolet vähäisempi kuin koko maassa keskimäärin - Päänsärkyjä vastasi kokevansa usein yli puolet enemmän verrattuna koko maan keskiarvoon. Määrä oli noussut selvästi edellisestä kyselystä. - Noin puolet oli yrittänyt usein viettää vähemmän aikaa netissä, mutta ei ollut onnistunut, mikä oli selvästi enemmän kuin edellisessä kyselyssä ja koko maan keskiarvo. Yli puolet useampi kuin koko maassa oli tuntenut olonsa usein hermostuneeksi, kun eivät olleet päässeet nettiin. Määrässä oli selkeä nousu edellisestä kyselystä. - Selvästi harvempi vastasi pitävänsä koulunkäynnistä, kokevansa kouluinnostusta tai olevansa mielellään koulussa kuin edellisessä kyselyssä ja koko maassa keskimäärin, ja koulustressiä koki useampi. Lisäksi selvä negatiivinen ero näkyi myös siinä, kuinka moni koki luokan oppilaiden viihtyvän usein yhdessä tai siinä, ovatko opettajat usein kiinnostuneita siitä, mitä oppilaalle kuuluu. - Huomattavasti harvempaa ei ollut kiusattu koulussa lainkaan lukukauden aikana kuin edellisessä kyselyssä ja koko maassa keskimäärin - Koulun fyysiset työolot häiritsivät paljon yli puolet useampaa kuin koko maassa keskimäärin - Vain noin puolet koki keskusteluyhteyden vanhempien kanssa olevan hyvä, selvästi vähemmän kuin edellisessä kyselyssä ja koko maassa keskimäärin.

Hyvinvointikysely 2021

Hyvinvointikysely toteutettiin helmikuussa 2021. Kyselyyn vastasi 148 ihmistä, joista 77 % oli naisia ja 23 % miehiä. Vastaajista 55,8 % oli 25-64-vuotiaita ja 41,5 % oli 65 vuotta täyttäneitä, nuorempia oli vain muutama vastaajista.

Kokemus omasta hyvinvoinnista

Vastaajista 65,0 % koki terveytensä melko hyväksi, 16,8 % erittäin hyväksi ja 12,6 % ei huonoksi eikä hyväksi. Melko huonoksi tai erittäin huonoksi terveytensä koki vain muutama vastaajista. Vastaajista terveyteensä oli melko tyytyväisiä 62,6 %, ei tyytyväisiä eikä tyytymättömiä 15,8 %, melko tyytymättömiä 12,2 % ja erittäin tyytyväisiä 6,5 %.

Moni vastaaja koki hyvinvointinsa koostuvan useista asioista: kuuluminen yhteisöön (65,9 % vastaajista), taloudellinen toimeentulo (64,4 % vastaajista), henkinen hyvinvointi (51,5 %), elämän sisältö (50,8 %), fyysinen hyvinvointi (48,5 %), sosiaalinen hyvinvointi (40,2 %), kulttuurinen hyvinvointi (33,3 %) sekä luottamus yhteiskuntaan (15,2 %).

Avoimeen kysymykseen hyvinvointia vahvistavista asioista tuli runsaasti vastauksia, ja keskeiset teemat, kuten perhe ja läheiset, luonto, elintavat, harrastukset sekä riittävä taloudellinen tilanne toistuivat eri tavoin useimmissa vastauksessa. Myös positiivinen mieli ja oma elämänasenne vahvistivat monen hyvinvointia.

Vastauksissa avoimeen kysymykseen hyvinvointia heikentävistä asioista korostuivat koronavirusepidemian aiheuttamat rajoitukset esimerkiksi harrastuksissa ja ystävien tai läheisten näkemisessä, yksinäisyys, kivut ja perussairaudet, taloudelliset huolet, huonot elintavat sekä ylipaino. Huolta koettiin myös perheenjäsenten tai läheisten terveydentilasta tai hyvinvoinnista. Kiire, negatiivinen ilmapiiri tai uutisointi sekä ilmastomuutoksen aiheuttama huoli esiintyivät myös muutamissa vastauksissa.

Kokemus ympäristön tuottamasta hyvinvoinnista

Omassa ympäristössä vastaajien mukaan parhaiten toteutuu oma piha (79,5 % vastaajista), veden läheisyys (61,5 %), kävely- ja pyöräilyreitit (57,3 %), harrastusmahdollisuudet, ml. liikuntapaikat (55,6 %), turvallisuus (41,0 %), sosiaaliset kontaktit (37,6 %), viihtyisyys (36,8 %), puistot ja ulkoalueet (35,9 %), lapsiystävällisyys, hyvä ympäristö lapsille kasvaa (33,3 %), palveluiden saatavuus (31,6 %), ikäystävällisyys, hyvä ympäristö ikäihmisille (30,8 %), ympäristöystävällisyys (23,1 %) ja julkinen liikenne (6 %).

Vastaajien mielestä Hartolan kunta voi parhaiten tukea hyvinvointia sujuvan arjen mahdollistamisella (61,8 %), liikuntamahdollisuuksia edistämällä (53,6 %), lisäämällä luottamusta, esim. avoin tiedottaminen ja vaikutusmahdollisuuksien tarjoaminen (50,9 %), kulttuurihyvinvoinnin ja yhteisöllisyyden edistämällä (46,4 %), yhteisön avustamisella (32,7 %) ja taloudellisen toimeentulon hankkimisessa (30,0 %).

Vastaajista 54,8 % oli sitä mieltä, että he saavat Hartolasta riittävästi kunnallisia peruspalveluja, ja 49,0 % vastasi pystyvänsä osallistumaan tapahtumiin ja tilaisuuksiin. Vastaajista 42,3 % koki saavansa riittävästi tietoa kunnan toiminnasta, palveluista ja tapahtumista. Vastaajista 18,3 % koki, että mikään edellä mainituista kolmesta kohdasta ei pitänyt hänen kohdallaan paikkaansa.

Vastaajille mieluisimpia osallistumis- ja vaikuttamistapoja olivat vaaleissa äänestäminen (77,3 %), sosiaalisen median käyttäminen (73,6 %), paikallislehtien lukeminen (63,6 %), kunnan kotisivujen ja/tai sosiaalisen median seuraaminen (55,5 %), kunnan kyselyihin vastaaminen (50,9 %), kunnan keskustelu- ja kuulemistilaisuuksiin osallistuminen (20,9 %), viranhaltijoihin yhteydessä oleminen (16,4 %) ja luottamushenkilöihin yhteydessä oleminen (15,5 %).

Omat tavat ja tottumukset

Vastaajilta kysyttiin, pitävätkö seuraavat väittämät heidän kohdallaan paikkaansa. Vastaajista 77,1 % oli vähintään yksi harrastus tai mielekästä tekemistä, ja vastaajista 74,2 % harrastaa omaehtoista liikuntaa. Vastaajista 70,6 % viettää aikaa perheensä ja ystäviensä kanssa, ja 61,5 % viettää aikaa luonnossa. Vastaajista 56,0 % oli sitä mieltä, että asuinympäristö kannustaa harrastamaan liikuntaa. Kulttuuria harrasti 31,2 % vastaajista, ohjattuun ryhmiin osallistui 25,7 % vastaajista ja vapaaehtoistoimintaan 25,7 % vastaajista. Yhdistys-, seura- tai järjestötoiminnan kokeilemisen koki helpoksi 24,8 % vastaajista, ja uusien harrastusten kokeilun 22,0 % vastaajista. Uusia asioita esimerkiksi kansalaisopistossa tai avoimessa yliopistossa opiskeli 19,3 % vastaajista.

Vastaajista 84,8 % koki löytävänsä mielekästä tekemistä Hartolassa, ja 15,2 % ei. Syitä, miksei mielekästä tekemistä löytynyt, mainittiin lähinnä ettei mielekästä tekemistä ollut täällä tarjolla, sekä koronaviruksen aiheuttamat rajoitukset toiminnan järjestämisessä.

Vastaajat pitivät huolta hyvinvoinnistaan syömällä kasviksia ja hedelmiä päivittäin (81,3 %), nukkumalla riittävästi (80,6 %), harjaamalla hampaansa kahdesti päivässä (77,8 %) ja harrastamalla hengästyttävää liikuntaa viikoittain (67,6 %). Vastausvaihtoehdot kysymyksissä olivat kyllä/en.

Tupakka- tai nikotiinituotetta tai sähkösavuketta päivittäin käytti 16,5 % vastaajista. Enemmistö vastaajista (61,5 %) ei käyttänyt koskaan alkoholia kerralla 6 annosta tai enempää, harvemmin kuin kerran viikossa 30,3 % vastaajista. Useammin kuin kerran viikossa alkoholia runsaasti käytti 4,6 % ja kerran viikossa 3,7 %. Alkoholin käytöstään oli huolissaan 7,3 % vastaajista. Huumausaineita oli käyttänyt viimeisen kuukauden aikana 1,8 % kyselyyn vastaajista. Rahapelaaminen ei ollut aiheuttanut ongelmia kenellekään vastaajista viimeisen vuoden aikana. Viimeisen vuoden aikana sanallista häirintää tai väkivallan uhkaa oli kokenut 11,0 % vastaajista, ja fyysisistä tai seksuaalista väkivaltaa tai ahdistelua 3,7 % vastaajista.

Koronavirusepidemian vaikutukset hyvinvointiin

Useimpien vastaajien mielestä koronavirus on vaikuttanut heidän hyvinvointiinsa. Vaikutukset olivat joko positiivisia, negatiivisia, tai sekä että, mutta kokonaisuudessaan vastauksissa kuitenkin korostuivat negatiiviset puolet. Tällaisia olivat mm. yksinäisyys, harrastusten vähentyminen, liikunnan vähentyminen, erilaisten huolten lisääntyminen, matkustamisen vähentyminen, painonnousu sekä taloudelliset vaikeudet. Vastauksista nousseita positiivisia asioita olivat mm. ulkona ja luonnossa liikkumisen lisääntyminen, rahan säästyminen sekä perheen kanssa vietetyn tai oman ajan lisääntyminen.

OSA II HYVINVOINTISUUNNITELMA VALTUUSTOKAUDELLE 2021-2025

3 Kuntastrategian painopisteet ja linjaukset

Hartolaan valmistellaan uusi kuntastrategia kevätkaudella 2022.

Hartolan kuntastrategia 2018-2021 on jaettu kolmeen eri tahtotilaan, joita kaikkia ohjaavat samat arvot; avoimuus, hyvinvointi, pitkäjänteisyys, aktiivisuus sekä terveys ja turvallisuus.

Tahtotila 2. Hartolalaisten hyvinvointi ja terveys paranee tuntuvasti ja asukkaat osallistetaan kehittämiseen ja hyvinvointityöhön.

Kuntalaisten hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen perustyökaluina ovat:

- hyvinvointikertomus ja valtuustokauden hyvinvointisuunnitelmätiedot
- päätöksenteon ennakkovaikutusten arvioinnin hyödyntäminen ja kyselyt
- maakunnan hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyö
- ammatti-ihmiset kuten hyvinvointikoordinaattori ja liikuntaneuvoja

Kunta ottaa vastuun hyvinvoinnin ja terveyden edistämisestä omassa toiminnassaan panostaen viestintään sekä huomioimalla turvallisuuden, viihtyisyyden sekä saavutettavuuden. Kunta vastaa verkostoyhteistyöstä ja luo edellytyksen järjestöjen aktiiviselle hyvinvointityölle. Kunta luo myös asukkaille uusia avoimia vaikutusmahdollisuuksia sekä hyödyntää saatua palautetta ja vastaa siihen nopeasti.

4 Hyvinvoinnin edistämistä tukevat ohjelmat ja suunnitelmat

Laajan hyvinvointisuunnitelman pohjana hyödynnetään olemassa olevia suunnitelmia ja ohjelmia sekä Päijät-Hämeen hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen kärkiä vuosille 2020-2025, jotka ovat Päijät-Hämeen kuntien ja Päijät-Soten yhdessä sopimia.

Hartolan kunnan sekä seudullisena yhteistyönä tehdyt Päijät-Hämeen laajuiset suunnitelmat:

- Vuosittaiset hyvinvointiraportit ja -suunnitelmat
- Turvallisuussuunnitelma
- Ikääntyvien hyvinvointisuunnitelma 2021-2024
- Suunnitelma ikääntyvän väestön tukemiseksi 2021-2025 (Päijät-Hämeen alueellinen suunnitelma)
- Päijät-Hämeen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2022-2025 ja Hartolan kuntakohtainen liite
- Ehkäisevän työn toimintasuunnitelma 2018-2021
- Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma
- Päijät-Hämeen alueellinen hyvinvointikertomus ja -suunnitelma 2021-2025
- Päijät-Hämeen ehkäisevän työn toimintasuunnitelma 2021-2025
- Päijät-Hämeen maahanmuutto-ohjelma 2021-2025
- Päijät-Hämeen liikunnan, elämysten ja hyvinvoinnin tiekartta 2030
- Päijät-Hämeen ravitsemusterveyden edistämisen suunnitelma 2021-2025

Lisäksi hyvinvointisuunnitelman laadinnassa on hyödynnetty valtakunnallisia suunnitelmia ja raportteja, kuten

- Hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistäminen 2030 – valtioneuvoston periaatepäätös ja sen toimeenpanosuunnitelma
- Turvallisesti kaiken ikää 2021-2030 koti- ja vapaa-ajan tapaturmien ehkäisyn ohjelma
- Istu vähemmän – voi paremmin! – kansalliset suositukset istumisen vähentämiseksi
- Kansallinen mielenterveysstrategia ja itsemurhien ehkäisyohjelma vuosille 2020-2030
- Päihde- ja riippuvuusstrategia 2030
- Kansallinen lapsistrategia 2030

Hyvinvointisuunnitelma

Hyvinvointisuunnitelma kattaa valtuustokauden 2021-2025. Valtuustolle laaditaan lisäksi terveydenhuoltolain (1326/2010) edellyttämät vuosittaiset hyvinvointiraportit, joissa seurataan kuntalaisten terveyden ja hyvinvoinnin kehittymistä, arvioidaan hyvinvointisuunnitelmassa asetettujen tavoitteiden ja toimenpiteiden toteutumista sekä tarkennetaan suunnitelmia vuositason tasolle. Vuosittaiset hyvinvointiraportit huomioidaan myös osana kunnan talousarviota (suunnitelmaosa) ja tilinpäätöstä (kertomusosa).

Hyvinvointisuunnitelman painopistealueet ovat Päijät-Hämeen hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen kärkien 2020-2025 mukaiset. Tavoitteissa ja toimenpiteissä on huomioitu sote-uudistuksen myötä muuttuvat lait, ns. hyte-kerroin sekä TEAvisarin eli THL:n terveydenedistämisen aktiivisuuden työvälineen mittarit.

Kunnan elinvoimaa ei ole nostettu suunnitelmassa erikseen näkyville, mutta kuntalaisten hyvinvoinnin edistäminen ja useat toimenpiteet omalta osaltaan edistävät vahvasti myös kunnan elinvoimaisuutta.

Hyvinvointisuunnitelman voimassaoloaikana voimaan tulee kaksi lakia, jotka määrittävät kunnan tekemää hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyötä ja korvaavat osaltaan aiempia lakeja (kuten terveydenhuoltolain 1326/2010). Myös tuleville hyvinvointialueille, jotka sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut 1.1.2023 alkaen tuottavat, on omat vastuunsa hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä ja yhteistyössä kuntien kanssa.

Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä (612/2021) tulee voimaan 1.1.2023. Lain 6§ mukaan kunnan on edistettävä asukkaidensa hyvinvointia ja terveyttä. Kunnalla on ensisijainen vastuu hyvinvoinnin ja terveyden edistämisestä siltä osin kuin tämä tehtävä kytkeytyy kunnan muihin lakisääteisiin tehtäviin. Kunnan on strategisessa suunnittelussaan asetettava hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi tavoitteet ja määriteltävä tavoitteita tukevat toimenpiteet. Sen on otettava päätöksenteossaan huomioon päätöksensä arvioidut vaikutukset ihmisten hyvinvointiin ja terveyteen väestöryhmittäin. Kunnan eri toimialojen on tehtävä yhteistyötä hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä. Kunnan on nimettävä hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen vastuutaho.

Kunnan on seurattava kuntalaisten elinoloja, hyvinvointia ja terveyttä sekä niihin vaikuttavia tekijöitä alueittain ja väestöryhmittäin. Kunnassa on raportoitava kuntalaisten hyvinvoinnista ja terveydestä, niihin vaikuttavista tekijöistä sekä toteutetuista toimenpiteistä valtuustolle vuosittain. Lisäksi kunnassa on valmisteltava valtuustolle valtuustokausittain hyvinvointikertomus ja -suunnitelma edellä mainituista asioista. Kunnan on toimitettava hyvinvointikertomus ja -suunnitelma hyvinvointialueelle ja julkaistava se julkisessa tietoverkossa.

Kunnan on toimittava hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä yhteistyössä hyvinvointialueen kanssa ja tuettava sitä asiantuntemuksellaan. Lisäksi kunnan on tehtävä hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä yhteistyötä kunnassa hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyötä tekevien muiden julkisten toimijoiden, yksityisten yritysten ja yleishyödyllisten yhteisöjen kanssa. Kunnan on myös edistettävä hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyötä tekevien järjestöjen toimintaedellytyksiä ja vaikutusmahdollisuuksia hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä. Kunnan on osallistuttava hyvinvointialueen ja kuntien sekä muiden alueen toimijoiden kanssa neuvotteluihin hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä koskevista tavoitteista, toimenpiteistä, yhteistyöstä ja seurannasta.

Laki kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta (618/2021) tulee voimaan 1.1.2023. Lain 15 § mukaan kunnalle myönnetään hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen lisäosana euromäärä, joka lasketaan kertomalla asukasta kohden määritelty hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen perushinta kunnan asukasmäärällä sekä kunnalle määritellyllä hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen kertoimella. Kunnan hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen kerroin määritellään kunnan hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen toimintaa kuvaavien indikaattoreiden sekä toiminnan tulosta kuvaavien indikaattoreiden perusteella. Indikaattoreista sekä hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen kertoimen määräytymisperusteista ja laskennasta sekä laskennassa käytettävistä tilastotiedoista annetaan tarkemmat säännökset valtioneuvoston asetuksella. Kertoimen määrittelyssä käytetään viimeisimpiä käytettävissä olevia tietoja. Jos tietoa ei ole lainkaan saatavilla, saa kunta kyseisen tiedon osalta laskennassa alimman mahdollisen arvon.

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen kertoimen eli hyte-kertoimen indikaattoreita on yhteensä 20, joista toimintaa kuvaavia indikaattoreita eli ns. prosessi-indikaattoreita on 14 ja tulosindikaattoreita on 6 kpl.

Prosessi-indikaattorit:

- Valtuustolle raportoidaan vuosittain väestön elintapoja ja niissä tapahtuneita muutoksia.
- Kunnan toiminta- ja taloussuunnitelmassa määritellään vuosittain mittarit, joilla seurataan väestön hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tavoitteiden toteutumista.
- Tarkastuslautakunnan tekemässä arviointikertomuksessa arvioidaan valtuustokausittain kunnan hyvinvointi- ja terveystavoitteiden toteutuminen.
- Kunnassa toimii erikseen nimetty asiantuntija, suunnittelija tai vastaava, joka koordinoi hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyötä.
- Kunnan palveluiden suunnittelussa/kehittämistyössä hyödynnetään asiakasraateja/foorumia.
- Lasten ja nuorten liikunta-aktiivisuutta raportoidaan vuosittain hyvinvointikertomuksessa tai vastaavassa.
- Kunta kutsuu säännöllisesti koolle liikuntaseurojen ja yhdistysten yhteiskokouksen.
- Kunnassa järjestetään kohdennettuja liikkumisryhmiä liikuntaseuratoiminnan ulkopuolella oleville lapsille ja nuorille.
- Liikunnan edistämisestä vastaavat viranhaltijat osallistuvat valmisteilla olevien lautakuntapäätösten vaikutusten ennakkoarviointiin (EVA).
- Kunnassa toimii poikkihallinnollinen työryhmä, jossa käsitellään liikunnan edistämistä.
- Oppilasmäärällä painotettu keskiarvo kunnan peruskouluista, joissa kouluympäristön terveellisuuden ja turvallisuuden sekä koulu yhteisön hyvinvoinnin edistämisen tarkastus on tehty terveydenhuoltolain edellyttämällä aikavälillä kolmen vuoden välein.
- Oppilasmäärällä painotettu keskiarvo kunnan peruskouluista, joissa poissaolojen kokonaismäärä on tiedossa.
- Oppilasmäärällä painotettu keskiarvo kunnan peruskouluista, joissa on käytössä pitkät liikuntavälitunnit.
- Oppilasmäärällä painotettu keskiarvo kunnan peruskouluista, joissa noudatetaan kouluruokailusuositusta (2008, 2017) koululounaan ja välipalojen järjestämisessä.

Tulosindikaattorit

- Kokee terveydentilansa keskinkertaiseksi tai huonoksi, osuus 8. ja 9. luokan oppilaista
- Ylipaino, osuus 8. ja 9. luokan oppilaista
- Koulutuksen ulkopuolelle jääneet 17—24-vuotiaat, osuus vastaavanikäisestä väestöstä
- Toimeentulotukea pitkäaikaisesti saaneet 25—64-vuotiaat, osuus vastaavanikäisestä väestöstä
- Työkyvyttömyyseläkettä saavat 25—64-vuotiaat, osuus vastaavanikäisestä väestöstä
- Kaatumisiin ja putoamisiin liittyvät hoitajaksot 65 vuotta täyttäneillä henkilöillä verrattuna 10 000 vastaavan ikäiseen henkilöön.

Kouluterveyskysely

Syyskuussa 2021 julkaistiin uudet kouluterveyskyselyn tulokset 8. ja 9. luokkalaisten osalta, ja tulokset on huomioitu suunnitelman tavoitteissa ja toimenpiteissä. Pienempien lasten tulokset saadaan vasta joulukuussa 2021, joten ne eivät ehdi suunnitelmaan mukaan. Keskeiset ilonaiheet ja huolenaiheet on nostettu esiin oheisissa taulukoissa ja kaavioissa.

Kouluterveyskysely 2021, 8. ja 9. luokkalaisten

Ilonaiheet	Huolenaiheet
Koulu • lähes kaikki ovat tyytyväisiä tai erittäin tyytyväisiä elämäänsä • selvästi useampi kokee olevansa tärkeä osa luokkayhteisöä kuin koko maassa	Koulu • lähes joka viides kokee koulu-uupumusta, ja joka kolmas kokee uupumusasteista väsymystä koulutyössä, määrä on lisääntynyt

keskimäärin, samoin selvästi useampi kokee, että on hyvät vaikutusmahdollisuudet koulussa • hieman useampi pitää koulunkäynnistä, kaikki vastaajat ovat sitä mieltä, että luokassa tai ryhmässä on hyvä työrauha, ja luokan tai ryhmän oppilaat viihtyvät hyvin yhdessä • opettajien kiinnostus oppilaan kuulumisiin on lisääntynyt, ja selvästi useampi kokee, että opettaja kohtelee välittävästi ja oikeudenmukaisesti • oppimistaidoissa vaikeuksia kokevien määrä on niin pieni, ettei tietoa voi julkaista (v. 2019 50,0 %) • useimpia ei ole kiusattu koulussa lainkaan lukuvuoden aikana, kiusaaminen on vähentynyt	Elintavat ja ylipaino • ruokailutottumukset ovat epäterveellisempiä kuin koko maassa keskimäärin, ja ovat huonontuneet toissavuodesta • harrastetun liikunnan määrä on lisääntynyt toissavuodesta, mutta edelleen koko maan keskiarvoa vähäisempää • ylipainoisia on kolmannes, osuus on suurempi kuin koko maassa keskimäärin • lähes kolmannes nukkuu arkisin alle 8 tuntia, määrä on kuitenkin pienempi kuin koko maassa keskimäärin
Harrastukset • entistä useampi kokee, että alueella järjestetään kiinnostavaa vapaa-ajan toimintaa nuorille, ja entistä harvempi kokee kiinnostavat harrastukset liian kalliiksi • lähes kaikki harrastavat jotakin vähintään kerran viikossa • selvästi useampi harrastaa taidetta tai kulttuuria vähintään yhtenä päivänä viikossa	Terveys ja mielenterveys • joka neljännellä on lääkärin toteama pitkäaikainen sairaus tai terveysongelma, määrä on selvästi vähentynyt edellisestä kyselystä mutta silti korkeampi kuin maassa keskimäärin • joka neljäs on kokenut kohtalaista tai vaikeaa ahdistuneisuutta, samoin joka neljäs on kokenut vähintään kaksi viikkoa kestävää masennusoireilua • syömishäiriön riskissä on kolmannes, määrä on suurempi kuin koko maassa keskimäärin
Tupakointi ja päihteet • päivittäin tupakoivien, nuuskaavien, laittomia huumeita kokeilleiden ja rahapelejä viikoittain pelaavien määrä on niin pieni, ettei tietoa voi julkaista • raittiiden nuorten osuus on aavistuksen lisääntynyt • entistä harvemman mielestä omalla paikkakunnalla on helppo hankkia huumeita • vanhemman liiallisen alkoholinkäytön aiheuttamaa haittaa kokeneiden määrä on niin pieni, ettei tietoa voi julkaista	Päihteet ja riippuvuudet • päihteisiin ja tupakkatuotteisiin liittyvät asenteet ovat hyväksyvämpiä kuin koko maassa keskimäärin, ja osittain huonontuneet myös toissavuoteen verrattuna • nettiriippuvuuteen liittyvät huolenaiheet ovat selvästi lisääntyneet ja ovat yleisempiä kuin koko maassa keskimäärin
Väkivalta ja seksuaalinen häirintä • fyysistä uhkaa vuoden aikana kokeneiden, seksuaalista häirintää julkisessa tilassa kokeneiden ja muiden perheenjäsenten välistä fyysistä väkivaltaa vuoden aikana kokeneiden määrä on niin pieni, ettei tietoa voi julkaista, määrät ovat selvästi vähentyneet • selvästi harvempi on kokenut häiritsevää seksuaalista ehdottelua tai ahdistelua vuoden aikana, ja seksuaalista häirintää puhelimesta tai internetissä vuoden aikana	Ihmissuhteet, keskusteluyhteys ja väkivalta • kolmannes on kokenut vanhempien tai muiden huoltapitävien aikuisten henkistä väkivaltaa vuoden aikana • selvästi alle puolet kokee keskusteluyhteyden vanhempien kanssa hyväksi, samoin alle puolet kokee, että koulussa on mahdollisuus keskustella aikuisen kanssa mieltä painavista asioista, määrät ovat vähentyneet • kaksinkertainen määrä pääasiassa tai kokonaan yhden vanhemman kanssa asuvia kuin koko maassa keskimäärin

kokeneita on selvästi vähemmän kuin koko maassa keskimäärin

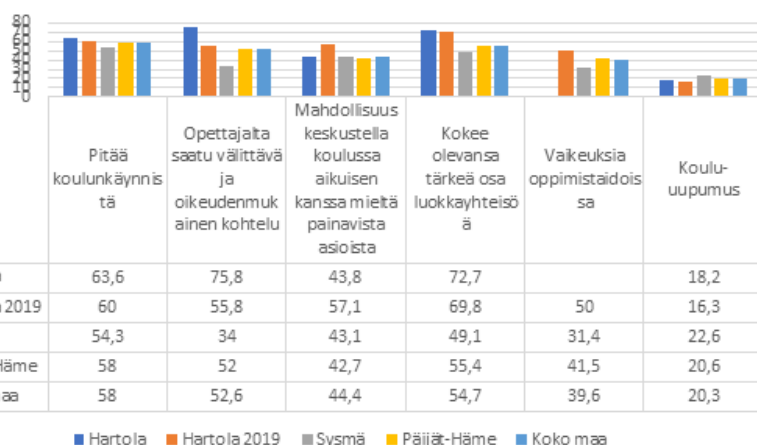
Tapaturmat

- tapaturman koulussa tai koulumatkalla tai vapaa-ajalla lukuvuoden aikana kokeneiden määrä on niin pieni, ettei tietoa voi julkaista

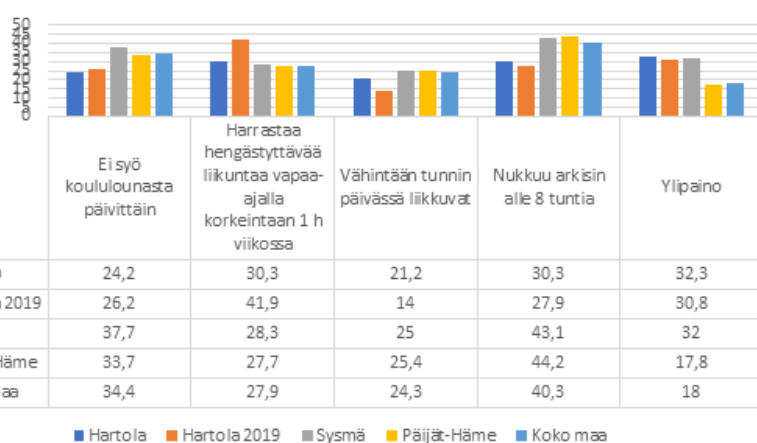
Ihmissuhteet ja yksinäisyys

- yksinäiseksi itsensä tuntevien määrä on niin pieni, ettei tietoa voi julkaista
- sukupuoliyhdynnässä olleiden määrä on yli puolet pienempi kuin edellisessä kyselyssä, ja määrä on vähäisempi kuin koko maassa keskimäärin
- selvästi harvempi kokee, että koronaepidemia on vähentänyt yhteydenpitoa kavereihin kuin koko maassa keskimäärin

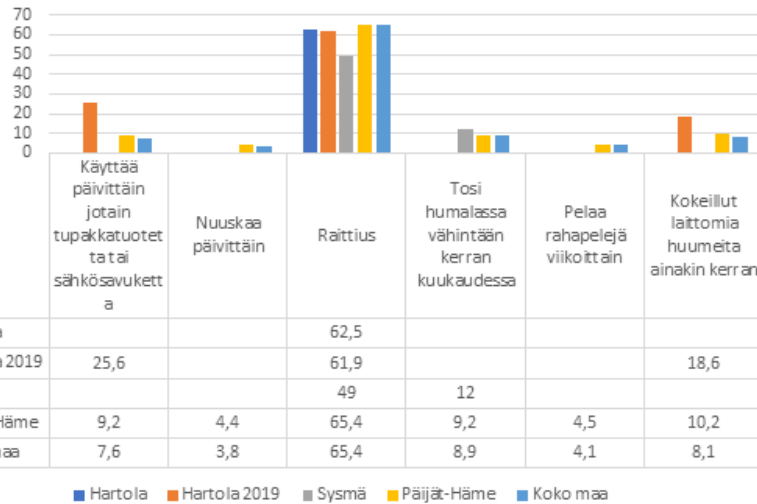
Kouluterveyskysely 2021, % 8. ja 9. luokkalaisista

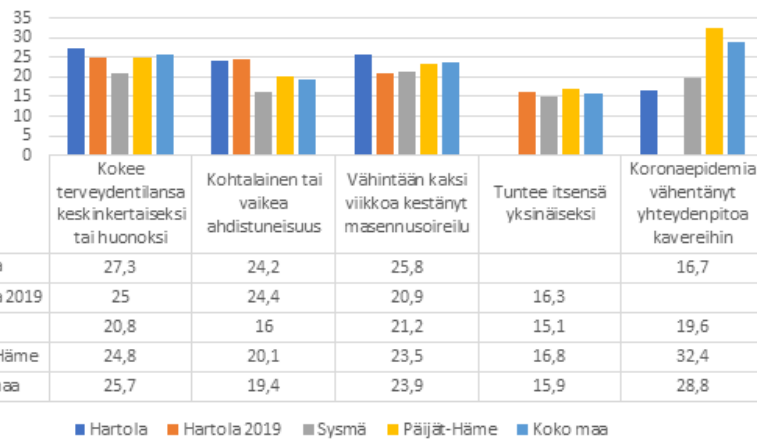
Kouluterveyskysely 2021, % 8. ja 9. luokkalaisista

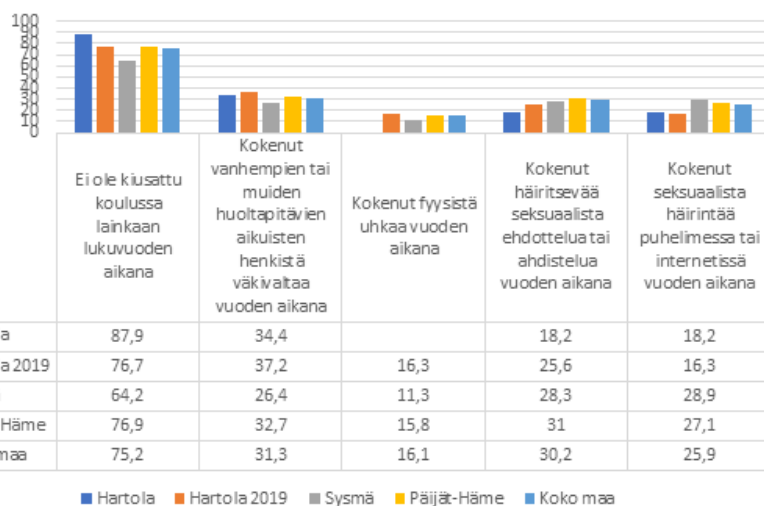
Kouluterveyskysely 2021, % 8. ja 9. luokkalaisista

Kouluterveyskysely 2021, % 8. ja 9. luokkalaisista

Kouluterveyskysely 2021, % 8. ja 9. luokkalaisista

Mielen hyvinvointi

Tavoite	Toimenpiteet	Vastuutaho ja resurssit	Arviointi
Kuntalaisten mielen hyvinvointi lisääntyy ja mielenterveyden haasteet vähentyvät Mielenterveysosaaminen ja -taidot lisääntyvät kuntalaisilla ja ammattilaisilla sekä esimiehillä - mielen hyvinvointi nähdään kaiken hyvinvoinnin perustana ja tärkeänä voimavarana - tieto ja ymmärrys mielenterveydestä lisääntyvät - tunne-, tietoisuus- ja vuorovaikutustaidot kehittyvät - psyykkisten voimavarojen tunnistaminen ja niiden hyödyntäminen lisääntyvät - kyky säädellä kuormitusta ja stressiä paranee - mielenterveyden ja sen haasteiden puheeksi ottaminen on luontevaa Kasvu-, opiskelu- ja elinympäristö tukee mielenterveyttä erilaisissa elämäntilanteissa ja yhteiskunnan muutoksissa, ja haavoittuvassa asemassa tai elämäntilanteessa olevat tulevat kuulluiksi ja kohdatuiksi eri tuen ja avun muodoissa. - mielenterveyden haasteet tunnistetaan ja varhaista tukea tarjotaan	Koulutukset kuntalaisille ja ammattilaisille Ammattilaisten työhyvinvoinnin edistäminen, riittävä esimiesten ja yhteisön tuki sekä mahdollisuus työnohjaukseen Tietotulvan rajaamiseen sekä oikean tiedon ja disinformaation tunnistamiseen liittyviä taitoja opetellaan koulussa sekä viestitään ja kannustetaan eri yhteyksissä ja tilaisuuksissa Vahvistetaan lasten ja nuorten sosiaalisen median turvataitoja Lasten ja nuorten kanssa opetellaan systemaattisesti tunne-, tietoisuus- ja vuorovaikutustaitoja varhaiskasvatuksessa ja koulussa Vanhemmuutta sekä vanhempien jaksamista ja hyvinvointia tuetaan varhaisessa vaiheessa yhdessä arjen tuen palvelujen ja sosiaali- ja terveyspalvelujen henkilöstön kanssa. Arjen tuen palveluita tarjotaan matalalla kynnyksellä ja niihin ohjataan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Yksilö- ja perhetyön lisäksi myös mm. vertaistukiryhmiä ja työntekijöiden jalkautumista kotiväen iltoihin. Yhteistyötä sote-toimijan kanssa ylläpidetään, turvataan riittävät ja helposti saavutettavat	Sivistystoimi LAPE-ryhmä Ehkäisevän päihdetyön toimielin Hyvinvointityöryhmä Sote-palvelut 3. sektori Yhdessä mielessä -hanke 2020-2022 (Sosiaalialan osaamiskeskus Verso)	Kouluterveyskysely, hyvinvointikysely sekä muut kyselyt ja palautteet Sotkanet.fi -indikaattorit Toteutunut (Kyllä / Ei)

mielenterveyspalvelut
kunnassa

Tiivistetään yhteistyötä
seurakunnan ja järjestöjen
kanssa, lisätään erilaisia
yhteistyön muotoja

Perhekuraattoritoiminnan
jatkuminen pyritään
turvaamaan kunnassa
myös sote-uudistuksen
jälkeen

Mielen hyvinvointiin
liittyvistä asioista
keskustellaan avoimesti
kohtaamistyössä ja
yhteisöissä, ja
mielenterveyden haasteisiin
liittyvää stigmaa
vähennetään

Läheiset ja läheisten
vaikutukset huomioidaan
kaikessa kohtaamistyössä

Viestitään ja tietoa jaetaan
mielen hyvinvoinnista ja
varhaisen tuen palveluista
monikanavaisesti

Eri teemoihin liittyvässä
viestinnässä huomioidaan
myös positiivisten asioiden
ja uutisten esiin
nostaminen

Ilmastoahdistuksen yleisyys
tiedostetaan ja
ilmastoahdistusta
lievennetään lisäämällä
tietoa sekä opastamalla
kestäviin toimintatapoihin
ja realistisuuteen

Yhteisöllisyyden merkitys
mielen hyvinvoinnille
tunnistetaan, ja tarjotaan
mielekästä yhteistä
tekemistä yhteistyössä
kunnan ja kolmannen
sektorin toimijoiden kanssa

Kulttuurin ja taiteen
vaikutukset
mielenterveyteen ja
hyvinvointiin tunnistetaan,

	ja kunta tarjoaa monipuolista ja eri kohderyhmille sopivaa hyvinvointia ja terveyttä edistävää kulttuuritoimintaa Liikunnan ja luonnon vaikutukset mielenterveyteen ja hyvinvointiin tunnistetaan, ja kohtaavaa asiakastyötä voidaan tehdä myös esimerkiksi yhdessä ulkoillen		
--	---	--	--

Osallisuus ja yhteisöllisyys

Tavoite	Toimenpiteet	Vastuutaho ja resurssit	Arviointi
Kaikilla asukkailla on mahdollisuus osallisuuteen ja yhteisöllisyyteen sekä vaikuttamiseen - mielekästä vapaa-ajan tekemistä on monipuolisesti tarjolla - tieto ajankohtaisista asioista tavoittaa asukkaat - vahvistetaan asukkaiden kuulemista ja toiminnan yhteistä kehittämistä Kaikki kuntalaiset kokevat olevansa hartolalaisia, ja kukaan ei koe olevansa ulkopuolinen tai yksinäinen	Kohtaamispaikkatoimintaa järjestetään eri ikäisille ja eri elämäntilanteessa oleville. Myös eri ikäryhmille yhteisiä tapahtumia. Harrastusmahdollisuuksia kehitetään, ja harrastustoimintaan osallistumista edistetään laajalla yhteistyöllä. Harrastamisen Hartolan mallin toteuttaminen jatkuu. Kulttuurin ja liikunnan mahdollisuudet osallisuuden ja yhteisöllisyyden edistämässä huomioidaan ja monipuolista toimintaa järjestetään. Tietoa ja tilaisuuksia tarjotaan ajankohtaisista asioista, kohderyhmät tavoittavalla tavalla. Viestinnän edistämisen ja monipuolistamisen tueksi perustetaan viestintätiimi. Kunnan kotisivuja pyritään edelleen selkiyttämään. Lisätään positiivista puhetta kunnassa ja	Sivistystoimi Tekninen toimi Johtoryhmä Hyvinvointityöryhmä 3. sektori Sote-palvelut	Kyselyt ja palautteet Toteutunut (Kyllä / Ei) Osallistuja- ja vastaajamäärät

sosiaalisessa mediassa, aktivoidaan asialliseen keskusteluun.

Uusille asukkaille lähetetään kunnasta kirje ja tervetulopaketti, kuten pääsylippu Taidesalonki Talvioon. Kuntaan tutustumista tuetaan myös esimerkiksi "kotiseutukierroksella" kylille.

Ikäihmisille tarjotaan opastusta digitaidoissa kirjastossa ja Nuorten työpaja Signaalissa, ja kunnanviraston yhteispalvelupisteen tietokoneella voi hoitaa sähköistä asiointia.

Tuetaan asukaslähtöistä, yhteisöllistä toimintaa ja vahvistetaan verkostotyötä mm. 3. sektorin kanssa. Keinoina mm. yhdistysillat ja muut tilaisuudet sekä avustukset.

Tehdään yhteistyötä ammattilaisten, kuten sosiaalihuollon työntekijöiden, kanssa heikoimmassa asemassa olevien kuulemisen ja osallistamisen edistämiseksi.

Perhekeskustoimintamallia selkiytetään ja sen merkitystä kirkastetaan. Eri ammattiryhmien edustajat tekevät yhteistyötä asiakkaiden asioissa ja tuntevat toistensa palvelut, joihin asiakkaan voi ohjata. Kehitetään lapsiperhepalveluista koottua palvelukarttaa ja hyödynnetään sitä laajasti viestinnässä.

Selvitetään kiinnostusta kokemusasiantuntijakoulutukselle ja

	vertaisohjaajakoulutukselle, mahdollistetaan osallistuminen koulutuksiin mikäli vapaaehtoisia. Kunnan palveluiden suunnittelussa/kehittämistyössä hyödynnetään kyselyitä ja kaikille avoimia keskustelutilaisuuksia. Kyse lyjen toteuttamisessa huomioidaan kohderyhmät mahdollisuuksien mukaan, esimerkiksi ikäihmisille suunnatuissa kyselyissä mahdollisuus vastata paperilomakkeelle sähköisen lisäksi. Viranhaltijat jalkautuvat tapaamaan kuntalaisia esim. torille ja kylille. Asukkaille tehdään näkyväksi miten annetut palautteet ja kyselyjen vastaukset huomioidaan kunnan toiminnassa ja palveluissa. Osallistuvaa budjetointia lisätään ja hyödynnetään mahdollisuuksien mukaan. Päätösten vaikutusten ennakoarviointia (EVA) tehdään vaikutukseltaan merkittävistä asioista, ja arviointiprosessiin kuuluu olennaisesti kohderyhmien (kuntalaiset, ammatillaiset) kuuleminen. Lapsiparlamentti, nuorisovaltuusto ja vanhus- ja vammaisneuvosto kokoontuvat säännöllisesti ja osallistuvat toimenpiteiden suunnitteluun.		
Eriarvoisuutta vähennetään, ja varhaista tukea on tarjolla kaikille sitä tarvitseville	Varmistetaan erityistä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten osallisuus yksilöllisen tuen keinoin. Matalan kynnyksen sote-	Sivistystoimi Johtoryhmä Sote-palvelut TE-palvelut	Sotkanet.fi -indikaattorit Toteutunut (Kyllä / Ei) Kyselyt ja palautteet Toimijoiden arviot

- syrjäytymisriskissä olevien määrä on maan keskitasoa pienempi - toimeentuloedellytykset ovat koko maan tasolla tai sitä parempia	palvelut ja muut tukipalvelut pyritään turvaamaan. Palvelun saatavuus asiakkaalle oikea-aikaisesti pyritään varmistamaan riittävän tiedon, helppojen ja kaikkien saavutettavilla olevien yhteydenottoväylien sekä ammattilaisten osaamisen ja keskinäisen yhteistyön avulla. Palveluiden järjestämisen turvaamiseksi palveluiden tarvetta perustellaan riittävällä tiedolla. Ammattilaisten ja päättäjien asiantuntemusta ja ymmärrystä eriarvoisuutta synnyttävistä ja vähentävistä asioista vahvistetaan mm. viestinnän keinoin. Varmistetaan nuorten jatko-opintojen ja itsenäistymisen sekä elämänhallinnan kannalta tarpeellisten tietojen ja taitojen saavuttaminen moniammatillisella yhteistyöllä sekä luodaan uskoa mielekkääseen tulevaisuuteen. Aktiivinen yhteistyö alle 29-vuotiaiden osalta etsivän nuorisotyön, oppilaitosten, sosiaalipalvelujen ja TE-palvelujen kanssa, varhainen ohjaaminen oikeaan palveluun. Ohjausta ja neuvontaa annetaan Nuorten työpaja Signaalissa kaikille nuorille, ei ainoastaan sopimussuhteessa oleville. Nuorille tarjotaan tukea ja mahdollisuuksia kesätöihin, mm. kesätyöpassi. Työllisyydenhoidon kautta kohdataan ja kontaktoidaan asiakkaita		
--	---	--	--

	sekä ohjataan syrjäytymisriskissä olevia aktiivisesti ja oikea-aikaisesti palveluiden, kuten TE-palveluiden ja sosiaalipalveluiden piiriin. Myös opiskelemaan kannustetaan mahdollisuuksien mukaan. Tehdään yhteistyötä eri toimijoiden kanssa ja yli palvelurajojen. Kunta tarjoaa työkokeilu- ja palkkatukimahdollisuuksia.		
--	---	--	--

Arjen turvallisuus

Tavoite	Toimenpiteet	Vastuutaho ja resurssit	Arviointi
Kuntalaiset kokevat asuin- ja elinympäristönsä viihtyisäksi ja turvalliseksi Työikäisten ja ikäihmisten toimintakyky paranee - kaatumisten ja tapaturmien määrät vähenevät ja ovat alle maan keskitason - tuki- ja liikuntaelinsairaudet ja -ongelmat vähenevät maan keskitasolle Kuntalaisilla on hyvät turvataidot	Keskusta-alueen viihtyisyyttä ja turvallisuutta kehitetään. Teiden ja kevyen liikenteen väylien kunnossapidosta huolehditaan, sekä riittävästä ja sopivasta valaistuksesta. Penkkejä lisätään keskeisille paikoille. Esteettömyys ja saavutettavuus huomioidaan kunnan palveluissa ja tiloissa mahdollisimman hyvin, kuntalaisten ja palvelujen käyttäjien palautteita kysytään säännöllisesti. Työikäisten ja ikäihmisten toimintakyky tuetaan ja kaatumisia ehkäistään mm. maksuttoman liikuntaneuvonnan ja elintapaohjauksen sekä matalan kynnyksen liikuntaryhmien keinoin. Terveysaseman seniorilaitteiden käytössä opastetaan ja niiden käyttöön kannustetaan. Liukuesteiden ja	Tekninen toimi Sivistystoimi Hyvinvointityöryhmä Sote-palvelut	Sotkanet.fi -indikaattorit Hyvinvointikysely, turvallisuuskysely sekä muut kyselyt ja palautteet Toteutunut (Kyllä / Ei)

	heijastinten käytöstä muistutetaan kampanjoin, samoin lääkkeiden ja päihteiden vaikutuksista tasapainoon, tapaturmariskiä ja terveyteen. Sydäniskureita hankitaan kuntaan lisää, ja tiedotetaan selkeästi missä niitä on. Niiden käyttöön tarjotaan lyhyitä opastuksia esimerkiksi tilaisuuksien yhteydessä. Keskeisiä turvataitoja opastetaan ja niistä muistutetaan varhaiskasvatuksessa, perusopetuksessa ja nuorisotyössä sekä tilaisuuksien yhteydessä. Esimerkiksi ensiaputaidot, sammutustaidot, turva- ja suojavälineiden (kuten turvavyö, pyöräilykypäri) sekä heijastinten käyttö. Turvakävelyä järjestetään. Internetin käytön turvallisuudessa opastetaan lapsia ja nuoria sekä ikäihmisiä. Kannustetaan tekemään havaitsemastaan laittomasta toiminnasta ilmoituksia poliisille, myös vihjeiden välittämiseen kannustetaan.		
--	---	--	--

Lähisuhteet ovat turvallisia - kukaan ei joudu kohtaamaan henkistä, fyysistä tai seksuaalista häirintää tai väkivaltaa - kukaan ei tule kiusatuksi koulussa - perhe- ja lähisuhdeväkivaltaan liittyvistä asioista on saatavilla tietoa ja tukea	Päivitetään kunnan oma ehkäisevän työn toimintasuunnitelma. Varmistetaan, että työntekijöillä on riittävät taidot tunnistaa ja ottaa perhe- ja lähisuhdeväkivalta puheeksi, sekä ohjata ihminen tarvittaessa eteenpäin. Esimerkiksi Turva10-menetelmän hyödyntäminen lasten ja nuorten kanssa. Tunne- ja turvataitoja sekä kaveritaitoja harjoitellaan lasten ja nuorten kanssa. Kehotunnetaitoja ja kosketukseen liittyviä sääntöjä opetellaan jo varhaiskasvatuksessa. Kiusaamiseen puututaan heti, ja koulussa on käytössä Kiva Koulu - ohjelma. Perhe- ja lähisuhdeväkivaltaan liittyvistä asioista viestitään ja jaetaan tietoa sekä yhteystietoja auttavista tahoista.	Ehkäisevän päihdetyön toimielin Sivistystoimi Sote-palvelut	Kouluterveyskysely sekä muut kyselyt ja palautteet Toteutunut (Kyllä / Ei)
---	---	---	---

Päihteettömyys ja terveelliset elintavat

Tavoite	Toimenpiteet	Vastuutaho ja resurssit	Arviointi
Elintavat ovat terveellisiä ja - tukevat lasten ja nuorten terveyttä ja tasapainoista kasvua ja kehitystä - tukevat työikäisten ja ikäihmisten toimintakykyä ja terveyttä - ehkäisevät huonojen elintapojen ja ylipainon aiheuttamia terveyshaittoja ja sairauksia	Ruokakasvatus ja sen kehittäminen varhaiskasvatuksessa ja koulussa. Tarjolla ravitsemussuositusten mukaista terveellistä ruokaa, oppilaat osallistuvat kouluruokailun kehittämiseen (mm. ruokaraati). Neuvokas perhe, Luontoaskel hyvinvointiin ja Maistuva koulu -menetelmien käyttö. Nykytila.fi -arviointityökalun	Sivistystoimi Tekninen toimi Johtoryhmä Hyvinvointityöryhmä Sote-palvelut 3. sektori	Kouluterveyskysely, hyvinvointikysely sekä muut kyselyt ja palautteet Nykytila.fi -arviointi (varhaiskasvatus, perusopetus) TEAvisari.fi Toteutunut (Kyllä / Ei)

Kuntalaiset saavat riittävästi tietoa ja tukea terveellisten elintapojen omaksumiseen ja niiden noudattamiseen elämän eri vaiheissa ja tilanteissa. Huomioidaan erityisesti terveen ja positiivisen kehonkuvan merkitys ja elintapojen vaikutukset kokonaisvaltaisesti terveyteen ja hyvinvointiin. - ylipainoisten lasten ja nuorten sekä toisaalta syömishäiriön riskissä olevien nuorten määrä pienenee maan keskitasolle - nuorten ruokailutottumukset parantuvat maan keskitasolle - nuorten liikunta-aktiivisuus lisääntyy maan keskitasolle - alle kahdeksan tuntia vuorokaudessa nukkuvien nuorten määrä vähentyy	käyttöönotto ja hyödyntäminen kehitystyössä. Kehuva-työotteen hyödyntäminen ammattilaisten käytössä myönteisen ruoka- ja kehosuhteen edistämiseksi (kaikenikäiset) Elintavat ovat monipuolisesti esillä kotiväen illoissa, ja perheitä tuetaan liikkumaan ja syömään monipuolisesti sekä nukkumaan riittävästi. Koulupäivän aikana lasten ja nuorten käytettävissä välipala-automaatti, makeisia ja virvoitusjuomia ei ole myynnissä. Terveellistä välipalaa tarjolla iltapäivätoiminnassa ja "Nurkalla" (Nuortentalo Nurkka29) Terveelliseen ravitsemukseen ja fyysiseen aktiivisuuteen ohjaaminen nuorten työpajalla ja kuntouttavassa toiminnassa. Ruuanvalmistustaitojen harjoittelu, hävikkiruuan hyödyntäminen. Elämänlaatua ruuasta - hanke työelämän ulkopuolella olevien ravitsemusterveyden edistämiseksi. Kunnan kokouksissa ja tilaisuuksissa tarjotaan pääsääntöisesti vain terveellistä ruokaa, kuten täysjyväleipää ja monipuolisesti hedelmiä. Lasten ja nuorten kanssa kehitetään yhdessä päiväkodin ja koulun toimintatapoja istumisen		
--	--	--	--

vähentämisessä ja fyysisen aktiivisuuden lisäämisessä. Hyödynnetään erilaisia aktiivisia työtapoja ja työskentelyä asentoa vaihtaen.

Motoristen taitojen arviointi ja harjoittaminen varhaiskasvatuksessa, Liikkuva varhaiskasvatus - ohjelman mukaisia toimenpiteitä.

Ammattilaisen vetämä perheliikuntaryhmä järjestetään alle kouluikäisille lapsille huoltajineen.

Pitkät liikuntavälitunnit koulussa, Liikkuva koulu - ohjelman mukaisia toimenpiteitä.

Kunnan järjestämissä kokouksissa ja tilaisuuksissa tauotetaan istumista vähintään tunnin välein ja kokeillaan myös kävelykokouksia.

Maksuton liikuntaneuvonta ja matalan kynnyksen liikuntaryhmät terveytensä kannalta liian vähän liikkuville tai muutoin elintapaohjausta tarvitseville.

Kuntosalin (Liikuntamajan) käyttöä esitetään maksuttomaksi yli 65-vuotiaille.

Liikuntapaikkoja ja ulkoilureitistöjä puitteineen sekä muita vapaa-ajan tiloja kehitetään ja pidetään kunnossa, yhteistyötä tehdään 3. sektorin kanssa. Kustaan kalastusmatkailuhankkeessa kehitetään satamaa ja Jääsjärven ja Rautaveden saariin liikuntarajoitteisillekin

	käytettävissä olevia esteettämiä tulipaikkoja. Liikuntapaikkojen käyntimäärien seuraamiseen sovitaan toimintatavat ja käyntimäärät raportoidaan vuosittain. Nukkumisen ja levon merkitys hyvinvoinnille ja palautumiselle tiedostetaan ja otetaan uneen ja nukkumiseen liittyvät asiat puheeksi lasten, nuorten ja perheiden kanssa sekä asiakastyössä. Yhteistyötä kolmannen sektorin ja sosiaali- ja terveyspalvelujen sekä naapurikuntien kanssa tehdään elintapojen edistämiseen liittyvissä asioissa, ja järjestetään esimerkiksi asiantuntijaluentoja tai kursseja. Viestitään terveellisiin elintapoihin liittyvistä asioista ja saatavilla olevasta tuesta.		
--	--	--	--

Päihteiden kokeilu ja käyttö on vähäisempää kuin maassa keskimäärin	Päivitetään kunnan oma ehkäisevän työn toimintasuunnitelma. Lisätään tietoisuutta päihteistä koulutusten ja puheeksioton sekä tapahtumien ja kampanjoiden kautta. Lisätään tietoa saatavilla olevasta varhaisesta tuesta ja päihdepalveluista. Hyödynnetään jo olemassa olevia toimintamenetelmiä, kuten Juteltaisko, Jututtamo, Hubu, Nuuska-agentit. Päihteet puheeksi -työvälineitä hyödynnetään asiakastyössä. Kunnan päihdeohjelma tarkistetaan ja päivitetään tarpeen mukaan. Paikallisille yrityksille jaetaan tietoa päihdeohjelmien sisällöstä ja merkityksestä Kokemusasiantuntijoita hyödynnetään nuorten päihdekasvatuksessa. Kannustetaan kuntalaisia tekemään poliisille ilmoituksia ja antamaan vihjeitä, mikäli näkee esimerkiksi päihteiden välittämistä alaikäisille.	Ehkäisevän päihdetyön toimielin Sivistystoimi Sote-palvelut	Kouluterveyskysely sekä muut kyselyt ja palautteet Toteutunut (Kyllä / Ei)
---	--	--	--

OSA III VALTUUSTOKÄSITTELY

Kertomuksen vastuutaho ja laatijat (viranhaltijat, luottamushenkilöt, työryhmät)

Hyvinvointikertomuksen I-osan laatijana toimi hyvinvointikoordinaattori Johanna Huttunen yhteistyössä kunnanjohtaja Merja Oleniuksen ja työryhmien kanssa. Lisäksi tekstiä esimerkiksi hankkeisiin liittyen on saatu Anne Lahikainen-Aholta ja ehkäisevän työn osalta tekstiä on ollut kirjoittamassa Heli Turve.

Hyvinvointityöryhmän kokoonpano I-osan laatimisen aikana: Merja Olenius, Annika Blom, Tiina Kotila-Paaso, Päivi Onali, Janne Myntti, Anna-Maija Muurinen, Johanna Huttunen, Elina Salo, Jenni Palkeinen, Päivi Riutta ja Seija Vuokko.

Työntekijöille, luottamushenkilöille ja työryhmien jäsenille järjestettiin tehdyn hyvinvointityön arviointiin liittyvä kysely alkuvuonna 2021, ja kuntalaisille hyvinvointikysely helmikuussa 2021.

Laajan hyvinvointikertomuksen osa I eli kertomusosio esitettiin luottamushenkilöille hyväksyttäväksi keväällä 2021.

Osa II, eli suunnitelmaosio vuosille 2021-2025, valmisteltiin syksyllä 2021 laajassa yhteistyössä eri tahojen ja työryhmien kanssa. Erilaisia materiaaleja ja ohjelmia käytettiin suunnitelman koostamisen tukena. Kunnan työryhmien lisäksi suunnitelmaa valmisteltiin vanhus- ja vammaisneuvostossa sekä kaikille avoimessa työpajassa (viranhaltijat, luottamushenkilöt, kuntalaiset ja 3. sektori), jonka jälkeen luonnos oli avoimesti kommentoitavana sekä sivistys- ja hyvinvointilautakunnan käsiteltävänä iltakoulussa. Valmis suunnitelma esitetään luottamushenkilöille hyväksyttäväksi loppuvuonna 2021.

Hyvinvointityöryhmän kokoonpano syksyllä 2021: Annika Blom, Tiina Kotila-Paaso, Päivi Onali, Janne Myntti, Anna-Maija Muurinen, Johanna Huttunen, Jenni Palkeinen, Heidi Johnson, Päivi Riutta ja Heikki Leisti